

**МІНІСТЕРСТВО ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ
ПЕНІТЕНЦІАРНА АКАДЕМІЯ УКРАЇНИ**

**ПРОГРАМА
ФАХОВОГО ІСПИТУ
для вступу на навчання на другий (магістерський) рівень вищої освіти
за спеціальністю 081 Право**

Чернігів – 2024

Програма вступного іспиту з права складається з тестових завдань, які розроблені відповідно до Наказу Міністерства освіти і науки України від 03.02.2022 року № 107 «Про затвердження Програми предметного тесту з права та міжнародного права».

Програма тесту вміщує в себе тестові завдання з базових правничих дисциплін: «Конституційне право України», «Адміністративне право України», «Адміністративне судочинство в Україні», «Цивільне право України», «Цивільно-процесуальне право України», «Кримінальне право України», «Кримінально-процесуальне право України», «Міжнародне публічне право», «Міжнародний захист прав людини».

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО УКРАЇНИ

1. Конституційне право як галузь національного права України та наука

Поняття і предмет галузі конституційного права. Співвідношення термінів «конституційне право» і «державне право». Структура предмета конституційного права. Місце та роль конституційного права в системі права України.

Конституційно-правові відносини та їх особливості. Види конституційно-правових відносин. Суб'єкти та об'єкти конституційно-правових відносин. Підстави виникнення, зміни і припинення конституційно-правових відносин.

Джерела галузі конституційного права України. Природне та позитивне право. Проблема визнання природного права як джерела конституційного права. Система нормативних джерел галузі конституційного права України. Місце Конституції України та конституційних законів у системі джерел галузі конституційного права. Колізії в конституційному праві.

Система галузі конституційного права. Конституційно-правові норми: поняття, види та особливості. Структура конституційно-правової норми. Підстави класифікації конституційно-правових норм. Поняття та види конституційно-правових інститутів. Загальні, головні та початкові конституційно-правові інститути. Специфіка окремих конституційно-правових інститутів.

Відповідальність в конституційному праві. Поняття та характер конституційно-правової відповідальності. Суб'єкти та підстави конституційно-правової відповідальності. Конституційно-правова відповідальність посадових осіб та органів публічної влади. Поняття, предмет та система науки конституційного права. Становлення науки конституційного права в Україні та основні напрями її розвитку.

2. Основи конституційної теорії

Конституціоналізм як система конституційно-правових відносин та загальна теорія Конституції. Поняття конституції. Конституція як історична, правова та політична категорія. Сутність, основні риси та юридичні властивості конституції. Види конституцій. Конституція фактична і юридична. Формальна і матеріальна конституція. Форми і структура конституцій. Функції конституції. Підготовка, прийняття та зміна конституції.

Конституція України – Основний закон Української держави. Поняття і основні властивості Конституції України. Значення Конституції України для розвитку державності, демократії та правової системи. Структура та зміст Конституції України. Функції Конституції України: установча, політична, правова, ідеологічна. Принципи Конституції України: економічні, політичні, соціальні, принципи духовного життя. Порядок прийняття змін та доповнень до Конституції України. Проблеми реалізації Конституції України. Правова охорона Конституції України. Конституційний контроль та його види.

Історичні передумови розвитку конституційного процесу в Україні. Державно-конституційні традиції в Україні та етапи українського конституціоналізму. Конституція Пилипа Орлика. Політико-правові ідеї в Україні у XIX – на початку XX ст. Акти періоду відродження Української держави (1917–1920 рр.). Універсали Центральної Ради та їх значення для становлення Української державності. Конституційні закони періоду гетьманату Скоропадського 1918 р. Конституція Української Народної Республіки 1918 р. Конституція Західно-Української Народної Республіки 1918 р. Конституційний розвиток України у радянську добу. Становлення незалежної Української держави та етапи новітнього конституційного процесу в Україні. Прийняття Конституції України 1996 р. та сучасний стан конституційних перетворень в Україні.

Тема 3. Основи конституційного та державного ладу України

Поняття, сутність і ознаки конституційного ладу. Склад загальних засад конституційного ладу та їх юридичне закріплення в Конституції України. Розвиток загальних засад конституційного ладу в конституційних і поточних законах. Значення загальних засад конституційного ладу для становлення і розвитку Української державності і національного

права України. Гарантії конституційного ладу України.

Конституційні основи державного ладу України. Поняття та зміст державного ладу України. Особливості державного ладу України. Конституційні принципи державного ладу України (конституційні ознаки Української держави). Україна – суверенна і незалежна держава. Поняття суверенітету та ознаки державного суверенітету (верховенство, повнота, самостійність). Зміст внутрішнього та зовнішнього суверенітету держави України. Захист суверенітету і територіальної цілісності України. Україна – унітарна держава. Єдність і соборність держави у політичному, економічному, соціальному та культурному відношенні. Територіальна єдність як основа унітарності Української держави. Цілісність і недоторканість території України. Адміністративно-територіальний характер поділу України. Становлення системи місцевого самоврядування та системи регіональних інститутів. Україна – демократична держава. Необмеженість влади народу як єдиного джерела влади. Неприпустимість узурпації державної влади. Наявність конституційних інститутів демократії при формуванні органів державної влади (виборів, референдумів, місцевого самоврядування тощо). Демократичні принципи діяльності органів Української держави та здійснення державної влади в цілому. Система прав і свобод людини і громадянина як показник гуманізму та демократизму державного ладу. Україна – республіка. Республіканська організація державної влади в Україні. Визначення України як президентсько-парламентської форми правління. Основні риси та зміст парламентсько-президентської форми правління в Українській державі. Україна – соціальна держава. Держава як виразник та представник публічних інтересів суспільства та кожної людини і громадянина. Людина як найвища соціальна цінність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини – головний обов'язок держави. Система соціальних гарантій в Україні. Основні засади соціальної політики Української держави. Забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги, збереження генофонду Українського народу як обов'язок держави. Україна – правова держава. Принцип верховенства права. Конституція України як акт найвищої юридичної сили. Норми Конституції України – норми прямої дії. Конституційні засади укладення і дії міжнародних договорів. Конституційні засади правопорядку в Україні. Україна – національна держава. Основи національної політики та ідеології української держави. Створення суверенної, незалежної, демократичної, справедливої і соборної держави як основа національної ідеї України. Державне сприяння консолідації та розвиткові української нації, розвиткові самобутності всіх народів і національних меншин України, задоволенню національно-культурних і мовних потреб українців за межами держави. Основи національної політики в Україні. Декларація прав національностей України. Закон України «Про національні меншини в Україні». Українська мова як державна мова в Україні, державне забезпечення її розвитку і функціонування. Державні гарантії розвитку, використання і захисту російської та інших мов національних меншин, сприяння вивченню мов міжнародного спілкування. Закон України «Про мови в Україні». Україна – світська держава. Ознаки та зміст світського характеру держави (право на свободу світогляду та віросповідання, відокремлення церкви та релігійних організацій від держави, відокремлення школи від церкви, невизнання обов'язкового характеру будь-якої релігії як державної). Основи релігійної політики в Україні. Співпраця органів Української держави та релігійних організацій. Закон України «Про свободу совісті і релігійні організації». Державні символи України. Історія державних символів України. Державний герб України. Державний прапор України. Державний гімн України. Законодавство про державні символи України. Офіційна назва Української держави. Державні (офіційні) свята України.

Економічні, політичні, соціальні та духовно-культурні основи конституційного ладу. Принципи державного регулювання економічної і політичної діяльності в правовій державі. Закріплення в Конституції України принципів політичної, економічної та ідеологічної багатоманітності. Конституційне регулювання питань власності та її захисту. Конституційний статус землі та інших природних ресурсів. Право власності на землю. Свобода політичної діяльності. Політичні партії і громадські організації, їх конституційно-правовий статус. Види політичних партій і громадських організацій. Способи легалізації

політичних партій і громадських організацій. Конституційні обмеження права на утворення і діяльність політичних партій і громадських організацій. Відповідальність політичних партій і громадських організацій, припинення їх діяльності.

Конституційні принципи культурної та національної політики Української держави. Основні форми культурного життя українського суспільства (культура, освіта, наука). Організація та здійснення освіти в Україні.

Захист конституційного ладу в Україні. Особливий порядок внесення змін до розділу Конституції України, в якому визначаються загальні засади конституційного ладу. Конституційні засади регулювання військового і надзвичайного стану.

4. Основи конституційного статусу особи

Поняття правового статусу особи. Конституційно-правовий статус особи як основа її правового статусу. Елементи конституційно-правового статусу особи: громадянство; правоздатність; конституційні права, свободи і обов'язки; принципи; гарантії. Правоздатність як елемент конституційно-правового статусу особи, правоздатність загальна і спеціальна. Принципи конституційно-правового статусу особи: невідчужуваність і непорушність, загальність і невичерпність прав і свобод людини і громадянина; рівність у правах та рівність перед законом; гуманізм і вільний розвиток особи; єдність прав і обов'язків. Гарантії конституційно-правового статусу особи, їх поняття, значення і види.

5. Громадянство України і статус іноземців

Поняття, зміст і принципи громадянства України. Поняття громадянства. Політичний аспект громадянства. Правовий аспект громадянства. Взаємність прав і обов'язків громадянина і держави. Захист державою громадян України в межах державної території і за кордоном. Принципи громадянства України. Належність до громадянства України. Документи, що підтверджують громадянство України. Правове регулювання громадянства України, застосування правил міжнародних договорів. Закон України «Про громадянство України».

Набуття і припинення громадянства України. Набуття громадянства України. Підстави набуття громадянства України. Набуття громадянства України за народженням. Набуття громадянства України за територіальним походженням. Прийняття до громадянства України, умови прийняття. Підстави відмови у прийнятті до громадянства України. Поновлення у громадянстві України. Особливості набуття громадянства України дітьми. Припинення громадянства України, підстави припинення громадянства. Вихід з громадянства України, підстави відмови у виході з громадянства. Втрата громадянства України, підстави втрати громадянства.

Органи і порядок розгляду справ з питань громадянства України. Система органів що пов'язані з вирішенням питань громадянства. Повноваження Президента України у вирішенні питань громадянства. Повноваження Комісії при Президентові України з питань громадянства. Повноваження органів внутрішніх справ у вирішенні питань громадянства. Повноваження Міністерства закордонних справ України, дипломатичних установ та консульських представництв України у вирішенні питань громадянства. Оскарження рішень з питань громадянства, дій чи бездіяльності органів державної влади, посадових і службових осіб.

Загальні засади правового статусу іноземців та біженців в Україні. Правове визначення термінів «іноземець» та «особа без громадянства». Закон України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства». Поширення на іноземців прав, свобод і обов'язків громадян України за винятками, встановленими законодавством України та міжнародними договорами. Відповідальність іноземців за правопорушення. Імміграція і тимчасове перебування іноземців в Україні. Правовий статус іммігранта в Україні. Надання дозволу на імміграцію. Виїзд і підстави видворення за межі України іноземців. Закон України «Про імміграцію». Поняття «біженець». Право отримання притулку в Україні. Набуття іноземцем статусу біженця. Зміст статусу біженця. Втрата та позбавлення статусу біженця. Закон України «Про біженців».

6. Конституційні права, свободи і обов'язки людини і громадянина в Україні

Поняття, юридична природа і система основних прав і свобод людини і громадянина. Основне право(свобода) людини(громадянина) як закріплена в Конституції міра її можливої

поведінки. Співвідношення понять «право» і «свобода». Співвідношення понять «права людини» і «права громадянина». Природні витoki прав людини. Становлення і розвиток прав людини і громадянина в історичному і політичному аспектах. Міжнародні документи про права людини і громадянина, їх значення для українського суспільства і держави. Закріплення міжнародних стандартів прав і свобод людини і громадянина в Конституції України. Види конституційних прав і свобод людини і громадянина та їх систематизація. Класифікація конституційних прав і свобод людини і громадянина за сферами суспільних відносин і характером цінностей, що виступають їх об'єктами.

Загальногромадянські (особисті) права і свободи людини і громадянина. Поняття, сутність і значення загальногромадянських прав і свобод. Невід'ємне право кожної людини на життя. Право людини на повагу до її гідності. Право на свободу та особисту недоторканість. Право на недоторканість житла. Право на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції. Право на невтручання в особисте і сімейне життя. Право на свободу пересування і вільний вибір місця проживання. Право на свободу думки і слова. Право на свободу світогляду і віросповідання. Особливості реалізації загальногромадянських прав і свобод.

Політичні права і свободи людини і громадянина. Поняття, сутність і значення політичних прав і свобод. Свобода об'єднання у політичні партії та громадські організації, конституційно-правове регулювання організації і діяльності об'єднань громадян. Право брати участь в управлінні державними справами. Свобода мирних зборів, мітингів, походів і демонстрацій. Право на звернення до органів державної влади і органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб цих органів; порядок розгляду звернень. Особливості реалізації політичних прав і свобод.

Економічні, соціальні, екологічні і культурні права і свободи людини і громадянина. Поняття, сутність і значення економічних, соціальних, екологічних і культурних прав і свобод. Право кожного володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності. Право на підприємницьку діяльність. Право на працю. Право на страйк для захисту своїх економічних і соціальних інтересів. Право на відпочинок. Право на соціальний захист. Право на житло. Право на достатній життєвий рівень. Право на охорону здоров'я. Право на безпечне для життя і здоров'я довкілля. Право вільної згоди на шлюб, державна охорона сім'ї, материнства, батьківства і дитинства. Право на освіту. Свобода літературної, художньої, наукової і технічної творчості, державний захист авторських прав. Соціально-економічні права громадян на отримання соціальних послуг у сфері захисту прав дітей. Особливості реалізації економічних, соціальних, екологічних і культурних прав і свобод.

Конституційні гарантії прав і свобод людини і громадянина. Поняття, сутність і значення конституційних гарантії прав і свобод. Право на судовий захист прав і свобод. Право звертатися до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини; правовий статус Уповноваженого. Звернення до міжнародних судових установ та до органів міжнародних організацій. Право кожного захищати свої права і свободи будь-якими не забороненими законом засобами. Право на відшкодування матеріальної та моральної шкоди, завданої незаконними рішеннями і діями. Право на знання кожним своїх прав і обов'язків та його забезпечення; неприпустимість зворотної дії закону. Право на правову допомогу. Неприпустимість виконання явно злочинного розпорядження чи наказу. Неприпустимість подвійної юридичної відповідальності, її індивідуальний характер. Презумпція невинуватості. Право підозрюваного, обвинуваченого, підсудного на захист. Неприпустимість обмеження прав і свобод людини і громадянина; можливість та умови обмеження окремих прав і свобод під час воєнного або надзвичайного стану.

Міжнародні та державні засоби захисту прав людини. Міжнародні механізми захисту прав людини (ООН, ЮНЕСКО, МОП, ВОЗ). Міжнародний захист прав людини на регіональному рівні (Рада Європи, ОБСЄ, Європейська Комісія та Європейський Суд з прав людини). Система захисту прав людини в Україні (нормативне закріплення, система судоустрою та судовий контроль, адвокатський захист, зобов'язання державних органів та їх посадових осіб, інститут омбудсмана, депутатський та громадський контроль, діяльність недержавних

правозахисних організацій), самозахист особи. Конвенція про права осіб з інвалідністю. Конституційні обов'язки людини і громадянина в Україні. Поняття, сутність і значення конституційних обов'язків людини і громадянина. Обов'язок захищати Вітчизну, незалежність та територіальну цілісність України, шанувати її державні символи. Загальний військовий обов'язок та альтернативна (невійськова) служба. Обов'язок не заподіювати шкоду природі, культурній спадщині, відшкодовувати завдані ним збитки. Обов'язок сплачувати податки і збори. Обов'язок неухильно додержуватися Конституції та законів України, не посягати на права і свободи, честь і гідність інших людей. Обов'язок щодо виховання батьками своїх дітей. Обов'язок дітей щодо утримання та піклування своїх батьків.

Порядок надання громадянам України соціальних послуг у сфері захисту прав дітей. Конвенція ООН про права дитини, Конвенція про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей, 1980р.; Європейська конвенція про здійснення прав дітей, 1996р.; Конвенція про юрисдикцію, право, що застосовується, визнання, виконання та співробітництво щодо батьківської відповідальності та заходів захисту дітей, 1996 р.; Конвенція про контакт з дітьми, 2003 р.; Конвенція про стягнення аліментів за кордоном, 1956 р. та Конвенція про визнання і виконання рішень стосовно зобов'язань про утримання, 1973 р.; Європейська конвенція про визнання та виконання рішень стосовно опіки над дітьми та про поновлення опіки над дітьми, 1980 р.; Європейська конвенція про правовий статус дітей, народжених поза шлюбом, 1975 р.; Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального розбещення, 2007 р., Європейська конвенція про усиновлення (переглянутої), 2008 р., Конвенція про захист дітей та співробітництво з питань міждержавного усиновлення, 1993 р.; Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального розбещення, Конвенція про міжнародне стягнення аліментів на дітей та інших форм сімейного утримання.

7. Народне волевиявлення та форми його здійснення в Україні

Теоретичні основи безпосереднього народовладдя. Поняття народного волевиявлення та його співвідношення з поняттям народовладдя. Форми безпосереднього волевиявлення народу (демократії).

Вибори як основна форма безпосередньої демократії. Поняття виборів в широкому та вузькому розумінні. Соціальне призначення виборів. Конституційно-правовий інститут виборів. Види виборів в Україні.

Референдум в Україні. Поняття і види референдумів. Всеукраїнський референдум. Предмет всеукраїнського референдуму. Питання, що виносяться на всеукраїнський референдум. Принципи участі громадян в референдумі. Порядок призначення референдуму. Підготовка проведення референдуму. Порядок голосування і визначення підсумків референдуму. Опублікування, введення у дію, зміна або скасування рішень, прийнятих референдумом. Дорадче опитування громадян. Місцевий референдум. Поняття і предмет місцевого референдуму. Питання, що виносяться на місцевий референдум. Принципи участі громадян в місцевому референдумі. Порядок призначення місцевого референдуму. Підготовка проведення місцевого референдуму. Порядок голосування і визначення підсумків місцевого референдуму. Опублікування, введення у дію, зміна або скасування рішень, прийнятих місцевим референдумом. Дорадче опитування громадян. Закон України «Про Всеукраїнський та місцеві референдуми».

8. Вибори в Україні

Виборче право. Поняття і сутність виборчого права. Виборче право об'єктивне. Виборче право суб'єктивне: активне і пасивне. Принципи виборчого права України: загальне виборче право; рівне виборче право; пряме виборче право; таємне голосування; вільне волевиявлення виборців; територіальний принцип організації виборів. Відповідальність за порушення законодавства про вибори. Виборче законодавство України.

Виборча система України. Виборча система в широкому та вузькому значенні. Класифікація виборчих систем. Мажоритарна виборча система більшості та її види. Виборча система пропорційного представництва. Особливості застосування виборчих систем в Україні.

Виборчий процес. Правова регламентація стадій виборчого процесу. Призначення виборів.

Центральна виборча комісія. Утворення виборчих органів і виборчих округів. Виборчі дільниці. Порядок реєстрації виборців. Висування та реєстрація кандидатів. Передвиборна агітація. Права кандидатів і гарантії їх діяльності. Голосування. Підрахунок голосів і визначення результатів голосування. Встановлення результатів виборів. Повторне голосування і повторні вибори.

9. Конституційна система органів державної влади в Україні

Державна влада як інститут конституційного права. Поняття державної влади. Співвідношення народного суверенітету і розподілу державної влади. Основні функції української держави.

Органи Української держави. Поняття органу Української держави і його характерні ознаки. Правовий статус органу Української держави та його елементи. Види органів державної влади. Система органів державної влади України, її єдність і диференціація. Принципи організації і діяльності органів державної влади.

10. Конституційно-правовий статус Верховної Ради України

Законодавча влада та парламентаризм. Поняття і сутність законодавчої влади. Парламентаризм. Парламент як інститут державної влади. Функції і повноваження парламентів.

Парламент – Верховна Рада України – єдиний орган законодавчої влади. Верховна Рада України в системі державних органів. Склад і порядок формування Верховної Ради. Форми роботи Верховної Ради. Сесії чергові і позачергові, порядок їх проведення і прийняття рішень. Голова Верховної Ради, заступники Голови Верховної Ради. Комітети Верховної Ради. Комісії Верховної Ради. Депутатські групи (фракції). Акти Верховної Ради: Закони України, постанови Верховної Ради, інші акти. Регламентація роботи Верховної Ради України.

Правовий статус народного депутата України. Конституційні вимоги до народного депутата України. Вступ на посаду народного депутата. Права та обов'язки народного депутата у Верховній Раді України та її органах, у виборчому окрузі та за його межами. Депутатський запит. Депутатське звернення. Основні гарантії депутатської діяльності. Депутатська недоторканість. Строк повноважень народного депутата. Підстави і порядок дострокового припинення повноважень народного депутата. Відкликання народного депутата: підстави, порядок, правове регулювання. Закон України «Про статус народного депутата України».

Повноваження Верховної Ради України. Умови і строки повноважень Верховної Ради. Припинення повноважень. Основні групи повноважень Верховної Ради: унесенні змін до Конституції України; у прийнятті законів; бюджетні; у визначенні засад політики держави та програм суспільного розвитку; у взаємовідносинах з Президентом України; у формуванні Кабінету Міністрів та інших органів Української держави; у організації адміністративно-територіального устрою держави; у здійсненні зовнішніх функцій держави; контрольні повноваження.

Законодавчий процес. Поняття законодавчого процесу і його правове регулювання. Стадії законодавчого процесу. Планування законодавчих робіт і розробка проектів законів. Внесення законопроекту (законодавча ініціатива). Суб'єкти законодавчої ініціативи. Обговорення законопроекту. Прийняття закону. Роль комітетів і комісій Верховної Ради у законодавчому процесі. Вето Президента України та його наслідки. Повторний розгляд і прийняття закону як альтернативна додаткова стадія. Оприлюднення закону. Набрання чинності законом. Тлумачення законів.

11. Конституційно-правовий статус Президента України

Конституційно-правовий інститут Президента України. Загальна характеристика інституту президента. Становлення інституту Президента в Україні. Місце та роль Президента України в конституційній системі органів державної влади. Президент України – глава Української держави. Президент України як гарант державного суверенітету, територіальної цілісності України, додержання Конституції, прав і свобод людини і громадянина. Конституційні вимоги до Президента та гарантії його недоторканості. Порядок обрання Президента України. Вступ на пост Президента України. Юридичне значення присяги Президента. Припинення повноважень Президента України. Підстави і порядок дострокового припинення

повноважень Президента. Усунення Президента України з поста в порядку імпичменту. Повноваження Президента України. Представницькі повноваження Президента України. Повноваження Президента у сфері забезпечення державної незалежності, національної безпеки та оборони країни. Повноваження Президента щодо призначення (проголошення) всеукраїнського референдуму. Повноваження Президента щодо діяльності Верховної Ради України. Повноваження Президента України у сфері виконавчої влади. Повноваження Президента у сфері законодавчої влади. Повноваження Президента у питаннях громадянства України, надання притулку. Акти Президента України: укази, розпорядження. Адміністрація Президента України, її функції. Координаційні органи при Президентові України. Рада національної безпеки та оборони України.

12. Виконавча влада в Україні та конституційно-правовий статус її органів

Поняття та сутність виконавчої влади. Місце виконавчої влади в системі єдиної державної влади України. Функції державної виконавчої влади. Система органів виконавчої влади в Україні. Адміністративна реформа в Україні.

Кабінет Міністрів України як вищий орган у системі органів виконавчої влади. Місце та роль Кабінету Міністрів України в системі органів державної влади. Склад Кабінету Міністрів. Прем'єр-міністр України. Утворення Кабінету Міністрів. Складення повноважень і відставка Кабінету Міністрів, підстави і порядок відставки. Повноваження Кабінету Міністрів України. Форми діяльності і акти Кабінету Міністрів. Законодавче забезпечення діяльності Кабінету Міністрів України. Закон України «Про Кабінет Міністрів України»

Центральні органи державної виконавчої влади. Поняття центрального органу виконавчої влади. Види (організаційно-правові форми) центральних органів виконавчої влади, їх місце у системі органів державної виконавчої влади України (державна служба, державна інспекція, державне агентство). Міністерства. Державні служби. Інші центральні органи виконавчої влади. Роль і місце Державної пенітенціарної служби України в системі органів виконавчої влади України.

Місцеві державні адміністрації. Місце та роль державних адміністрацій як органів місцевого управління. Обласні і районні державні адміністрації як місцеві органи державної виконавчої влади. Голова обласної, районної державної адміністрації. Формування і склад місцевих державних адміністрацій, їх підзвітність і підконтрольність. Повноваження місцевих державних адміністрацій. Припинення повноважень місцевих державних адміністрацій. Законодавче регулювання організації і діяльності місцевих державних адміністрацій. Закон України «Про місцеві державні адміністрації».

13. Конституційно-правові основи судової влади в Україні. Конституційно-правовий статус прокуратури в Україні

Судова влада та правосуддя в Україні. Поняття та зміст судової влади. Функції судової влади. Місце судової гілки влади в системі державної влади України. Правосуддя як вид державної діяльності. Характерні ознаки правосуддя. Поняття, сутність і значення конституційних засад правосуддя в Україні, їх демократичний характер.

Судова система України. Органи правосуддя. Закон України «Про судоустрій та статус суддів».

Конституційний Суд України як орган конституційної юрисдикції. Місце Конституційного Суду України в системі органів судової влади, його завдання і основні принципи діяльності. Склад Конституційного Суду і порядок призначення суддів. Організація діяльності Конституційного Суду. Закон України «Про Конституційний Суд України».

Повноваження Конституційного Суду України. Категорії справ, які розглядаються Конституційним Судом. Підстави для визнання правових актів неконституційними. Форми звернення до Конституційного Суду України. Конституційне подання, суб'єкти права на конституційне подання. Конституційне звернення, суб'єкти права на конституційне звернення. Загальний порядок конституційного провадження. Рішення Конституційного Суду України. Визнання неконституційним правового акту. Висновки Конституційного Суду. Оприлюднення рішень і висновків Конституційного Суду, їх обов'язковість і порядок виконання. Регламент Конституційного Суду України.

Система судів загальної юрисдикції. Територіальність і спеціалізація як принципи побудови

судової системи України. Місцеві суди. Апеляційні суди. Вищі спеціалізовані суди. Верховний Суд України. Система забезпечення діяльності судів. Державна судова адміністрація України та її територіальні органи. Апарат суду. Вища рада юстиції. Органи суддівського самоврядування України. Третейські суди. Законодавство України про судоустрій та суддівське самоврядування.

Конституційні засади судочинства. Основні засади судочинства: законність, рівність учасників судового процесу перед законом і судом, забезпечення доведеності вини, змагальність сторін та свобода в наданні ними суду доказів і у доведенні перед судом їх переконливості, підтримання державного обвинувачення в суді прокурором, забезпечення обвинуваченому права на захист, гласність судового процесу та його фіксування технічними засобами, забезпечення оскарження рішень суду, обов'язковість рішень суду.

Конституційно-правовий статус суддів. Конституційні вимоги до професійного судді. Порядок першого призначення судді на посаду. Обрання судді на посаду Верховною Радою України. Безстроковість повноважень суддів. Незалежність і недоторканість суддів, підкорення їх лише закону. Конституційні гарантії незалежності і недоторканості суддів. Підстави і порядок звільнення судді з посади.

Прокуратура як орган нагляду за законністю, місце і роль прокуратури в системі органів Української держави. Конституційно-правовий статус органів прокуратури. Система органів прокуратури. Функції прокуратури. Акти реагування прокуратури. Керівництво органами прокуратури. Закон України «Про прокуратуру».

14. Територіальний устрій України

Основні засади територіального устрою України. Поняття територіального устрою та його співвідношення з поняттям державного устрою. Поняття та зміст адміністративно-територіального устрою, поділу та одиниці. Система адміністративно-територіального устрою України: Автономна Республіка Крим, області, райони, міста, райони в містах, селища, села. Спеціальний статус столиці України – м. Києва. Закон України «Про державний кордон України». Закон України «Про столицю України – місто-герой Київ».

Конституційний статус Автономної Республіки Крим. Автономна Республіка Крим – невід'ємна складова частина України. Основні державні ознаки Автономної Республіки Крим. Конституція Автономної Республіки Крим, порядок її прийняття і затвердження. Відповідність правових актів Автономної Республіки Крим Конституції і законам України, актам Президента і Кабінету Міністрів України. Верховна Рада Автономної Республіки Крим, Рада міністрів Автономної Республіки Крим, визначення їх повноважень, порядку формування і діяльності. Належність судів Автономної Республіки Крим до єдиної судової системи України. Питання нормативного регулювання Автономної Республіки Крим. Повноваження Автономної Республіки Крим. Представництво Президента України в Автономній Республіці Крим. Спеціальний статус м. Севастополя.

15. Конституційно-правові основи місцевого самоврядування в Україні

Поняття місцевого самоврядування та його політико-правова природа. Основні наукові концепції місцевого самоврядування. Місцеве самоврядування в системі організації публічної влади на місцях. Місцеве самоврядування і місцеве управління. Міжнародно-правова регламентація питань організації місцевого самоврядування. Європейська хартія про місцеве самоврядування. Визначення ознак місцевого самоврядування в Європейській хартії. Основні принципи місцевого самоврядування.

Історія становлення та розвитку місцевого самоврядування в Україні. Новітній етап розвитку місцевого самоврядування в Україні. Розвиток законодавства про місцеве самоврядування в Україні. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні».

Система місцевого самоврядування та її складові елементи. Територіальні громади сіл, селищ, міст як первинні суб'єкти місцевого самоврядування. Загальні збори громадян. Місцеві ініціативи. Ради як представницькі органи місцевого самоврядування, їх виконавчі органи. Сільський, селищний, міський голова. Громадські слухання. Органи самоорганізації населення. Закон України «Про органи самоорганізації населення». Форми об'єднання органів місцевого самоврядування. Відносини органів місцевого самоврядування з підприємствами, установами, організаціями. Обов'язковість рішень органів місцевого

самоврядування. Гарантії місцевого самоврядування. Відповідальність органів і посадових осіб місцевого самоврядування. Закон України «Про службу в органах місцевого самоврядування».

Сільські, селищні, міські ради та їх виконавчі органи. Склад сільської, селищної, міської ради та порядок його формування. Строк повноважень ради, дострокове припинення повноважень ради. Сесії ради, порядок їх скликання, проведення, розгляду питань і прийняття рішень. Комісії ради, їх види і правовий статус. Секретар ради. Виконавчий комітет ради, відділи, управління та інші виконавчі органи, порядок їх утворення, підконтрольність і підзвітність. Акти органів і посадових осіб ради. Компетенція сільських, селищних, міських рад, питання їх виключної компетенції. Повноваження виконавчих органів сільських, селищних, міських рад. Особливості повноважень районних у містах рад та їх виконавчих органів. Повноваження сільського, селищного, міського голови, дострокове припинення повноважень сільського, селищного, міського голови.

Районні, обласні ради та їх виконавчі органи. Склад районної, обласної ради та порядок його формування. Строк повноважень ради, дострокове припинення повноважень ради. Сесії ради, порядок їх скликання, проведення, розгляду питань і прийняття рішень. Комісії ради, їх види і правовий статус. Голова районної, обласної ради, його повноваження, дострокове припинення повноважень голови районної, обласної ради. Президія (колегія) районної, обласної ради. Виконавчий апарат ради. Акти органів і посадових осіб ради. Компетенція районних, обласних рад, питання їх виключної компетенції. Делегування повноважень районних і обласних рад відповідним місцевим державним адміністраціям. Повноваження виконавчих органів районних, обласних рад. Підзвітність і підконтрольність місцевих державних адміністрацій районним, обласним радам.

Матеріальна і фінансова основа місцевого самоврядування. Право комунальної власності територіальних громад, його об'єкти та підстави набуття. Повноваження органів місцевого самоврядування по володінню, користуванню і розпорядженню комунальним майном. Місцеві бюджети, їх розробка, затвердження і виконання. Гарантії самостійності місцевих бюджетів. Доходи місцевих бюджетів, участь держави в їх формуванні. Видатки місцевих бюджетів. Використання вільних бюджетних коштів. Позабюджетні кошти місцевого самоврядування. Місцеві податки і збори. Участь органів місцевого самоврядування у фінансово-кредитних відносинах.

Рекомендована література

Основна

1. Конституція України: чинне законодавство станом на 01 вересня 2021 р.: Офіц. текст. Київ: Алерта. 2021. 80 с.
2. Совгіря О. В., Шукліна Н. Г. Конституційне право України. Повний курс: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер, 2018. 556 с.
3. Боняк В.О., Завгородній В.А.,Самотуга А.В., Філяніна Л.А. Конституційне право України: навч. посібник для підгот. до іспиту за кредитно-модульною сист. навчання. 2-ге вид., перероб. і доп. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. 293 с.
4. Афанасьєва М. В., Бальцій Ю.Ю., Батан Ю.Д. Конституційне право України: прагматичний курс: навч. посіб. /за заг. ред.. М. В. Афанасьєвої, А. А. Єзерова. Одеса: Юридична література, 2017. 256 с.
5. Орзіх М.В. Конституція – Основний Закон держави і суспільства: вибрані праці. Одеса: Юридична література, 2015. 568 с.
6. Погорілко В.Ф., Федоренко В.Л. Конституційне право України: підручник. 5-те вид. перероб. і доповн. Київ: «Ліра К», 2014. 560 с.
7. Фрицький О.Ф. Конституційне право України: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2004.536 с.

Допоміжна

1. Про внесення змін до Конституції України: Закон України від 07.02. 2019 року № 2680-VIII.
2. Декларація про державний суверенітет України від 16.07.1990р. № 55-XII.

3. Акт проголошення незалежності України від 24.08. 1991р. № 1427-ХІІ.
4. Конституційне право: підручник /Барабаш Ю.Г., Бориславська О.М., Венгер В.М. та ін.; за заг. ред. М.І. Козюбри. Київ: Ваіге, 2021. 528 с.
5. Конституційне право України: навч.-метод. посібник / Д. С. Терлецький, М. В. Афанасьєва, Ю. Д. Батан та ін.; за заг. ред. Д. С. Терлецького. Одеса: 2020. 242с. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/12412> DOI 10.32837/11300.12412
6. Слюсаренко А. Г., Томенко М. В. Історія української конституції: підручник. Київ: 1993. 443 с.
7. Конституції і конституційні акти України: історія і сучасність. Київ: 2001. 400 с.
8. Музиченко П. Історія держави та права України: навч. посіб. Київ: 2000. 661 с.
9. Шульженко Ф.П., Андрусак Т.Г. Історія політичних і правових вчень. Підручник. Київ: Юрінком Інтер, 1999. 301 с
10. Яневський Д. Б. Маловідомі конституційні акти України, 1917–1920 рр. Київ: Ін-т історії АН УРСР, 1991. 68 с.
11. Словська І. Передумови становлення сучасного українського конституціоналізму. 2003. 134 с.
12. Тесленко М. Умови ефективної правової охорони конституції 2005. 21 с.
13. Декларація прав національностей України від 01.11.1991 р. N 1771-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. N 53, Ст.799.
14. Про національні меншини в Україні: Закон України від 25.06.1992 року № 2494-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 36, ст.529.
15. Про свободу совісті і релігійні організації: Закон України від 23.04. 1991 року № 987-ХІІ. *Відомості Верховної Ради*. 1991. № 25, ст.283.
16. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 року. № 2145-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2017. № 38-39, ст.380.
17. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 року. № 1556-VII. *Відомості Верховної Ради*. 2014. № 37-38, ст.2004.
18. Про громадські об'єднання: Закон України від 22.03.2012 року. № 4572-VI. *Відомості Верховної Ради*. 2013. № 1, ст.1.
19. Про політичні партії в Україні: Закон України від 05.04.2001 року № 2365-III. *Відомості Верховної Ради*. 2001. № 23, ст.118.
20. Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності: Закон України від 15.09.1999 року № 1045-XIV. *Відомості Верховної Ради*. 1999. № 45, ст.397.
21. Шаповал В. Конституційна категорія соціальної держави. *Право України*. 2004. №5. С. 14-19.
22. Про громадянство України: Закон України від 18.01.2001 року № 2235-III. *Відомості Верховної Ради*. 2001. № 13. ст.65.
23. Про ратифікацію Конвенції про захист прав і основних свобод людини 1950 року. Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції: Закон України від 17.07.1997 року № 475/97-ВР. *Відомості Верховної Ради*. 1997. № 40. ст.263.
24. Законодавство України про громадянство. Бюлетень законодавства і юридичної практики України. № 11. Київ: «Юрінком Інтер», 2011.
25. Конституція України і права людини. *Право України*. 2001. №8. С.13-16.
26. Юридична природа міжнародних стандартів прав людини. *Право України*. 2000. № 9. С. 3-9.
27. Гончаренко О. Конституційне право громадян України користуватися об'єктами державної та комунальної власності. *Право України*. 2005. № 1. С.39.
28. Пушкіна О. Право на опозиційну діяльність: невід'ємне політичне право людини і громадянина чи умова формування демократичного правового режиму? *Юридична Україна*. 2005. № 4. С. 8.
29. Пушкіна О. Право на свободу об'єднання та його юридичні гарантії у чинному законодавстві України. *Юридична Україна*. 2005. № 5. С. 4.
30. Верланів С. Особливості соціальних, економічних та культурних прав людини: до сучасних дискусій. *Юридична Україна*. 2005. № 9. С.11.

31. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 року № 389-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2015. № 28. ст.250.
32. Погорілко В. Ф., Федоренко В. Л. Референдум в Україні: історія та сучасність: монографія. Київ: Ін-т держави і права НАН України, 2000. 284 с.
33. Про Центральну виборчу комісію: Закон України від 30. 06. 2004 року № 1932-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004, № 336, ст. 448
34. Про вибори народних депутатів України: Закон України від 17.11.2011 року № 4061-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2012, № 10 - 11, ст.73
35. Виборчий кодекс України: Закон України від 19. 12. 2019 року № 396-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2020, № 7, № 8, № 9, ст.48
36. Про біженців та осіб які потребують додаткового або тимчасового захисту: Закон України від 08.07.2011 року № 3671-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2012, № 16, ст.146
37. Любченко П. Переваги і недоліки пропорційної виборчої системи при формуванні місцевих рад. *Право України*. 2005. № 8. С.11.
38. Скрипнюк В. Функції правосуддя в структурі державної влади в Україні. *Юридична Україна*. 2005. № 2. С.70.
39. Белов Д. Роль глави держави в механізмі здійснення державної влади. *Юридична Україна*. 2005. № 5. С.11.
40. Колб О. Роль та місце установ виконання покарань у системі правоохоронних органів України. *Юридична Україна*. 2005. № 7. С.78.
41. Француз А. Співвідношення державного управління та самоврядування у розвитку політичних систем демократичного типу. *Юридична Україна*. 2005. № 6. С. 19-25.
42. Про комітети Верховної Ради України: Закон України від 04. 04. 1995 року № 116/95-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1995, № 19, ст.134
43. Про Рахункову палату: Закон України від 02.07.2015 року № 576-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015, № 36, ст.360
44. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини: Закон України від 23.12.1997 року № 776/97-ВР. *Відомості Верховної Ради*. 1998. № 20. ст. 99.
45. Ющик О. Сутність законодавчого процесу: до методології визначення. *Право України*. 2005. № 5. С.12.
46. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства: Закон України від 22.09.2011 року № 3773-VI. *Відомості Верховної Ради*. 2012. № 19 -20. ст.179.
47. Про Положення про Офіс Президента України: Указ Президента України від 25. 06. 2019 року № 436/2019.
48. Про Раду національної безпеки і оборони України: Закон України від 05.03. 1998 року № 183/98-ВР. *Відомості Верховної Ради*. 1998. № 35. ст. 237
49. Коломієць Ю.М. Інститут глави держави в системі вищих органів влади й управління зарубіжних країн. Харків: Основа, Ун-т внутр. справ, 1998. 246 с.
50. Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 27.02.2014 року № 794-VII. *Відомості Верховної Ради*. 2014. № 13. ст. 222
51. Про місцеві державні адміністрації: Закон України від 09.04.1999 року № 586-XIV. *Відомості Верховної Ради*. 1999. № 20/21. ст. 190
52. Борденюк В. Механізм (апарат) державного управління як система органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування. *Право України*. 2005. № 6. С.16.
53. Про судоустрій та статус суддів: Закон України від 02.06.2016 року № 1402-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 31. ст. 545.
54. Про Конституційний Суд України: Закон України від 13.07.2017 року № 2136- VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 35. ст. 376.
55. Про Вищу Раду правосуддя: Закон України від 21.12.2016 року №1798- VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 7-8. ст.50.
56. Про Національне антикорупційне бюро України: Закон України від 14.10.2014 року № 1698 – VII. *Відомості Верховної Ради*. 2014. № 47. ст.2051
57. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 року № 1697 – VII. *Відомості Верховної*

Ради. 2015. № 2-3. ст.12

58. Судові та правоохоронні органи України : Академічний курс : підручник. Нор В. Т., Анікіна Н. П., Бобечко Н. Р. Київ : ІнЮре, 2010. 240 с.

59. Борденюк В. Сфера місцевого самоврядування і суди загальної юрисдикції. Юридична Україна. 2005. № 7. С. 78.

60. Про державний кордон України: Закон України від 4.11.1991 року № 1777-XII. *Відомості Верховної Ради*. 1992. № 2. ст.5

61. Про столицю України місто-герой Київ: Закон України від 15.01.1999 року № 401-XIV. *Відомості Верховної Ради*. 1999. № 11. ст.79.

62. Про місцеве самоврядування в Україні: від 21.05.1997 року № 280/97-ВР. *Відомості Верховної Ради*. 1997. № 24. ст.170

63. Про службу в органах місцевого самоврядування: Закон України від 07.06. 2001 року № 2493 – III. *Відомості Верховної Ради*. 2001. № 33. ст.175

64. Про правовий режим надзвичайного стану: Закон України від 16.03. 2000 року № 2352 – III. *Відомості Верховної Ради*. 2000. № 23. ст.176

65. Про органи самоорганізації населення: Закон України від 11.07. 2001 року № 2625-III. *Відомості Верховної Ради*. 2001. № 48. ст.254

66. Європейська хартія про місцеве самоврядування 1985 року. Віче. 1993. № 6.

Інформаційні ресурси

1. Офіційний сайт Президента України: URL: <http://www.president.gov.ua>

2. Офіційний сайт Верховної Ради України: URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws>

3. Офіційний сайт Верховної Ради АР Крим: URL: <http://www.rada.crimea.ua/>

4. Офіційний сайт Конституційного Суду України: URL: <http://www.ccu.gov.ua/uk/index>

5. Офіційний сайт Верховного Суду України: URL: <http://www.scourt.gov.ua>

6. Офіційний сайт Вищого Господарського Суду України: URL: <http://www.arbitr.gov.ua>

7. Офіційний сайт Вищого адміністративного суду: URL: <http://www.vasu.gov.ua>

8. Фрицький О. Ф. , Конституційне право України: Підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2002. 536 с. URL: http://the-law.at.ua/ld/0/28_konspravouadocf.doc

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО УКРАЇНИ АДМІНІСТРАТИВНЕ СУДОЧИНСТВО В УКРАЇНІ

1.Адміністративне право як галузь публічного права

Основоположні категорії адміністративного права.

Публічне адміністрування як одна з форм реалізації публічної влади. Суб'єкти публічного адміністрування. Публічний інтерес. Адміністративне право як складова публічного права.

Призначення адміністративного права. Відносини, що складають предмет адміністративного права. Відмежування адміністративного права від цивільного права.

Система адміністративного права.

Загальне адміністративне право (принципи адміністративного права, суб'єкти публічного адміністрування, інструменти публічного адміністрування, публічне майно, адміністративні процедури, адміністративні послуги, захист прав приватної особи у сфері публічного адміністрування).

Особливе адміністративне право (зокрема службове право, адміністративне деліктне право, поліцейське).

2. Джерела та принципи адміністративного права

Поняття, значення та види джерел адміністративного права

Національні джерела адміністративного права (Конституція України, законодавчі акти, підзаконні нормативні акти).

Міжнародні джерела адміністративного права.

Рішення судових органів як джерела адміністративного права (практика Європейського суду з прав людини; рішення Конституційного Суду України в системі джерел адміністративного

права; висновки Верховного Суду щодо застосування норм права як (квазі)джерело адміністративного права).

Поняття та значення принципів адміністративного права
Поняття принципів адміністративного права.

Принцип верховенства права в адміністративному праві

Значення принципу верховенства права (правовладдя) для регулювання адміністративних правовідносин. Складові верховенства права (законність; юридична визначеність; запобігання зловживанню повноваженнями; рівність перед законом і недискримінація; доступ до правосуддя).

Принципи належного врядування

Значення принципів належного врядування для регулювання адміністративних правовідносин.

3. Суб'єкти адміністративного права

Поняття та система суб'єктів публічного адміністрування

Поняття «суб'єкт публічного адміністрування» (адміністративний орган).

Групи суб'єктів публічного адміністрування (державні органи, включаючи органи виконавчої влади, військово-цивільні адміністрації; державні фонди та установи; органи влади Автономної Республіки Крим; суб'єкти місцевого самоврядування; суб'єкти, яким делеговано окремі повноваження публічного адміністрування).

Система органів виконавчої влади

Основні рівні органів виконавчої влади в Україні (вищий, центральні, місцеві).

Кабінет Міністрів України, система центральних органів виконавчої влади (міністерства, служби, агентства та інспекції, центральні органи виконавчої влади із спеціальним статусом), місцеві державні адміністрації. Законодавча основа їх діяльності.

Класифікація органів виконавчої влади за різними критеріями (за обсягом і характером компетенції, за порядком вирішення питань, за спрямованістю компетенції, за територіальним обсягом повноважень). Порядок утворення, реорганізації та ліквідації органів виконавчої влади.

Суб'єкти місцевого самоврядування. Види суб'єктів місцевого самоврядування та їх призначення (територіальна громада; сільська, селищна, міська ради; сільський, селищний, міський голови; виконавчі органи сільської, селищної, міської рад; староста; районні та обласні ради; органи самоорганізації населення). Законодавча основа діяльності.

Місце приватної особи в системі суб'єктів адміністративного права. Зміст поняття «приватна особа» в контексті адміністративного права. Види приватних осіб (громадяни, іноземці, особи без громадянства, фізичні особи-підприємці, підприємства, установи, організації тощо).

Суб'єктивне публічне право. Сутність суб'єктивних публічних прав приватної особи. Окремі суб'єктивні публічні права та їх реалізація (право на участь в ухваленні рішень, право на звернення, право на доступ до публічної інформації, право на свободу мирних зібрань, право на свободу об'єднань).

Особливості неурядової організації як суб'єкта адміністративного права.

Законодавча основа організації та діяльності громадських об'єднань та інших неурядових організацій. Особливості окремих видів неурядових організацій (громадських організацій, зокрема молодіжних та дитячих, громадських спілок, професійних спілок, релігійних організацій, благодійних організацій, організацій професійного самоврядування), адміністративна правосуб'єктність, порядок створення та припинення діяльності.

Участь неурядових організацій у формуванні публічної політики та ухваленні рішень.

4. Інструменти публічного адміністрування

Розуміння інструментів публічного адміністрування

Поняття інструмента публічного адміністрування. Види інструментів публічного адміністрування.

Нормативний акт як інструмент публічного адміністрування. Поняття, юридичне значення та ознаки нормативного акта суб'єкта публічного адміністрування. Види нормативних актів (за суб'єктами видання, територіальним охопленням діяльності, за ознакою внутрішньої та

зовнішньої спрямованості).

Вимоги до нормативного акта. Порядок підготовки та ухвалення. Зміст і значення антикорупційної експертизи. Державна реєстрація нормативного акта. Процедура оприлюднення та набрання чинності. Підстави для визнання нормативного акта протиправним.

Адміністративний акт як інструмент публічного адміністрування

Поняття, юридичне значення та ознаки адміністративного акта. Відмежування адміністративного акта від інших актів (документів) суб'єкта публічного адміністрування. Види адміністративних актів. Процедура видання адміністративного акта. Чинність адміністративного акта (умови чинності, способи доведення до відома, припинення чинності). Виконання адміністративного акта. Поняття нікчемності адміністративного акта. Підстави визнання адміністративного акта нікчемним.

Адміністративний договір як інструмент публічного адміністрування

Поняття, юридичне значення та ознаки адміністративного договору. Види адміністративних договорів. Поняття нікчемності адміністративного договору. Підстави визнання адміністративного договору нікчемним.

Адміністративний розсуд у публічному адмініструванні

Поняття адміністративного розсуду. Умови застосування адміністративного розсуду (наявність законодавчого уповноваження на адміністративний розсуд; оприлюднення норм, що уповноважують на адміністративний розсуд; достатність юридичної визначеності уповноважень на адміністративний розсуд; обов'язок дотримуватися мети уповноваження; обов'язок ретельно з'ясувати обставини в справі; обов'язок дотримуватися принципу пропорційності; обов'язок дотримуватися принципу рівності; обов'язок дотримуватися критеріїв розсудливості; обов'язок мотивувати свої рішення).

Використання електронного врядування в публічному адмініструванні

Поняття електронного врядування. Елементи електронного врядування. Співвідношення понять «електронне врядування», «електронна держава», «електронна демократія», «електронний парламент», «електронний уряд», «електронний суд».

5. Адміністративна процедура. Адміністративні послуги

Розуміння адміністративної процедури

Поняття адміністративної процедури. Види адміністративної процедури (реєстраційні, дозвільні, інспекційні процедури, процедури щодо притягнення до відповідальності; процедури за заявою особи, процедури за службовим обов'язком).

Принципи адміністративної процедури

Система принципів адміністративної процедури. Зміст окремих принципів адміністративної процедури (рівність перед законом, доступ до інформації, право на допомогу та представництво, право бути вислуханим, ефективність, оперативність (розумні строки), вмотивованість рішення, ефективний засіб захисту).

Учасники адміністративної процедури

Адміністративний орган. Адресат (у тому числі заявник). Заінтересовані особи.

Представництво в адміністративній процедурі.

Стадії адміністративної процедури

Ініціювання та початок провадження. Підготовка справи до розгляду. Розгляд і вирішення справи. Оформлення адміністративного акта, доведення до відома адресатів та заінтересованих осіб. Перегляд адміністративного акта.

Поняття, ознаки, види адміністративних послуг. Суб'єкти відповідних відносин Поняття адміністративної послуги. Ознаки адміністративної послуги. Відмінність адміністративної послуги від інших видів послуг у публічній сфері. Види адміністративних послуг. Суб'єкти відносин щодо надання адміністративних послуг (суб'єкт звернення, суб'єкт надання адміністративних послуг; центри надання адміністративних послуг і адміністратори).

Порядок надання адміністративних послуг

Стадії процедури надання адміністративної послуги. Юридичні документи та дії, що супроводжують процедуру надання адміністративних послуг. Плата за надання адміністративних послуг (адміністративний збір). Вимоги до якості надання

адміністративних послуг.

6. Захист прав приватної особи у сфері публічного адміністрування

Інструменти захисту прав приватних осіб у сфері публічного адміністрування Види інструментів захисту прав особи та їх співвідношення між собою.

Адміністративне оскарження

Підстави та порядок подання скарги. Предмет оскарження. Суб'єкти розгляду скарг. Процедура розгляду скарги. Можливі наслідки розгляду скарги.

Інші інструменти захисту прав особи

Перегляд рішення суб'єктом публічного адміністрування, який його ухвалив, за ініціативою особи. Захист особи з ініціативи суб'єкта публічного адміністрування. Відшкодування шкоди суб'єктом публічного адміністрування. Адміністративна юстиція. Моделі адміністративної юстиції. Характеристики моделі адміністративної юстиції, що запроваджена в Україні.

7. Службове право

Державна служба та служба в органах місцевого самоврядування як основні різновиди публічної служби

Види публічної служби. Поняття та сутність державної служби та служби в органах місцевого самоврядування як основних різновидів публічної служби. Відмінність від інших видів трудової діяльності особи.

Основи правового статусу державного службовця

Поняття державного службовця. Посади державної служби та їх категорії. Обов'язки та права державного службовця. Вступ на державну службу. Проходження державної служби і службова кар'єра. Дисциплінарна та матеріальна відповідальність державного службовця. Матеріальне й соціальне забезпечення державного службовця. Припинення державної служби.

Основи правового статусу службовця в органі місцевого самоврядування

Поняття службовця в органі місцевого самоврядування. Посади в органах місцевого самоврядування та їх категорії. Обов'язки та права службовця в органі місцевого самоврядування. Вступ на службу в органі місцевого самоврядування. Проходження служби в органі місцевого самоврядування і службова кар'єра. Дисциплінарна та матеріальна відповідальність службовця в органі місцевого самоврядування. Матеріальне й соціальне забезпечення службовця в органі місцевого самоврядування. Припинення служби в органі місцевого самоврядування.

Запобігання корупційним проявам у публічній службі.

Обмеження щодо використання службових повноважень чи свого становища. Обмеження щодо одержання подарунків. Запобігання одержанню неправомірної вигоди або подарунка та поведіння з ними. Обмеження щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності. Обмеження спільної роботи близьких осіб. Обмеження після припинення діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави, місцевого самоврядування. Запобігання та врегулювання конфлікту інтересів. Правила етичної поведінки публічних службовців. Фінансовий контроль щодо публічних службовців.

8. Адміністративне деліктне право

Адміністративне правопорушення (проступок) і адміністративна відповідальність.

Поняття адміністративного проступку. Ознаки адміністративного проступку (діяння, суспільна шкідливість, протиправність, винність, караність). Відмежування адміністративного проступку від кримінального правопорушення. Адміністративна відповідальність як вид юридичної відповідальності. Ознаки адміністративної відповідальності. Відмежування адміністративної відповідальності від інших видів юридичної відповідальності. Особливості адміністративної відповідальності юридичних осіб. Законодавчі акти, що регулюють відносини адміністративної відповідальності.

Юридичний склад адміністративного проступку.

Юридичний склад адміністративного проступку (об'єкт, суб'єкт, об'єктивна сторона, суб'єктивна сторона). Особливості юридичного складу адміністративного проступку, зафіксованого в автоматичному режимі.

Заходи адміністративної відповідальності.

Поняття адміністративного стягнення. Система й види адміністративних стягнень. Заходи впливу, що застосовуються до неповнолітніх осіб за вчинення адміністративних проступків. Загальні правила накладення адміністративних стягнень.

Провадження в справі про адміністративний проступок.

Стадії провадження в справі про адміністративний проступок. Звичайне провадження.

Спрощене провадження. Складання протоколу в справі про адміністративний проступок.

Органи та посадові особи, уповноважені складати протокол. Випадки, коли протокол у справі про адміністративний проступок не складається. Розгляд справи про адміністративний проступок.

Органи та посадові особи, уповноважені розглядати справу про адміністративний проступок. Основні етапи розгляду справи про адміністративний проступок (підготовка справи, аналіз зібраних матеріалів, прийняття постанови, доведення постанови до відома).

Особливості провадження в справах про адміністративні проступки в сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані в автоматичному режимі. Оскарження й перегляд постанови в справі про адміністративний проступок.

Порядок і строк оскарження постанови. Результати перегляду. Виконання постанови про накладення адміністративного стягнення.

Результати перегляду. Виконання постанови про накладення адміністративного стягнення.

9. Адміністративне судочинство в Україні

Основні категорії адміністративного судочинства

Завдання адміністративного судочинства. Критерії, за якими суд оцінює рішення, дії чи бездіяльність суб'єкта публічного адміністрування. Джерела права (матеріального та процесуального), які застосовує адміністративний суд. Принципи адміністративного судочинства.

Форми адміністративного судочинства (загальне і спрощене), відмінності між ними. Визначення компетентного суду. Адміністративна юрисдикція. Публічно-правові спори, що належать до адміністративної юрисдикції. Правила предметної, інстанційної та територіальної юрисдикції, наслідки їх недотримання (порушення). Склад суду. Відводи.

Учасники судового процесу (учасники справи, представники, інші учасники судового процесу). Адміністративна процесуальна право- і дієздатність. Докази та доказування. Засоби доказування. Предмет доказування. Обов'язок доказування. Подання, витребування та забезпечення доказів. Дослідження та оцінка доказів.

Звернення до адміністративного суду. Провадження в суді першої інстанції

Право на звернення з адміністративним позовом. Строк звернення з адміністративним позовом, наслідки його пропущення. Зміст і оформлення позовної заяви. Способи судового захисту. Забезпечення адміністративного позову. Відкриття провадження. Підготовче провадження. Відзив. Відповідь на відзив. Заперечення. Пояснення третьої особи щодо позову або відзиву. Зустрічний позов в адміністративному судочинстві. Врегулювання спору за участі судді. Відмова відповідача від позову, примирення. Розгляд справи по суті.

Особливості розгляду типових та зразкових справ.

Судові рішення в адміністративних справах. Види судових рішень. Вимоги, яким має відповідати судові рішення. Набрання судовим рішенням законної сили. негайне виконання судового рішення. Звернення судового рішення до виконання. Судовий контроль за виконанням судового рішення. Перегляд судового рішення в адміністративній справі (апеляційне і касаційне провадження; перегляд за нововиявленими або виключними обставинами).

Судові рішення в адміністративних справах. Види судових рішень. Вимоги, яким має відповідати судові рішення. Набрання судовим рішенням законної сили. негайне виконання судового рішення. Звернення судового рішення до виконання. Судовий контроль за виконанням судового рішення. Перегляд судового рішення в адміністративній справі (апеляційне і касаційне провадження; перегляд за нововиявленими або виключними обставинами).

Судові рішення в адміністративних справах. Види судових рішень. Вимоги, яким має відповідати судові рішення. Набрання судовим рішенням законної сили. негайне виконання судового рішення. Звернення судового рішення до виконання. Судовий контроль за виконанням судового рішення. Перегляд судового рішення в адміністративній справі (апеляційне і касаційне провадження; перегляд за нововиявленими або виключними обставинами).

Судові рішення в адміністративних справах. Види судових рішень. Вимоги, яким має відповідати судові рішення. Набрання судовим рішенням законної сили. негайне виконання судового рішення. Звернення судового рішення до виконання. Судовий контроль за виконанням судового рішення. Перегляд судового рішення в адміністративній справі (апеляційне і касаційне провадження; перегляд за нововиявленими або виключними обставинами).

Судові рішення в адміністративних справах. Види судових рішень. Вимоги, яким має відповідати судові рішення. Набрання судовим рішенням законної сили. негайне виконання судового рішення. Звернення судового рішення до виконання. Судовий контроль за виконанням судового рішення. Перегляд судового рішення в адміністративній справі (апеляційне і касаційне провадження; перегляд за нововиявленими або виключними обставинами).

Судові рішення в адміністративних справах. Види судових рішень. Вимоги, яким має відповідати судові рішення. Набрання судовим рішенням законної сили. негайне виконання судового рішення. Звернення судового рішення до виконання. Судовий контроль за виконанням судового рішення. Перегляд судового рішення в адміністративній справі (апеляційне і касаційне провадження; перегляд за нововиявленими або виключними обставинами).

Судові рішення в адміністративних справах. Види судових рішень. Вимоги, яким має відповідати судові рішення. Набрання судовим рішенням законної сили. негайне виконання судового рішення. Звернення судового рішення до виконання. Судовий контроль за виконанням судового рішення. Перегляд судового рішення в адміністративній справі (апеляційне і касаційне провадження; перегляд за нововиявленими або виключними обставинами).

Рекомендована література

1. Адміністративне право України. Повний курс: підручник / В. Галуцько, П. Діхтієвський, О. Кузьменко та ін.; за ред. В. Галуцька, О. Правоторової. Видання четверте. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2021. 656 с

2. Адміністративний процес України: теорія, практика: підручник. Заг. ред. д. ю. н., проф. Бевзенка В. М. Пер. з нім. і адапт. Рижкова Г. В. Київ : ВД «Дакор», 2020. 1346 с.

3. Адміністративне право: підручник: підручник / Ю. П. Битяк (кер. авт. кол.), І. М. Балакарева, І. В. Бойко та ін.; за заг. ред. Ю. П. Битяка. Харків: Право, 2020. 392 с.

4. Адміністративне право: підручник / І. Л. Бородін. Київ: Алтера, 2019. 548 с.

5. Адміністративне право України. Повний курс : підручник / Галуцько В., Діхтієвський П., Кузьменко О., Стеценко С. та ін. Видання друге. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2019. 520 с

6. Адміністративне право України. Повний курс: підручник / Галуцько В., Діхтієвський П., Кузьменко О., Стеценко С. та ін. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2018. 446 с.
7. Адміністративне право: навчальний посібник для здобувачів вищої освіти; за аг. ред. В. М. Гаращука. Харків: Право, 2017. 174 с.
8. Загальне адміністративне право: підручник / Грищенко І. С., Мельник Р. С., Пухтецька А. А. та інші; за аг. ред. І. С. Грищенка. Київ : Юрінком Інтер, 2017. 568 с.
9. Задихайло О. А. Адміністративне право України (Загальна частина): навч. посіб. Харків: Право, 2017. 314 с.
10. Баштанник В. В. Адміністративне право: навч. посіб. 2-е вид., переробл. і доповн. Дніпро: ДРІДУ НАДУ, 2018. 200 с.
11. Мельник Р. С., Мосьондз С. О. Адміністративне право України (у схемах та коментарях): навч. посіб. Київ:Юрінком Інтер, 2018. 344 с.
12. Адміністративне право: навчальний посібник для здобувачів вищої освіти; за аг. ред. В. М. Гаращука. Харків: Право, 2017. 174 с.
13. Адміністративний процес України (у схемах): навчальний посібник / М. М. Бурбика, М. В. Колеснікова, А. В. Солонар. Суми: Сумський державний університет, 2019. 108 с.
14. Адміністративне право : посіб. для підготовки до іспиту / Ю. П. Битяк, В. М. Гаращук, В. В. Зуй та ін. ; за заг. ред. В. М. Гаращука. Харків : Право, 2016. 144 с.
15. Адміністративне право України (Загальна частина): навч. посіб. / О. А. Задихайло. Харків : Право, 2016. 296 с.
16. Адміністративне право України : навч. посіб. / С. В. Ківалов та ін. ; Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.». Вид. 7-е, перероб. і допов. Одеса : Фенікс, 2015. 350 с.
17. Адміністративне право України : Навчальний посібник : у 2-х томах / Галуцько В. В., Олефір В. І., Пихтін М. П. та ін. ; за заг. ред. В. В. Галуцька. Херсон : ХМТ, 2011. Т. 1 : Загальне адміністративне право. 320 с.
18. Адміністративне право України : Підручник. 2-ге видання. / Ю. П. Битяк (кер. авт. кол.), В. М. Гаращук, В. В. Богущкий та ін.; за заг. ред. Ю. П. Битяка, В. М. Гаращука, В. В. Зуй. Харків : Право, 2013. 656 с.
19. Адміністративне право України. Загальна частина (альбом схем) : Навчальний посібник / О.В.Кузьменко, І.Д. Пастух, М.В.Плугатир, М.В.Співак. Київ : «Центр учбової літератури», 2015. 232 с.
20. Галуцько В.В. Адміністративне право України. Т.1. Загальне адміністративне право: навчальний посібник / В.В. Галуцько , В.І. Курило , С.О. Короєд , О.Ю. Дрозд, І.В. Гиренко, О.М. Єщук, І.М. Риженко, А.А. Іванищук, Р.Д. Саунін, І.М. Ямкова; за ред. проф. В.В. Галуцька. Херсон : Грінь Д.С., 2015. 272 с.
21. Загальне адміністративне право : підручник / Грищенко І.С., Мельник Р.С. Пухтецька А.А. та інші; за аг. ред. І.С. Грищенка. Київ : Юрінком Інтер, 2017. 568 с.
22. Загальне адміністративне право: Підручник / І. С. Грищенко, Р. С. Мельник, А. А. Пухтецька та інші; за заг. ред. І. С. Грищенка. Київ : Юрінком Інтер, 2015. 568 с.
23. Ковбас І.В., Федорук Н.С. Адміністративне право України. Конспект лекцій. Чернівці: Чернів. нац. ун-т, 2015. 160 с.
24. Курс адміністративного права України : Підручник / В. К. Колпаков, О. В. Кузьменко, І. Д. Пастух та ін.; за ред. В. В. Коваленка. Київ: Юрінком Інтер, 2012. 808 с.
25. Основи адміністративного права України : навч.-метод. посіб. / Л. Р. Біла-Тіунова та ін. ; Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.». Одеса : Фенікс, 2015. 120 с.

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО УКРАЇНИ

1. Цивільне право в системі права України

Поняття та предмет цивільного права як галузі права. Принципи цивільного права. Система цивільного права. Джерела цивільного права України. Цивільне законодавство України: поняття та структура. Договір як джерело цивільного права. Акти цивільного законодавства й договір. Звичай як джерело цивільного права. Звичаї ділового обороту. Міжнародні

договори як джерела цивільного права.

Цивільні правовідносини. Поняття та елементи цивільних правовідносин. Класифікація цивільних правовідносин. Підстави виникнення, зміни та припинення цивільних правовідносин.

2. Фізичні та юридичні особи як суб'єкти цивільних правовідносин

Поняття фізичної особи. Цивільна правоздатність фізичної особи. Цивільна дієздатність фізичної особи: поняття, види. Обмеження цивільної дієздатності фізичної особи. Визнання фізичної особи недієздатною. Визнання фізичної особи безвісно відсутньою. Визнання фізичної особи зниклою безвісті. Оголошення фізичної особи померлою. Опіка та піклування над фізичною особою.

Юридичні особи як суб'єкти цивільних правовідносин. Поняття та ознаки юридичної особи. Види та організаційно-правові форми юридичних осіб. Порядок створення юридичної особи. Установчі документи юридичних осіб. Правосуб'єктність юридичної особи та порядок її реалізації. Припинення юридичної особи. Підприємницькі товариства: поняття та види. Непідприємницькі товариства: поняття та види.

3. Об'єкти цивільних прав

Поняття об'єктів цивільних прав та їх оборотоздатність. Речі як об'єкти цивільних прав: поняття, класифікація. Гроші як об'єкти цивільних прав. Валютні цінності. Майно, майнові права. Підприємство як єдиний майновий комплекс. Інформація як об'єкт цивільних правовідносин. Цінні папери як об'єкти цивільних прав. Нематеріальні блага як об'єкти цивільних прав.

4. Правочини

Поняття та види правочинів. Загальні вимоги, додержання яких є необхідним для чинності правочину. Форма правочину та правові наслідки її недодержання. Недійсні правочини, їх юридична природа та види. Загальні правові наслідки недійсності правочину. Правові наслідки недійсності окремих частин правочину. Правові наслідки вчинення недійсних правочинів.

5. Представництво в цивільному праві

Поняття та підстави представництва. Повноваження представника. Правові наслідки вчинення правочинів з перевищенням повноважень представником. Види представництва. Довіреність: поняття, види, форма. Припинення представництва за довіреністю.

6. Строки та терміни в цивільному праві

Позовна давність. Поняття та види строків і термінів у цивільному праві. Способи визначення строків і термінів. Порядок обчислення строків. Поняття та види позовної давності. Початок перебігу позовної давності. Зупинення та переривання перебігу позовної давності. Наслідки спливу позовної давності. Вимоги, на які позовна давність не поширюється.

7. Особисті немайнові права фізичної особи

Поняття та зміст особистого немайнового права. Види особистих немайнових прав Особисті немайнові права, що забезпечують природне існування фізичної особи. Особисті немайнові права, що забезпечують соціальне буття фізичної особи. Захист особистих немайнових прав.

8. Право власності. Загальні положення

Поняття та зміст права власності. Об'єкти та суб'єкти права власності. Здійснення права власності. Ризик випадкового знищення та випадкового пошкодження майна. Набуття та припинення права власності. Підстави набуття права власності: загальна характеристика. Набуття права власності на новостворене майно та об'єкти незавершеного будівництва; на перероблену річ; за договором; на безхазяйну річ; на знахідку; на бездоглядну домашню тварину; на скарб; за набувальною давністю. Підстави припинення права власності: загальна характеристика. Відмова від права власності. Припинення права власності особи на майно, яке не може їй належати. Реквізиція. Конфіскація.

Право спільної власності. Поняття і види права спільної власності. Право спільної часткової власності: поняття, суб'єкти, підстави виникнення. Визначення часток у праві спільної часткової власності. Здійснення права спільної часткової власності. Право переважної купівлі частки у праві спільної часткової власності. Припинення права спільної часткової

власності. Право спільної сумісної власності: поняття, суб'єкти, підстави виникнення. Здійснення права спільної сумісної власності. Припинення права спільної сумісної власності. Довірча власність: поняття, об'єкт, підстави виникнення і припинення.

Захист права власності. Засади захисту права власності. Віндикаційний позов. Негаторний позов. Визнання права власності. Інші способи захисту права власності. Речові права на чуже майно. Загальна характеристика речових прав на чуже майно. Право володіння чужим майном. Право користування чужим майном (сервітут). Право користування чужою земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб (емфітевзис). Право користування чужою земельною ділянкою для забудови (суперфіцій).

9. Право інтелектуальної власності: загальні положення

Поняття права інтелектуальної власності. Об'єкти та суб'єкти права інтелектуальної власності. Підстави виникнення (набуття) та зміст права інтелектуальної власності. Захист права інтелектуальної власності. Авторське право та суміжні права. Поняття та об'єкти авторського права. Суб'єкти авторського права. Співавторство. Виникнення авторського права. Особисті немайнові права автора. Майнові права інтелектуальної власності на твір, строки їх чинності. Випадки правомірного використання твору без згоди автора. Поняття та об'єкти суміжних прав. Суб'єкти суміжних прав. Виникнення суміжних прав. Майнові права інтелектуальної власності на об'єкт суміжних прав, строки їх чинності. Захист авторського і суміжних прав.

Право інтелектуальної власності на винахід, корисну модель, промисловий зразок. Поняття та ознаки винаходу, корисної моделі, промислового зразка. Суб'єкти права інтелектуальної власності на винахід, корисну модель, промисловий зразок. Засвідчення набуття права інтелектуальної власності на винахід, корисну модель, промисловий зразок. Майнові права інтелектуальної власності на винахід, корисну модель, промисловий зразок. Строк їх чинності. Припинення чинності майнових прав інтелектуальної власності на винахід, корисну модель, промисловий зразок. Право інтелектуальної власності на комерційне найменування, торговельну марку.

10. Загальні положення про зобов'язання

Поняття зобов'язання та підстави його виникнення. Сторони та треті особи у зобов'язанні. Заміна сторін у зобов'язанні. Виконання зобов'язання. Забезпечення виконання зобов'язання. Загальні положення про забезпечення виконання зобов'язання Неустойка. Правові наслідки сплати (передання) неустойки. Поручка. Правові наслідки порушення зобов'язання, забезпеченого поручкою. Гарантія. Правові наслідки порушення зобов'язання, забезпеченого гарантією. Завдаток. Правові наслідки порушення або припинення зобов'язання, забезпеченого завдатком. Застава: поняття, предмет, види, підстави виникнення і припинення. Правові наслідки невиконання зобов'язання, забезпеченого заставою. Притримання.

11. Припинення зобов'язання

Припинення зобов'язання виконанням. Припинення зобов'язання неможливістю його виконання. Припинення зобов'язання переданням відступного. Припинення зобов'язання зарахуванням. Припинення зобов'язання за домовленістю сторін. Новація. Прощення боргу. Припинення зобов'язання поєднанням боржника і кредитора в одній особі. Припинення зобов'язання смертю фізичної особи, ліквідацією юридичної особи. Порушення зобов'язання. Поняття порушення зобов'язання. Правові наслідки порушення зобов'язання.

12. Поняття та ознаки цивільно-правової відповідальності

Види цивільно-правової відповідальності. Форми цивільно-правової відповідальності. Умови цивільно-правової відповідальності. Підстави звільнення від цивільно-правової відповідальності.

13. Загальні положення про договір

Поняття та види договору. Свобода договору та її межі. Зміст договору. Укладення договору. Зміна або розірвання договору.

14. Договір купівлі-продажу: загальні положення

Поняття та юридична характеристика договору купівлі-продажу, його види. Сторони договору купівлі-продажу, їхні права та обов'язки. Істотні умови договору купівлі-продажу.

Предмет договору. Ціна товару.

Окремі види договору купівлі-продажу. Договір роздрібної купівлі-продажу. Договір поставки. Договір міни (бартеру).

15. Договір дарування

Поняття та юридична характеристика договору дарування, його види. Сторони договору дарування, їхні права та обов'язки. Предмет договору дарування. Прийняття дарунка. Розірвання договору дарування. Договір про пожертву.

16. Поняття та юридична характеристика договору довічного утримання (догляду) та ренти

Сторони договору довічного утримання (догляду). Обов'язки набувача за договором довічного утримання (догляду). Припинення договору довічного утримання (догляду).

Поняття та юридична характеристика договору ренти. Сторони договору ренти. Передання майна під виплату ренти. Форма і розмір ренти, строк її виплати. Розірвання договору ренти.

17. Договір найму (оренди) та позички

Поняття та юридична характеристика договору найму (оренди). Сторони договору найму (оренди), їхні права та обов'язки. Істотні умови договору найму (оренди). Предмет договору найму (оренди). Плата за користування майном. Строк договору найму (оренди).

Припинення договору найму (оренди). Окремі види договору найму (оренди). Договір прокату. Договір найму (оренди) земельної ділянки. Договір найму будівлі або іншої капітальної споруди. Договір найму (оренди) транспортного засобу. Договір лізингу. Договір найму (оренди) житла.

Поняття та юридична характеристика договору найму (оренди) житла. Сторони договору найму (оренди) житла, їхні права та обов'язки. Особи, які постійно проживають із наймачем. Тимчасові мешканці. Істотні умови договору найму (оренди) житла. Предмет договору найму (оренди) житла. Плата за користування житлом. Строк договору найму (оренди) житла. Розірвання договору найму (оренди) житла.

Поняття та юридична характеристика договору позички. Сторони договору позички, їхні права та обов'язки. Розірвання договору позички.

18. Договір підряду

Поняття та юридична характеристика договору підряду, його види. Сторони договору підряду, їхні права та обов'язки. Генеральний підрядник і субпідрядник. Істотні умови договору підряду. Предмет договору підряду. Ціна роботи. Строк виконання роботи. Окремі види договору підряду. Договір побутового підряду. Договір будівельного підряду. Договір підряду на проектні та пошукові роботи.

19. Договір про надання послуг: загальні положення

Поняття та юридична характеристика договору про надання послуг. Виконання договору про надання послуг. Плата за договором про надання послуг. Відповідальність виконавця за порушення договору про надання послуг. Договори в сфері надання транспортних послуг.

Поняття та юридична характеристика договору перевезення вантажу. Сторони договору перевезення вантажу, їхні права та обов'язки.

Поняття та юридична характеристика договору перевезення пасажирів та багажу. Сторони договору перевезення пасажирів та багажу, їхні права та обов'язки. Договір чартеру (фрахтування). Договір транспортного експедирування.

20. Договір зберігання

Поняття та юридична характеристика договору зберігання, його види. Сторони договору зберігання, їхні права та обов'язки. Професійний зберігач. Відповідальність зберігача за втрату (нестачу) чи пошкодження речі. Зберігання на товарному складі. Спеціальні види зберігання. Договір охорони

21. Договір страхування

Поняття та юридична характеристика договору страхування. Сторони договору страхування, їхні права та обов'язки. Істотні умови договору страхування. Відмова від здійснення страхової виплати. Припинення договору страхування.

22. Договір доручення

Договір комісії. Договір управління майном. Поняття та юридична характеристика договору

доручення. Сторони договору доручення, їхні права та обов'язки. Припинення договору доручення.

23. Договір комісії

Поняття та юридична характеристика договору комісії. Сторони договору комісії, їхні права та обов'язки. Поняття та юридична характеристика договору управління майном. Істотні умови договору управління майном. Сторони договору управління майном, їхні права та обов'язки. Припинення договору управління майном.

24. Договір позики. Кредитний договір

Поняття та юридична характеристика договору позики. Сторони договору позики, їхні права та обов'язки. Поняття та юридична характеристика кредитного договору. Сторони кредитного договору, їхні права та обов'язки. Проценти за кредитним договором.

25. Договір банківського вкладу. Договір банківського рахунка

Поняття та юридична характеристика договору банківського вкладу (депозиту). Сторони договору банківського вкладу (депозиту), їхні права та обов'язки. Проценти на банківський вклад.

Поняття та юридична характеристика договору банківського рахунка. Сторони договору банківського рахунка, їхні права та обов'язки. Розірвання договору банківського рахунка.

26. Договір факторингу

Поняття та юридична характеристика договору факторингу. Предмет договору факторингу. Сторони договору факторингу, їхні права та обов'язки.

27. Договори щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності

Загальна характеристика договорів щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності, їх види. Ліцензія на використання об'єкта права інтелектуальної власності. Ліцензійний договір. Договір про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності. Договір про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності. Договір комерційної концесії.

28. Недоговірні зобов'язання

Поняття та види недоговірних зобов'язань. Публічна обіцянка винагороди без оголошення конкурсу. Публічна обіцянка нагороди за результатами конкурсу. Вчинення дій в майнових інтересах іншої особи без її доручення. Рятування здоров'я та життя фізичної особи, майна фізичної або юридичної особи. Створення загрози життю, здоров'ю, майну фізичної особи або майну юридичної особи. Набуття, збереження майна без достатньої правової підстави.

29. Загальні підстави відповідальності за завдану майнову шкоду

Підстави відповідальності з завдану моральну шкоду. Способи відшкодування шкоди, завданої майну потерпілого. Врахування вини потерпілого і матеріального становища фізичної особи, яка завдала шкоду, при вирішенні питання про відшкодування шкоди. Відшкодування шкоди, завданої при здійсненні особою у разі здійснення нею права на самозахист та в стані крайньої необхідності. Відшкодування юридичною або фізичною особою шкоди, завданої їхнім працівником чи іншою особою. Відшкодування шкоди, завданої органами публічної влади, їх службовими чи посадовими особами. Відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органу, що здійснює оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, прокуратури або суду. Відшкодування шкоди, завданої малолітніми, неповнолітніми, недієздатними фізичними особами, фізичними особами, цивільна дієздатність яких обмежена, та фізичними особами, які не усвідомлювали значення своїх дій та (або) не могли керувати ними. Відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки. Відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю. Відшкодування шкоди, завданої внаслідок недоліків товарів, робіт (послуг).

30. Загальні положення про спадкування

Поняття спадкування. Підстави спадкування. Спадщина, її склад. Права та обов'язки особи, які не входять до складу спадщини. Час і місце відкриття спадщини. Спадкоємці. Право на спадкування. Усунення від права на спадкування. Поняття заповіту. Види заповітів. Право на заповіт. Право на обов'язкову частку в спадщині.

Зміст заповіту. Заповідальний відказ. Покладення на спадкоємця інших обов'язків. Форма заповіту. Посвідчення заповіту. Право заповідача на скасування та зміну заповіту. Недійсність заповіту. Черговість спадкування за законом. Спадкування за правом представлення. Здійснення права на спадкування. Виконання заповіту. Оформлення права на спадщину. Прийняття спадщини. Строки для прийняття спадщини. Право на відмову від прийняття спадщини. Правові наслідки відмови від прийняття спадщини. Перехід права на прийняття спадщини (спадкова трансмісія). Відумерлість спадщини. Поділ та перерозподіл спадщини між спадкоємцями. Виконання заповіту.

Оформлення права на спадщину. Спадковий договір. Поняття спадкового договору. Сторони у спадковому договорі. Особливості спадкового договору з участю подружжя. Забезпечення виконання спадкового договору.

Рекомендована література

Основна

1. Конституція України: станом на 1 верес. 2016 р.: відповідає офіц. тексту. Харків: Право, 2016. 82 с.
2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 40–44. Ст. 356.
3. Сімейний кодекс України: Закон України від 10.01.2002 р. № 2947-III. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 21–22. Ст. 135.
4. Господарський кодекс України від 16 січня 2003р. № 436-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. №18, № 19-20, № 21-22. Ст. 144
5. Про нотаріат : Закон України від 02 вересня 1993 р. № 3425-XII. Відомості Верховної ради України. 1993. № 39. Ст. 383.
6. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 1 грудня 2022 р. № 2811-IX. Офіційний вісник України. 2023. № 3. Ст. 96.
7. Про захист прав споживачів: Закон України від 12 травня 1991 р. № 1591-IX. Відомості Верховної Ради. 1991. №30. Ст. 379.
9. Про відповідальність за несвоєчасне виконання грошових зобов'язань: Закон України від 22 листопада 1996 р. № 543/96. Відомості Верховної Ради України. 1997. № 5. Ст. 28.
10. Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень: Закон України від 18 листопада 2003р. № 1255-IV. Відомості Верховної Ради України. 2004. № 2. Ст. 42.
11. Про заставу: Закон України від 2 жовтня 1992р. № 2654-XII. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 47. Ст. 642.
12. Про оренду державного і комунального майна: Закон України від 3 жовтня 2019 р. № 157-IX. Відомості Верховної Ради України. 2020. № 4 Ст. 25.
13. Про концесію: Закон України від 3 жовтня 2019 р. № 155-IX. Відомості Верховної Ради України. 2019. № 48. Ст.325.
14. Про страхування: Закон України від 18 листопада 2023 р. № - № 1909-IX. Відомості Верховної Ради України. 2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1909-20#n2320>
15. Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України: затв. Наказом М-ва юстиції України від 22.02.2012 р. № 296/5. Офіційний вісник України. 2012. № 17. Ст. 66.

Допоміжна

1. Александров Д. Питання законодавчого закріплення методики оцінки об'єктів інтелектуальної власності при купівлі-продажу цілісних майнових комплексів. Підприємництво, господарство і право. 2007. № 3. С.64-68.
2. Александров Д. Правові питання, що виникають при купівлі-продажу об'єктів промислової власності у складі цілісного майнового комплексу. Підприємництво, господарство і право. 2007. № 4. С. 112-117.
3. Бірюкова А., Заїка Ю. Цивільне право України: підручн. Алерта., 2014. 510 с.
4. Гришко У. Особливості відповідальності перевізника за шкоду, завдану каліцтвом, іншими ушкодженнями здоров'я або смертю пасажера. Підприємництво, господарство і право. 2018.

№ 11. С.16-20.

5. Дзера О. Принципи інституту права власності вимагають додаткових законодавчих гарантій. Право України. 2019. № 1. С. 75-92.
6. Донченко О. Особливості договору міни (бартеру). Діловодство. 2019. № 3. С. 64-68.
7. Захарова О. С. Практика застосування законодавства в цивільному судочинстві України. Юрінком Інтер, 2018. 1080 с.
8. Іванов Ю. Ф. Цивільне право України: навч. посіб. Київ: Алерта, 2019. 346 с.
9. Радченко Р.О. Еволюція інституту відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушенням потерпілому, на українських землях. Молодий вчений. 2019. № 4. С. 425-428.
10. Самбір О.Є., Бориславська М.В. Розмежування форвардного контракту та договору купівлі-продажу. Університетські наукові записки. 2018. № 3-4. С. 102-116.
11. Спасибо-Фатєєва І., Яроцький В. Цивільне право: підручник. ЮАУ ім. Я. Мудрого; Харків, 2011. 816 с.
12. Тетарчук І., Дяків Т. Цивільне право України: навч. посіб / Центр навчальної літератури., 2020. 202 с.
13. Про практику застосування господарськими судами законодавства про захист прав на об'єкти інтелектуальної власності (Оглядовий лист Вищого господарського суду України від 30.06.2009 № 01-08/411/1).

Інформаційні ресурси

1. База даних судових рішень. URL: <http://www.precedent.com.ua/>
2. Вісник Верховного Суду України URL: <http://www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf/>
3. Головне державне об'єднання правової інформації Міністерства юстиції України URL: <http://www.gdo.kiev.ua/>
4. Голос України. URL: <http://www.golos.com.ua/>
5. Інформаційний центр Міністерства юстиції України. URL: <http://www.informjust.kiev.ua/>
6. Право України. URL: <http://pravoua.com.ua/ua/index.php?linkmy=golovna>
7. Правовий експерт. URL: <http://lawexpert.com.ua>
8. Український юридичний портал. URL: <http://www.zakoni.com.ua>
9. Український юрист. URL: <http://ukrjurist.com/>
10. Урядовий кур'єр. URL: <http://ukurier.gov.ua/uk/>

ЦИВІЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ПРАВО УКРАЇНИ

1. Загальні положення цивільного процесуального права

Поняття та предмет цивільного процесуального права як галузі права. Система цивільного процесуального права. Цивільне процесуальне законодавство. Поняття, завдання, види та стадії цивільного судочинства. Принципи цивільного судочинства.

Поняття та система принципів цивільного судочинства. Характеристика окремих принципів цивільного судочинства: верховенство права та законодавство, відповідно до якого суд вирішує справи; гласність судового процесу; відкритість інформації щодо справи; змагальність сторін; диспозитивність цивільного судочинства; пропорційність у цивільному судочинстві; забезпечення права на перегляд справи та оскарження судового рішення; обов'язковість судових рішень.

2. Суд як суб'єкт цивільних процесуальних правовідносин

Визначення складу суду. Склад суду. Підстави для відводу (самовідводу) судді. Порядок вирішення заявленого відводу (самовідводу). Наслідки відводу суду (судді).

Учасники справи. Склад учасників справи. Процесуальні права та обов'язки учасників справи. Неприпустимість зловживання процесуальними правами. Цивільна процесуальна правоздатність. Цивільна процесуальна дієздатність. Сторони в цивільному процесі, їхні спеціальні процесуальні права та обов'язки.

Процесуальна співучасть. Залучення до участі в справі співвідповідача. Заміна неналежного

відповідача. Треті особи, які заявляють самостійні вимоги щодо предмета спору. Треті особи, які не заявляють самостійних вимог щодо предмета спору. Процесуальне правонаступництво. Участь у судовому процесі органів та осіб, яким законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб.

Цивільна юрисдикція. Поняття та види цивільної юрисдикції. Предметна та суб'єктна юрисдикція. Інстанційна юрисдикція. Територіальна юрисдикція (підсудність).

3. Представництво в цивільному процесі

Поняття й види представництва в цивільному процесі. Особи, які можуть бути представниками. Особи, які не можуть бути представниками. Повноваження представника в суді. Документи, що підтверджують повноваження представників. Інші учасники судового процесу. Склад інших учасників судового процесу. Цивільний процесуальний статус інших учасників судового процесу.

4. Докази та доказування

Поняття доказів. Належність, допустимість, достовірність, достатність доказів.

Засоби доказування: письмові, речові та електронні докази, висновки експертів, показання свідків. Обов'язок доказування та подання доказів. Витребування доказів. Предмет доказування. Підстави звільнення від доказування. Оцінка доказів. Забезпечення доказів.

5. Процесуальні строки

Поняття процесуальних строків та їх види. Обчислення процесуальних строків. Початок перебігу й закінчення процесуальних строків. Наслідки пропущення процесуальних строків. Зупинення, поновлення та продовження процесуальних строків.

6. Судові виклики і повідомлення

Поняття та види судових повісток. Порядок вручення судових повісток. Судові витрати. Поняття та види судових витрат. Попереднє визначення суми судових витрат. Забезпечення та попередня оплата судових витрат. Відстрочення та розстрочення судових витрат, зменшення їх розміру або звільнення від їх оплати. Розподіл судових витрат між сторонами. Заходи процесуального примусу. Поняття та види заходів процесуального примусу. Підстави і порядок застосування заходів процесуального примусу.

7. Позовне провадження

Поняття позову. Види позовів. Підстави для забезпечення позову. Види забезпечення позову. Зустрічне забезпечення. Заяви по суті справи, їх види. Позовна заява, її зміст і форма. Пред'явлення позову. Залишення позовної заяви без руху, повернення заяви, відмова у відкритті провадження у справі. Відкриття провадження у справі. Підготовче провадження. Захист відповідача від пред'явленого позову. Відзив, заперечення та зустрічний позов. Врегулювання спору за участю судді. Відмова позивача від позову, визнання позову відповідачем. Мирова угода сторін. Завдання та строки розгляду справи по суті. Відкриття розгляду справи по суті. З'ясування обставин справи та дослідження доказів. Судові дебати та ухвалення рішення. Фіксування судового процесу. Зупинення та закриття провадження у справі. Залишення позову без розгляду.

Поняття та види судових рішень. Законність і обґрунтованість судового рішення. Порядок ухвалення судових рішень. Проголошення судового рішення. Набрання рішенням суду законної сили.

Розгляд справи у порядку спрощеного позовного провадження. Умови та порядок проведення заочного розгляду справи.

8. Наказне провадження

Судовий наказ. Вимоги, за якими може бути видано судовий наказ. Порядок розгляду заяв про видачу судового наказу. Підстави для відмови у видачі судового наказу. Скасування судового наказу. Набрання судовим наказом законної сили та видача його стягувачеві.

9. Окреме провадження

Поняття та сутність окремого провадження. Справи, що розглядаються в порядку окремого провадження. Порядок розгляду справ окремого провадження.

10. Апеляційне провадження

Поняття та сутність апеляційного провадження. Суди апеляційної інстанції. Право апеляційного оскарження. Строк на апеляційне оскарження. Форма і зміст апеляційної

скарги, порядок її подання. Відкриття апеляційного провадження.

Апеляційний розгляд. Повноваження суду апеляційної інстанції. Постанова суду апеляційної інстанції.

11. Касаційне провадження

Поняття та сутність касаційного провадження. Суд касаційної інстанції. Право касаційного оскарження. Строк на касаційне оскарження. Форма і зміст касаційної скарги, порядок її подання. Відкриття касаційного провадження Касаційний розгляд. Повноваження суду касаційної інстанції. Постанова суду касаційної інстанції. Перегляд судових рішень за нововиявленими або виключними обставинами.

12. Процесуальні питання, пов'язані з виконанням судових рішень у цивільних справах та рішень інших органів (посадових осіб)

Судовий контроль за виконанням судових рішень. Негайне виконання судових рішень. Звернення судових рішень до виконання.

Відстрочення і розстрочення виконання. Зміна чи встановлення способу і порядку виконання. Зупинення виконання судового рішення. Поворот виконання рішення, постанови. Судовий контроль за виконанням судових рішень. Відновлення втраченого судового провадження.

Право на звернення до суду із заявою про відновлення втраченого судового провадження.

Розгляд заяви про відновлення втраченого судового провадження.

13. Визнання та виконання рішень іноземних судів

Судові доручення про надання правової допомоги. Умови визнання та звернення до виконання рішення іноземного суду, що підлягає примусовому виконанню. Порядок подання клопотання про надання дозволу на примусове виконання рішення іноземного суду. Розгляд клопотання про надання дозволу на примусове виконання рішення іноземного суду, підстави для відмови у його задоволенні. Умови визнання рішення іноземного суду, що не підлягає примусовому виконанню. Порядок подання клопотання про визнання рішення іноземного суду, що не підлягає примусовому виконанню, його розгляд.

Звернення суду України із судовим дорученням про надання правової допомоги до іноземного суду або іншого компетентного органу іноземної держави. Виконання в Україні судових доручень іноземних судів.

Рекомендована література

Основна

1. Конституція України від 28 червня 1996 року. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. ст. 141.
2. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18 березня 2004 року № 1618-IV. Відомості Верховної Ради України, 2004. № 40-41, 42. ст.492
3. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 року № 435-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. №№ 40-44, ст.356
4. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 року № 1402-VIII. Відомості Верховної Ради. 2016, № 31, ст.545
5. Цивільний процес України: підручник / за загальною редакцією д.ю.н., доцента М.М.Ясинка. Київ: Алерта, 2014.744.
6. Цивільне процесуальне право України: навчальний посібник / за заг. ред. С. С. Бичкової. 2-ге вид. доповнене і перероблене. Київ: Атіка, 2016. 404 с.
7. Цивільний процес України: підручник за заг. ред.. О.І.Харитонової, Н.Ю. Голубевої. Київ: Істина,2012. 536 с.
8. Васильєв С. В. Цивільний процес України: навч. посіб. Київ: Атіка, 2015. 344 с.
9. Коментовані зразки документів (за чинним законодавством): у 3 т. / за заг. ред.: В. М. Марченко, О. Д. Чуєва. Харків: Страйд, 2017.
10. Цивільний процес України: підручник / За ред.. Ю.С.Червоного. Київ:Істина, 2017. 342 с.
11. Цивільне процесуальне право України: навч. посібник / За заг. ред.. С. С. Бичкової. Київ: Атіка, 2017. 404 с.

Допоміжна

1. Господарський процесуальний кодекс України: Закон України від 6 листопада 1991 року № 1798-ХІІ. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 6. ст.56
3. Сімейний кодекс України: Закон України від 10 січня 2002 року № 2947-ІІІ. Відомості Верховної Ради України. 2002. № 21-22. ст.135
4. Про захист прав споживачів: Закон України від 12 травня 1991 року. № 1023-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12#Text> (дата звернення 20.03.23).
5. Про прокуратуру: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1697-VII. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 2-3. ст.12.
6. Про судову експертизу: Закон України від 25 лютого 1994 року № 4038-ХІІ Відомості Верховної Ради України. 1994. № 28. ст.232.
7. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 5 липня 2012 року № 5076-VI Відомості Верховної Ради, 2013, № 27, ст.282
8. Луспенник Д. Які саме і як новели цивільного процесу вплинули на судову практику. Закон і бізнес. №36 (1386) 08.09.-14.09.2018р.
9. Кройтор В. А. Правові аксіоми в цивільному судочинстві. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Правознавство». 2018. № 32. С. 47–53.
10. Кройтор В. А. Принципи цивільного судочинства та їх система: проблеми сучасної теорії і практики: моногр. Харків. Право. 2020. 672 с.
11. Кот О. О. Здійснення та захист суб'єктивних цивільних прав: проблеми теорії та судової практики. Моногр. Київ. Алерта, 2017. 494 с
12. Скакун О. Ф. Теорія права і держави: підручн. 4–те вид. Київ : Алерта, 2016. 528 с
13. Ткачук О. С. Проблеми реалізації судової влади у цивільному судочинстві: монографія. Харків: Право. 2016. 600 с.
14. Чучков О., Чучкова Н. Участь держави у цивільному процесі в Україні. Юридична наука. 2012. № 1. С. 81–85.

Інформаційні ресурси

1. Сайт Верховної Ради України. URL: www.rada.kiev.ua.
2. Інформаційна сторінка системи судоустрою. України URL: www.court.gov.ua.
3. Сервер Верховного суду України. URL:www.scourt.gov.ua.
4. Сайт Міністерства юстиції України. URL:http://www.minjust.gov.ua/ukr_notar.
5. Сайт Конституційного Суду України. URL:<http://www.ccu.gov.ua>.
6. Сайт Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ. URL: <http://sc.gov.ua>.
7. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua>.

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО УКРАЇНИ

ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА

ТЕМА 1. Поняття, джерела, завдання, функції, принципи та система кримінального права України. Наука кримінального права

Кримінальне право України як юридична наука та навчальна дисципліна у закладах вищої освіти.

Значення поняття «кримінальне право України». Кримінальне право України як окрема галузь права, як юридична наука та як навчальна дисципліна у закладах вищої освіти.

Кримінальне право України як окрема галузь права: поняття, характерні особливості, місце в правовій системі.

Кримінально-правова політика: поняття, ознаки та завдання.

Механізм кримінально-правового регулювання: поняття, загальна характеристика. Основні елементи механізму кримінально-правового регулювання: норми кримінального права, юридичні факти, кримінально-правові відносини, правозастосовні акти, акти реалізації кримінального права.

Основні методи (типи) кримінально-правового регулювання.

Основні завдання кримінального права та їх відображення в Кримінальному кодексі України.

Функції кримінального права. Охоронна та регулятивні функції кримінального права. Кримінальне право України та інші галузі права, їх зв'язок та відмінності. Система кримінального права України. Загальна та Особлива частини кримінального права України, їх особливості та взаємозв'язок. Система Загальної частини кримінального права України. Кримінальне право України як юридична наука. Предмет та основні методи науки кримінального права. Основні напрямки досліджень та завдання кримінально-правової науки на сучасному етапі розвитку України. Кримінальне право України як навчальна дисципліна у вищих навчальних закладах, її предмет, основні методи та форми вивчення. Система курсу Загальної частини кримінального права України. Загальна характеристика літератури до курсу. Поняття принципу права. Принципи права як особливий елемент його змісту. Система принципів кримінального права України. Поняття джерела кримінального права. Основні джерела сучасного кримінального права України. Конституція України як джерело кримінального права України. Особливості окремих положень Конституції України, що мають кримінально-правовий зміст. Кримінальний кодекс України 2001 р. – основне джерело кримінального права України. Загальна характеристика чинного КК України. Міжнародні договори як джерела кримінального права України. Особливості імплементації окремих положень міжнародних договорів в кримінальне право України. Рішення Конституційного Суду України як джерело кримінального права України. Нормативно-правові акти, які містять окремі положення кримінально-правового характеру чи частково визначають зміст окремих кримінально-правових норм. Відмінність таких нормативно-правових актів від джерел кримінального права України. Юридична природа та кримінально-правове значення роз'яснень Пленуму Верховного Суду України. Основні етапи розвитку кримінального права України. Загальна характеристика основних джерел кримінального права України на окремих етапах його розвитку.

ТЕМА 2. Закон про кримінальну відповідальність. Чинність закону про кримінальну відповідальність у часі та просторі

Поняття закону про кримінальну відповідальність. Ознаки закону про кримінальну відповідальність. Тотожність понять «закон про кримінальну відповідальність» та «кримінальний закон». КК України як сукупність кримінальних законів. Структура закону про кримінальну відповідальність. Тлумачення закону про кримінальну відповідальність.. Види і способи тлумачення окремих положень КК та інших джерел кримінального права України.

Поняття чинності КК та інших джерел кримінального права України в часі. Визначення поняття часу вчинення кримінального правопорушення в КК України та відмежування цього поняття від інших кримінально-правових понять (юридичного моменту визнання кримінального правопорушення закінченим, фактичного припинення кримінального). Зворотна дія закону про кримінальну відповідальність (кримінального закону) та інших джерел кримінального права у часі.

Поняття чинності КК та інших джерел кримінального права України у просторі. Поняття місця вчинення кримінального правопорушення за КК України. Принципи чинності закону про кримінальну відповідальність (кримінального закону) у просторі: територіальний, національний (громадянства), універсальний, реальний. Особливості дії зазначених принципів з урахуванням положень КК України та міжнародних договорів.

Правові наслідки засудження особи за межами України. Видача особи, яка обвинувачується у вчиненні кримінального правопорушення, та особи, яка засуджена за вчинення кримінального правопорушення.

ТЕМА 3. Кримінальне правопорушення та його види

Кримінальне правопорушення як антисоціальне та правове явище. Загальні підходи до визначення поняття та змісту кримінального правопорушення у кримінально-правовій

доктрині.

Поняття кримінального правопорушення за КК України. Ознаки кримінального правопорушення, їх загальна характеристика. Діяння (дія або бездіяльність) як обов'язковий елемент поняття «кримінальне правопорушення». Суспільно небезпечне діяння як матеріальна ознака кримінального правопорушення. Кримінальна протиправність діяння як нормативно-правова (формально-юридична) ознака кримінального правопорушення. Винність діяння як ознака кримінального правопорушення. Кримінально-правова караність діяння як ознака кримінального правопорушення.

Класифікація кримінальних правопорушень у кримінальному праві.

Види кримінальних правопорушень за змінами до кримінального законодавства. Кримінальний проступок та злочин.

Кримінальний проступок як вид кримінального правопорушення. Правова природа проступку у кримінально-правовій доктрині. Кримінально-правове значення інституту кримінального проступку. Поняття та зміст кримінального проступку. Ознаки кримінального проступку.

Злочин як вид кримінального правопорушення. Поняття та зміст злочину. Ознаки злочину.

Види (категорії) злочинів за ступенем тяжкості в КК України.

Малозначність діяння. Юридична природа положення ч. 2 ст.11 КК України щодо малозначності діяння, його значення для правозастосовної практики.

Кримінальне правопорушення та інші правопорушення: співвідношення, спільні ознаки, відмінності.

ТЕМА 4. Склад кримінального правопорушення

Різні значення терміну «склад кримінального правопорушення»: склад кримінального правопорушення як специфічна юридична конструкція у кримінальному праві (юридичний склад кримінального правопорушення); склад кримінального правопорушення як системне поєднання юридичних фактів (фактичний склад кримінального правопорушення); склад кримінального правопорушення як категорія науки кримінального права.

Особливості юридичного складу кримінального правопорушення як специфічної юридичної конструкції в кримінальному праві. Співвідношення поняття кримінального правопорушення і юридичного складу кримінального правопорушення.

Основні функції юридичного складу кримінального правопорушення в механізмі кримінально-правового регулювання.

Загальна структура, специфічна конструкція та конкретний зміст юридичного складу кримінального правопорушення як його основні системно-структурні характеристики.

Обов'язкові та факультативні елементи юридичного складу кримінального правопорушення.

Проблеми класифікації юридичних складів кримінальних правопорушень. Підстави (критерії) поділу юридичних складів кримінального правопорушення на види. Основні види юридичних складів кримінальних правопорушень та їх кримінально-правова характеристика.

ТЕМА 5. Об'єкт і предмет кримінального правопорушення

Поняття об'єкта кримінального правопорушення. Об'єкт кримінального правопорушення і предмет (об'єкт) кримінально-правової охорони. Загальна характеристика механізму посягання на предмет кримінально-правової охорони. Спірні питання щодо об'єкта кримінального правопорушення в науці кримінального права.

Види об'єктів кримінального правопорушення. Підстави класифікації об'єктів кримінального правопорушення. Класифікація об'єктів кримінального правопорушення «по вертикалі» та «по горизонталі».

Родовий (спеціальний) об'єкт кримінального правопорушення. Соціальні та юридичні підстави виділення родового об'єкта кримінального правопорушення. Кримінально-правове значення родового об'єкта кримінального правопорушення.

Безпосередній об'єкт кримінального правопорушення та його кримінально-правове значення.

Особливості відображення безпосереднього об'єкта в юридичному складі кримінального правопорушення. Основний та додатковий безпосередні об'єкти кримінального

правопорушення та їх відмінність від факультативного предмета (об'єкта) кримінально-правової охорони.

Потерпілий від кримінального правопорушення та предмет кримінального правопорушення як факультативні елементи, що характеризують об'єкт кримінального правопорушення.

ТЕМА 6. Об'єктивна сторона кримінального правопорушення

Поняття об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення. Особливості елементів, що утворюють об'єктивну сторону складу кримінального правопорушення. Кримінально-правове значення об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення. Діяння як обов'язковий елемент об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення. Загальні ознаки діяння як прояву поведінки людини. Вплив нездоланої сили, фізичного та психічного примусу на кримінальну відповідальність особи. Дія та бездіяльність як окремі форми діяння за кримінальним правом України.

Суспільне небезпечні наслідки кримінального правопорушення: поняття, види, кримінально-правове значення.

Причинний зв'язок між діянням і наслідками як один із видів зв'язку між елементами складу кримінального правопорушення. Основні філософські концепції причинного зв'язку та їх використання в різних кримінально-правових теоріях (*conditio sine qua non*, необхідного спричинення, адекватної причинності, фінальна теорія та ін.). Основні різновиди причинного зв'язку, їх кримінально-правовий зміст та значення.

Інші факультативні елементи, що характеризують об'єктивну сторону складу кримінального правопорушення (спосіб, час, місце, обстановка (ситуація), знаряддя та засоби вчинення кримінального правопорушення).

ТЕМА 7. Суб'єкт кримінального правопорушення

Поняття суб'єкта кримінального правопорушення за КК України. Особливості елементів складу кримінального правопорушення, що характеризують його суб'єкта. Співвідношення понять «суб'єкт кримінального правопорушення», «виконавець кримінального правопорушення», «особа винного» та «особистість особи, що вчинила кримінальне правопорушення».

Поняття осудної особи та неосудності за КК України. Формула неосудності. Обмежена осудність за КК України та її кримінально-правове значення. Особливості кримінальної відповідальності за кримінальне правопорушення, вчинені у стані сп'яніння, внаслідок вживання алкоголю, наркотичних засобів або інших одурманюючих речовин.

Вік суб'єкта кримінального правопорушення як обов'язковий елемент складу кримінального правопорушення. Вплив віку на кримінальну відповідальність особи. Основні правила встановлення віку суб'єкта кримінального правопорушення.

Спеціальний суб'єкт кримінального правопорушення як факультативний елемент складу кримінального правопорушення. Поняття спеціального суб'єкта кримінального правопорушення за КК України. Підстави класифікації спеціальних суб'єктів кримінального правопорушення та основні їх види. Вплив ознак спеціального суб'єкта кримінального правопорушення на кримінальну відповідальність.

ТЕМА 8. Суб'єктивна сторона кримінального правопорушення

Поняття суб'єктивної сторони складу кримінального правопорушення. Особливості елементів, що утворюють суб'єктивну сторону складу кримінального правопорушення.

Поняття вини за КК України. Компоненти, що утворюють зміст вини. Спірні питання щодо вини в науці кримінального права. Ступінь вини як кримінально-правове поняття.

Підстави (критерії) поділу вини на форми та види. Кримінально-правове значення поділу вини на форми і види.

Умисел як форма вини. Види умислу за КК України. Особливості змісту інтелектуального та вольового моментів прямого та непрямого (евентуального) умислу. Вплив специфічної конструкції юридичного складу кримінального правопорушення на зміст умислу. Види умислу, що виділяються в теорії кримінального права: задалегідь обдуманий умисел та

умисел, що виник раптово; конкретизований та неконкретизований умисел. Кримінально-правове значення зазначених видів умислу.

Необережність як форма вини. Види необережності за КК України. Кримінальна протиправна самовпевненість, її інтелектуальний та вольовий моменти. Відмінність кримінальної протиправної самовпевненості від непрямого умислу. Кримінальна протиправна недбалість, її інтелектуальний та вольовий моменти. Об'єктивний та суб'єктивний критерії кримінальної протиправної недбалості, її відмінність від казусу (випадку) в кримінальному праві.

Складна вина. Основні форми (прояви) складної вини в юридичних складах окремих кримінальних правопорушень. Кримінально-правове значення складної вини.

Мотив і мета кримінального правопорушення, їх види та кримінально-правове значення. Поняття фізіологічного афекту, його вплив на кримінальну відповідальність особи.

Помилка в кримінальному праві. Види помилок, їх вплив на вину та кримінально-правову оцінку поведінки особи.

ТЕМА 9. Стадії кримінального правопорушення

Поняття стадії кримінального правопорушення. Чинники, що впливають на визначення стадії кримінального правопорушення. Види стадій кримінального правопорушення за КК України.

Закінчене кримінальне правопорушення. Поняття закінченого кримінального правопорушення за КК України. Особливості родової юридичної конструкції складу закінченого кримінального правопорушення. Момент закінчення окремих різновидів умисних кримінальних правопорушень в залежності від особливостей їх юридичних складів.

Готування до кримінального правопорушення. Поняття готування до кримінального правопорушення за КК України. Особливості видової юридичної конструкції складу готування до кримінального правопорушення. Види підготовчих діянь за КК України та їх кримінально-правова характеристика. Відмінність готування до кримінального правопорушення від вияву наміру вчинити кримінальне правопорушення.

Замах на кримінальне правопорушення. Поняття замаху на кримінальне правопорушення за КК України. Особливості видової юридичної конструкції замаху на кримінальне правопорушення. Види замаху на кримінальне правопорушення та їх кримінально-правове значення. Відмінність замаху на кримінальне правопорушення від готування до кримінального правопорушення та від закінченого кримінального правопорушення.

Кримінальна відповідальність за незакінчене кримінальне правопорушення. Підстави такої відповідальності, особливості кваліфікації готування до кримінального правопорушення та замаху на кримінальне правопорушення. Основні проблеми караності незакінченого кримінального правопорушення та їх вирішення в КК України.

Добровільна відмова при незакінченому кримінальному правопорушенні. Поняття добровільної відмови за КК України. Особливості родової юридичної конструкції складу добровільної відмови. Кримінально-правові наслідки добровільної відмови від доведення кримінального правопорушення до кінця. Відмінність добровільної відмови від дійового каюття.

ТЕМА 10. Співучасть у кримінальному правопорушенні

Поняття співучасті у кримінальному правопорушенні. Співучасть у кримінальному правопорушенні та інші прояви вчинення кримінального правопорушення за наявності зв'язку між кількома особами. Визначення поняття співучасті у кримінальному правопорушенні в КК України. Об'єктивні та суб'єктивні ознаки співучасті. Спірні питання щодо співучасті у кримінальному правопорушенні в науці кримінального права.

Види співучасників кримінального правопорушення за КК України. Кримінально-правова характеристика ознак окремих співучасників – виконавця (співвиконавця), організатора, підбурювача, пособника.

Форми співучасті у кримінальному правопорушенні. Підстави (критерії) поділу співучасті у кримінальному правопорушенні на форми. Кримінально-правова характеристика окремих форм співучасті у кримінальному правопорушенні (співвиконавства, співучасті з розподілом

ролей, вчинення кримінального правопорушення організованою групою, вчинення кримінального правопорушення злочинною організацією).

Кримінальна відповідальність співучасників. Підстави такої відповідальності, особливості кваліфікації діянь співучасників, вчинених у межах окремих форм співучасті у кримінальному правопорушенні. Межі кримінальної відповідальності співучасників при вчиненні кримінального правопорушення в співучасті зі спеціальним суб'єктом кримінального правопорушення, при вчиненні незакінченого кримінального правопорушення, при так званому ексцесі виконавця (співвиконавця). Особливості кримінальної відповідальності організаторів та учасників організованої групи чи злочинної організації.

Добровільна відмова співучасників. Особливості юридичного складу добровільної відмови виконавця (співвиконавця), організатора, підбурювача, пособника.

Причетність до кримінального правопорушення. Поняття причетності до кримінального правопорушення. Форми причетності до кримінального правопорушення. Відмінність окремих форм причетності до кримінального правопорушення від співучасті у кримінальному правопорушенні. Особливості кримінальної відповідальності за окремі форми причетності до кримінального правопорушення за КК України.

Посереднє вчинення (виконання) кримінального правопорушення. Поняття посереднього вчинення (виконання) кримінального правопорушення та його відмінність від співучасті у кримінальному правопорушенні. Основні різновиди посереднього вчинення кримінального правопорушення. Особливості кримінальної відповідальності за посереднє вчинення кримінального правопорушення.

Групове вчинення кримінального правопорушення за відсутності ознак співучасті у кримінальному правопорушенні. Особливості кримінальної відповідальності суб'єкта кримінального правопорушення за групове його вчинення.

ТЕМА 11. Множинність кримінальних правопорушень

Поняття множинності кримінальних правопорушень у кримінальному праві.

Одиничне кримінальне правопорушення як складовий елемент множинності кримінальних правопорушень: поняття, ознаки та занчення. Види одиничних кримінальних правопорушень. Просте одиничне кримінальне правопорушення: поняття, ознаки та види. Ускладнене одиничне кримінальне правопорушення: поняття, ознаки та види. Триваючі, продовжувані та складні (складені) кримінальні правопорушення як специфічні різновиди одиничних кримінальних правопорушень. Особливості об'єктивної сторони цих кримінальних правопорушень, відмінність їх від окремих форм множинності кримінальних правопорушень.

Юридична характеристика множинності кримінальних правопорушень. Відмежування множинності кримінальних правопорушень від одиничних кримінальних правопорушень, що складаються з декількох діянь, від складних (складених) кримінальних правопорушень, від триваючих та продовжуваних кримінальних правопорушень.

Форми множинності кримінальних правопорушень. Підстави (критерії) виділення окремих форм множинності кримінальних правопорушень. Проблеми систематизації різних проявів множинності кримінальних правопорушень у науці кримінального права. Форми множинності кримінальних правопорушень, що виділяються в КК України.

Повторність кримінальних правопорушень. Поняття повторності кримінальних правопорушень за КК України. Специфічні ознаки повторності кримінальних правопорушень. Відображення повторності кримінальних правопорушень в Загальній та Особливій частинах КК України. Види повторності. Кримінально-правове значення повторності кримінальних правопорушень.

Сукупність кримінальних правопорушень. Поняття сукупності кримінальних правопорушень за КК України. Специфічні ознаки сукупності кримінальних правопорушень. Відмінність сукупності кримінальних правопорушень від конкуренції кримінально-правових норм. Види сукупності кримінальних правопорушень: ідеальна, реальна, реально-ідеальна. Кримінально-правове значення сукупності кримінальних правопорушень.

Рецидив кримінальних правопорушень. Поняття рецидиву кримінальних правопорушень за КК України. Специфічні ознаки рецидиву кримінальних правопорушень. Відображення рецидиву кримінальних правопорушень в Загальній та Особливій частинах КК України. Види рецидиву: загальний, спеціальний, простий, багаторазовий, пенітенціарний. Кримінально-правове значення рецидиву кримінальних правопорушень та окремих його видів.

Поєднання в поведінці особи кількох форм множинності кримінальних правопорушень. Кримінально-правове значення такого поєднання.

ТЕМА 12. Обставини, що виключають кримінальну протиправність діяння

Поняття та юридична природа обставин, що виключають кримінальну протиправність діяння. Проблеми класифікації цих обставин у науці кримінального права.

Необхідна оборона: поняття, ознаки, умови правомірності. Перевищення меж необхідної оборони. Юридична природа ситуації, передбаченої ч. 4 ст. 36 КК України. Провокація оборони.

Уявна оборона: поняття за КК України, юридична природа та основні різновиди. Вплив уявної оборони на кримінальну відповідальність особи.

Затримання особи, що вчинила кримінальне правопорушення: поняття, ознаки, умови правомірності, відмінність від необхідної оборони. Відповідальність за перевищення заходів, необхідних для затримання особи, що вчинила кримінальне правопорушення.

Крайня необхідність: поняття, ознаки, умови правомірності, відмінність від необхідної оборони. Проблеми відповідальності за перевищення меж крайньої необхідності.

Фізичний або психічний примус: поняття та ознаки. Кримінально-правове значення фізичного та психічного примусу.

Невиконання наказу або розпорядження, його правовий зміст. Підстави визнання наказу або розпорядження законним. Поняття та ознаки явно кримінально протиправного наказу або розпорядження. Правові наслідки відмови від виконання явно кримінально протиправного наказу або розпорядження. Особливості кримінальної відповідальності особи, яка віддала явно кримінально протиправний наказ або розпорядження, та особи, яка виконала такий наказ або розпорядження. Особливості кримінально-правової оцінки ситуації, в якій особа виконала наказ або розпорядження за обставин, коли вона не усвідомлювала і не могла усвідомлювати його кримінально протиправного характеру.

Діяння, пов'язане з ризиком: поняття та основний кримінально-правовий зміст. Поняття та ознаки виправданості ризику за КК України. Невиправданий ризик та його кримінально-правове значення.

Виконання спеціального завдання з попередження чи розкриття кримінально протиправної діяльності організованої групи чи злочинної організації: поняття та основний кримінально-правовий зміст. Специфічні підстави та особливості кримінальної відповідальності особи, яка виконує таке завдання.

Виконання обов'язку щодо захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України: поняття та кримінально-правовий зміст.

Загальна характеристика обставин, що виключають кримінально протиправне діяння, які не передбачені КК України.

ТЕМА 13. Кримінальна відповідальність

Поняття кримінальної відповідальності. Кримінальна відповідальність – різновид юридичної відповідальності. «Родові» та «видові» ознаки кримінальної відповідальності. Спірні питання щодо кримінальної відповідальності в науці кримінального права.

Кримінальна відповідальність як елемент механізму кримінально-правового регулювання: юридична природа, основний зміст, функції. Кримінальна відповідальність та інші елементи механізму кримінально-правового регулювання (кримінально-правові норми, юридичні факти, кримінально-правові відносини).

Форми кримінальної відповідальності. Підстави виділення окремих форм кримінальної відповідальності. Загальна характеристика окремих форм кримінальної відповідальності, що

передбачені КК України (покарання, звільнення від покарання та його відбування). Юридична природа звільнення від кримінальної відповідальності як окремого інституту кримінального права України.

Підстава (підстави) кримінальної відповідальності. Визначення підстави кримінальної відповідальності в КК України.

ТЕМА 14. Звільнення від кримінальної відповідальності

Поняття звільнення від кримінальної відповідальності. Юридична природа та основний кримінально-правовий зміст звільнення від кримінальної відповідальності як окремого інституту в сучасному кримінальному праві.

Правові підстави та порядок звільнення від кримінальної відповідальності за КК України. Проблеми систематизації окремих різновидів звільнення від кримінальної відповідальності в теорії кримінального права. Особливості звільнення від кримінальної відповідальності:

- 1) у зв'язку з дійовим каяттям;
- 2) у зв'язку з примиренням винного з потерпілим;
- 3) у зв'язку з передачею особи на поруки;
- 4) у зв'язку із зміною обстановки;
- 5) у зв'язку із закінченням строків давності;
- 6) на підставі закону України про амністію.

Загальна характеристика спеціальних видів звільнення від кримінальної відповідальності, передбачених в нормах Особливої частини КК України.

ТЕМА 15. Покарання та його види

Поняття покарання за КК України. Ознаки покарання. Покарання в системі заходів кримінально-правового впливу.

Мета покарання за КК України. Спірні питання щодо мети (цілей) покарання в науці кримінального права. Кара, виправлення засуджених, загальна та спеціальна превенція як окремі цілі (складові мети) покарання. Проблеми ієрархії цілей покарання при застосуванні окремих видів покарань.

Поняття виду покарання. Система видів покарання в кримінальному праві. Основні ознаки (характеристики) системи видів покарання за КК України. Кримінально-правове значення системи видів покарання.

Види покарань за КК України. Штраф. Позбавлення військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу. Позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю. Громадські роботи. Виправні роботи. Службові обмеження для військовослужбовців. Конфіскація майна та її відмежування від спеціальної конфіскації. Арешт. Пробаційний нагляд. Обмеження волі. Тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців. Позбавлення волі на певний строк. Довічне позбавлення волі.

Смертна кара як вид покарання в кримінальному праві окремих держав. Смертна кара в історії кримінального права України. Рішення Конституційного Суду України від 29 грудня 1999 р. щодо неконституційності положень КК України 1960 р. в частині, що передбачає смертну кару як вид покарання, – правова підстава скасування смертної кари в Україні.

ТЕМА 16. Призначення покарання

Призначення покарання як специфічний етап застосування кримінально-правових норм. Обрання конкретної міри покарання, його основний кримінально-правовий зміст.

Загальні засади призначення покарання, їх юридична природа та загальний зміст. Загальні правила призначення покарання за КК України. Призначення покарання у межах, встановлених у санкції статті (частини статті) КК України, яка передбачає відповідальність за вчинений кримінальне правопорушення. Винятки з цього правила, що передбачені в КК України. Дотримання при призначенні покарання положень Загальної частини КК України. Врахування при призначенні покарання ступеня тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, особи винного та обставин справи, що пом'якшують чи обтяжують покарання. Зв'язок призначення покарання з метою спеціальної та загальної превенції.

Загальна характеристика обставин, що пом'якшують чи обтяжують покарання. Особливості врахування таких обставин при призначенні покарання в окремих кримінально-правових ситуаціях.

Призначення покарання за незакінчене кримінальне правопорушення та за кримінальне правопорушення, вчинене у співучасті. Юридична природа та особливості врахування при призначенні покарання обставин, передбачених ст. 68 КК України.

Призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом. Підстави та види такого пом'якшення покарання. Інші випадки пом'якшення покарання при його призначенні, що передбачені КК України.

Призначення покарання за сукупністю кримінальних правопорушень. Межі остаточного покарання, що призначається за сукупністю кримінальних правопорушень. Умови, порядок та принципи призначення остаточного покарання за сукупністю кримінальних правопорушень, за які особа засуджується одним вироком. Особливості призначення остаточного покарання за сукупністю кримінальних правопорушень, за які особа засуджується кількома вирокami.

Призначення покарання за сукупністю вироків. Умови, порядок та принципи призначення остаточного покарання за сукупністю вироків. Межі остаточного покарання, що призначається за сукупністю вироків. Особливості та порядок призначення покарання особі, яка засуджується за сукупністю кримінальних правопорушень та за сукупністю вироків одночасно.

Правила складання покарань та зарахування попереднього ув'язнення. Особливості складання окремих видів основних покарань. Виконання додаткових покарань різних видів. Особливості зарахування попереднього ув'язнення при призначенні окремих видів основних покарань. Обчислення строків покарання.

ТЕМА 17. Звільнення від покарання та його відбування

Поняття та юридична природа звільнення від покарання та його відбування. Основний кримінально-правовий зміст звільнення від покарання та його відбування, його відмінність від звільнення від кримінальної відповідальності.

Проблеми систематизації окремих різновидів звільнення від покарання та його відбування. Звільнення від покарання, звільнення від подальшого відбування покарання, заміна покарання більш м'яким та пом'якшення призначеного покарання як окремі форми (субінститути) інституту звільнення від покарання та його відбування.

Звільнення від покарання, його специфічний кримінально-правовий зміст. Звільнення від покарання особи у зв'язку з втратою нею суспільної небезпеки. Звільнення від покарання особи у зв'язку із закінченням строків давності. Інші різновиди безумовного звільнення від покарання, що передбачені КК України. Звільнення від відбування покарання з випробуванням. Звільнення від відбування покарання з випробуванням вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до семи років. Звільнення від відбування покарання у зв'язку з прийняттям уповноваженим органом рішення про передачу засудженого для обміну як військовополоненого. Інші різновиди умовного звільнення від покарання, що передбачені КК України.

Звільнення від подальшого відбування покарання, його специфічний кримінально-правовий зміст. Звільнення від подальшого відбування покарання особи, засудженої за діяння, караність якого законом усунена. Звільнення від подальшого відбування покарання особи у зв'язку із закінченням строків давності виконання обвинувального вироку. Інші різновиди безумовного звільнення від відбування покарання, що передбачені КК України. Умовно-дострокове звільнення від відбування покарання. Інші різновиди умовного звільнення від відбування покарання, що передбачені КК України.

Заміна покарання більш м'яким, його специфічний кримінально-правовий зміст. Заміна невідбутої частини покарання більш м'яким. Заміна виправних робіт штрафом. Інші різновиди заміни покарання більш м'яким, що передбачені КК України.

Пом'якшення призначеного покарання, його специфічний кримінально-правовий зміст. Зниження призначеної особі міри покарання до максимальної межі, встановленої санкцією

нового закону, що пом'якшує кримінальну відповідальність. Інші різновиди пом'якшення покарання, що передбачені КК України.

Особливості звільнення від покарання та його відбування на підставі закону України про амністію або акта про помилування.

ТЕМА 18. Судимість

Поняття судимості. Часові межі судимості. Обставини, які зумовлюють визнання особи такою, що не має судимості. Загально-правові та кримінально-правові наслідки судимості.

Погашення судимості. Загальні умови та строки погашення судимості. Особливості обчислення строків погашення судимості при перебігу давності виконання вироку, при умовно-достроковому звільненні від покарання чи заміні його більш м'яким. Погашення судимості в осіб, щодо яких застосовано закон України про амністію або акт про помилування. Переривання строку погашення судимості.

Зняття судимості. Умови та підстави зняття судимості, що передбачені КК України.

ТЕМА 19. Заходи кримінально-правового характеру

Поняття та види заходів кримінально-правового характеру.

Поняття примусових заходів медичного характеру, їх юридична природа та основний кримінально-правовий зміст. Мета (цілі) примусових заходів медичного характеру.

Особи, до яких застосовуються примусові заходи медичного характеру. Види примусових заходів медичного характеру. Особливості застосування окремих видів примусових заходів медичного характеру, що передбачені КК України. Продовження, зміна або припинення застосування примусових заходів медичного характеру.

Поняття примусового лікування, його юридична природа та основний кримінально-правовий зміст. Особи, до яких може бути застосоване примусове лікування. Місця примусового лікування, визначені КК України.

Спеціальна конфіскація. Підстави застосування спеціальної конфіскації. Випадки застосування спеціальної конфіскації.

Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб. Підстави для застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру. Юридичні особи, до яких застосовуються заходи кримінально-правового характеру. Підстави для звільнення юридичної особи від застосування заходів кримінально-правового характеру. Види заходів кримінально-правового характеру, що застосовуються до юридичних осіб.

Примусові заходи виховного характеру, що застосовуються до особи, яка до досягнення віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність, вчинила суспільне небезпечне діяння.

Види заходів кримінально-правового впливу, що можуть бути застосовані до неповнолітнього та малолітнього за КК України.

Обмежувальні заходи. Місце та роль обмежувальних заходів у системі заходів кримінально-правового характеру та запобігання домашнього насильства. Підстави та передумови застосування обмежувальних заходів, що застосовуються до осіб, які вчинили домашнє насильство. Обмежувальні заходи, що застосовуються до осіб, які вчинили домашнє насильство. Обов'язки та заборони, які можуть бути покладені судом до особи, що вчинила домашнє насильство.

ТЕМА 20. Особливості кримінальної відповідальності та покарання неповнолітніх

Неповнолітні та малолітні особи як особливі суб'єкти охоронних кримінально-правових відносин. Примусові заходи виховного характеру, що застосовуються до особи, яка до досягнення віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність, вчинила суспільне небезпечне діяння.

Звільнення неповнолітнього від кримінальної відповідальності. Підстави звільнення неповнолітнього від кримінальної відповідальності із застосуванням примусових заходів виховного характеру. Особливості звільнення неповнолітнього від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності.

Види покарань, що можуть бути застосовані до неповнолітніх. Особливості застосування до

неповнолітніх окремих видів покарань (штраф, громадські роботи, виправні роботи, арешт, позбавлення волі на певний строк).

Призначення покарання неповнолітнім. Додаткові правові орієнтири, які враховує суд при призначенні покарання неповнолітньому. Межі остаточного покарання, яке може бути призначене неповнолітньому за сукупністю кримінальних правопорушень та за сукупністю вироків.

Звільнення неповнолітнього від покарання та його відбування. Особливості звільнення неповнолітнього від відбування покарання з випробуванням, звільнення від покарання із застосуванням примусових заходів виховного характеру, звільнення від покарання у зв'язку із закінченням строків давності, умовно-дострокове звільнення від відбування покарання.

Особливості погашення і зняття судимості в осіб, які вчинили кримінальне правопорушення до досягнення ними вісімнадцятирічного віку.

ОСОБЛИВА ЧАСТИНА

ТЕМА 1. Поняття і система Особливої частини кримінального права

Різні значення словосполучення «Особлива частина кримінального права України». Особлива частина кримінального права України як специфічний розділ окремої галузі права, як складова частина єдиної науки кримінального права та як навчальна дисципліна в юридичному вищому навчальному закладі.

Особлива частина кримінального права України як специфічний розділ окремої галузі права. Підстави поділу кримінального права України на Загальну та Особливу частини. Особливості нормативних приписів (кримінально-правових норм), що утворюють її зміст. Джерела Особливої частини кримінального права України.

Система Особливої частини кримінального права України, її поняття та особливості. Основні правила систематизації Особливої частини кримінального права України. Роль законодавчої техніки в побудові системи Особливої частини кримінального права України. Загальна характеристика системи Особливої частини КК України 2001 р.

Наскрізні юридичні поняття (юридичні конструкції) Особливої частини КК: близькі родичі, близькі особи, члени сім'ї; малолітній, неповнолітній, дитина; насильство; насильство, яке не є небезпечним для життя чи здоров'я особи; насильство, яке є небезпечним для життя чи здоров'я особи; втручання; перешкоджання; знищення; пошкодження; примушування; погроза; тяжкі наслідки; загибель людей та ін.

Особливості змісту наведених юридичних понять (юридичних конструкцій) в окремих статтях Особливої частини КК України.

Значення Особливої частини кримінального права України.

Особлива частина кримінального права України як складова частина єдиної науки кримінального права. Особливості предмета та основних методів наукових досліджень.

Особлива частина кримінального права України як навчальна дисципліна в юридичному вищому навчальному закладі, її предмет та основні методи його дослідження.

Основні теоретичні форми вивчення Особливої частини кримінального права: систематизація (класифікація) юридичних складів кримінальних правопорушень в межах Особливої частини Кримінального кодексу України та її окремих розділів; загальна характеристика окремих груп кримінальних правопорушень; аналіз юридичного складу (юридичних складів) кримінального правопорушення певного виду; особливості юридичних складів окремих кримінальних правопорушень; розмежування юридичних складів кримінальних правопорушень окремих видів; кваліфікація множинності кримінальних правопорушень певних видів.

Основні практичні форми вивчення Особливої частини кримінального права України: розв'язання задач (казусів); вирішення узагальнених кримінально-правових ситуацій, що стосуються кримінальних правопорушень окремих видів; кримінально-правова кваліфікація окремих форм множинності кримінальних правопорушень.

Роль роз'яснень Пленуму Верховного Суду України у засвоєнні Особливої частини кримінального права. Необхідність опрацювання узагальнень правозастосовної практики та вивчення окремих кримінальних проваджень щодо певних категорій кримінальних

правопорушень.

ТЕМА 2. Наукові основи кваліфікації кримінальних правопорушень

Зміст кримінально-правової кваліфікації. Кримінально-правова кваліфікація як частина процесу застосування кримінального закону. Оцінка суспільно небезпечної поведінки в ході кримінально-правової кваліфікації. Визначення кримінально-правової норми, що передбачає відповідальність за вчинення суспільно небезпечного діяння.

Поняття кримінально-правової кваліфікації та її види. Кваліфікація кримінального правопорушення та кваліфікація суспільно небезпечних діянь, які не є кримінальними правопорушеннями. Умови правильної кваліфікації. Фактична та нормативна підстави кримінально-правової кваліфікації.

Юридичне закріплення результатів кримінально правової кваліфікації. Виклад фактичних обставин справи, складання формули кваліфікації та формулювання звинувачення – складові кримінально-правової кваліфікації як юридичної діяльності. Значення та вимоги до формули кваліфікації.

Принципи кримінально-правової кваліфікації та їх значення.

ТЕМА 3. Злочини проти основ національної безпеки України

Національна безпека України як об'єкт кримінально-правової охорони. Загальна характеристика злочинів проти основ національної безпеки України.

Дії, спрямовані на насильницьку зміну чи повалення конституційного ладу або на захоплення державної влади: особливості конструкції юридичних складів та види цього злочину. Фінансування дій, вчинених з метою насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади, зміни меж території або державного кордону України. Посягання на територіальну цілісність і недоторканність України: аналіз юридичного складу злочину, особливості кваліфікації за сукупністю з іншими кримінальними правопорушеннями.

Державна зрада: аналіз юридичного складу злочину; особливості звільнення від кримінальної відповідальності особи, що вчинила державну зраду. Колабораційна діяльність: поняття, ознаки, види, відповідальність за її здійснення, аналіз складів злочину. Пособництво державі-агресору: аналіз юридичного складу злочину.

Посягання на життя державного чи громадського діяча: аналіз юридичного складу злочину. Диверсія: особливості об'єктивної та суб'єктивної сторін юридичного складу злочину, форми диверсії. Шпигунство: аналіз юридичного складу злочину; особливості звільнення від кримінальної відповідальності особи, що вчинила шпигунство.

Перешкоджання законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань. Несанкціоноване поширення інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, рух, переміщення або розміщення Збройних Сил України чи інших утворених відповідно до законів України військових формувань, вчинене в умовах воєнного або надзвичайного стану: аналіз юридичних складів злочинів.

ТЕМА 4. Кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я особи

Систематизація юридичних складів кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я особи за чинним кримінальним законодавством України.

Кримінальні правопорушення проти життя. Кримінально-правове поняття вбивства. Види вбивств за КК України. Умисне вбивство без обтяжуючих і без пом'якшуючих обставин: відмежування від інших видів умисних вбивств. Умисне вбивство при обтяжуючих обставинах: аналіз юридичного складу кримінального правопорушення, особливості кваліфікації окремих його різновидів. Умисні вбивства при пом'якшуючих обставинах: особливості юридичних складів умисного вбивства, вчиненого в стані сильного душевного хвилювання, умисного вбивства матір'ю своєї новонародженої дитини та умисного вбивства при перевищенні меж необхідної оборони або у разі перевищення заходів, необхідних для затримання особи, що вчинила кримінальне правопорушення. Вбивство через необережність: особливості суб'єктивної сторони юридичного складу кримінального правопорушення.

Доведення до самогубства: особливості юридичного складу кримінального правопорушення, відмежування від умисного вбивства та вбивства через необережність.

Кримінальні правопорушення проти здоров'я. Поняття тілесного ушкодження: медичний та юридичний аспекти. Види тілесних ушкоджень за КК України. Залежність ступеня тяжкості тілесних ушкоджень від тривалості розладу здоров'я та розміру стійкої втрати працездатності. Умисне тяжке тілесне ушкодження: аналіз юридичних складів кримінального правопорушення. Умисне тяжке тілесне ушкодження, заподіяне за пом'якшуючих обставин: особливості юридичних складів кримінального правопорушення. Умисне середньої тяжкості тілесне ушкодження: особливості юридичних складів кримінального правопорушення, кваліфікація за сукупністю з іншими кримінальними правопорушеннями. Умисне легке тілесне ушкодження: види, особливості юридичних складів кримінального правопорушення. Необережне тяжке або середньої тяжкості тілесне ушкодження: особливості об'єктивної та суб'єктивної сторін юридичного складу кримінального правопорушення, кваліфікація за сукупністю з іншими кримінальними правопорушеннями. Побої і мордування: аналіз юридичних складів кримінальних правопорушень. Домашнє насильство: поняття та юридичний склад кримінального правопорушення. Катування: особливості юридичного складу кримінального правопорушення.

Кримінальні правопорушення проти особистої безпеки. Погроза вбивством: особливості об'єктивної та суб'єктивної сторін складу кримінального правопорушення, відмежування від готування до умисного вбивства. Зараження венеричною хворобою; зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби; неналежне виконання професійних обов'язків, що спричинило зараження особи вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби; розголошення відомостей про проведення медичного огляду на виявлення зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби: особливості юридичних складів кримінального правопорушення.

Кримінальні правопорушення, які вчинюються у сфері медичного обслуговування (незаконна лікувальна діяльність, ненадання допомоги хворому медичним працівником, неналежне виконання професійних обов'язків медичним або фармацевтичним працівником, порушення прав пацієнта, незаконне проведення дослідів над людиною, порушення встановленого законом порядку трансплантації органів або тканин людини, насильницьке донорство, незаконне розголошення лікарської таємниці): загальна характеристика, особливості юридичних складів.

Інші кримінальні правопорушення, що ставлять в небезпеку життя та здоров'я людини (незаконне проведення абортів або стерилізації; залишення в небезпеці; ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані; неналежне виконання обов'язків щодо охорони життя та здоров'я дітей): загальна характеристика, особливості юридичних складів.

ТЕМА 5. Кримінальні правопорушення проти волі, честі та гідності особи

Воля людини як об'єкт кримінально-правової охорони. Загальна характеристика кримінальних правопорушень проти волі особи.

Кримінальні правопорушення, що посягають на волю людини. Незаконне позбавлення волі або викрадення людини: аналіз юридичних складів кримінального правопорушення. Насильницьке зникнення. Захоплення заручників; аналіз юридичних складів кримінального правопорушення, кваліфікація за сукупністю з іншими кримінальними правопорушеннями. Підміна дитини: особливості об'єктивної та суб'єктивної сторін юридичного складу кримінального правопорушення. Торгівля людьми або інша незаконна угода щодо передачі людини: аналіз юридичних складів кримінального правопорушення. Примушування до шлюбу: поняття та юридичний склад кримінального правопорушення.

Експлуатація дітей: особливості юридичних складів кримінального правопорушення. Використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом.

Незаконне поміщення в психіатричний заклад: особливості юридичного складу кримінального правопорушення.

ТЕМА 6. Кримінальні правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканості

Статева свобода та статева недоторканість людини як об'єкти кримінально-правової охорони. Загальна характеристика кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості особи.

Кримінальні правопорушення, що посягають на статева свободу та статева недоторканість особи. Згвалтування: поняття та аналіз юридичних складів кримінального правопорушення. Сексуальне насильство: поняття, особливості юридичних складів кримінального правопорушення, кваліфікація за сукупністю з іншими кримінальними правопорушеннями. Інші статеві кримінальні правопорушення (примушування до вступу в статевий зв'язок; статеві зносини з особою, яка не досягла шістнадцятирічного віку; розбещення неповнолітніх, домагання дитини для сексуальних цілей): особливості юридичних складів, відмежування від суміжних кримінальних правопорушень.

ТЕМА 7. Кримінальні правопорушення проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина

Окремі конституційні права і свободи людини і громадянина як об'єкт кримінально-правової охорони.

Загальна характеристика та систематизація кримінальних правопорушень проти особистих прав і свобод людини та громадянина.

Кримінальні правопорушення проти окремих політичних прав громадянина України (перешкоджання здійсненню виборчого права; неправомірне використання виборчих бюлетенів, підлог виборчих документів або неправильний підрахунок голосів чи неправильне оголошення результатів виборів; порушення таємниці голосування; порушення законодавства про референдум): особливості юридичних складів, кваліфікація за сукупністю з іншими кримінальними правопорушеннями.

Кримінальні правопорушення, що посягають на рівність конституційних прав громадян та їх рівність перед законом. Порушення рівноправності громадян залежно від їх расової, національної, регіональної належності, релігійних переконань, інвалідності та за іншими ознаками: аналіз юридичних складів кримінального правопорушення.

Кримінальні правопорушення, що посягають на недоторканність приватного життя громадян (порушення недоторканності житла; порушення таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної чи іншої кореспонденції, що передаються засобами зв'язку або через комп'ютер; порушення недоторканності приватного життя): особливості юридичних складів кримінальних правопорушень.

Кримінальні правопорушення, що посягають на нормальний розвиток неповнолітніх та матеріальне забезпечення осіб, що потребують соціального захисту, їх особисту безпеку (ухилення від сплати аліментів на утримання дітей; ухилення від сплати коштів на утримання непрацездатних батьків; злісне невиконання обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування; зловживання опікунськими правами; розголошення таємниці усиновлення (удочеріння)): особливості юридичних складів кримінальних правопорушень. Незаконні дії щодо усиновлення (удочеріння): аналіз юридичних складів кримінального правопорушення.

Кримінальні правопорушення, що посягають на трудові права громадян (перешкоджання законній професійній діяльності журналістів; грубе порушення законодавства про працю; грубе порушення угоди про працю; невіплата заробітної плати, стипендії, пенсії чи інших установлених законом виплат): особливості юридичних складів кримінальних правопорушень.

Кримінальні правопорушення, що посягають на права громадян, на захист своїх прав і свобод та задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів (перешкоджання законній діяльності професійних спілок, політичних партій, громадських організацій; примушування до участі у страйку або перешкоджання участі у страйку; порушення права на отримання освіти; порушення права на безоплатну медичну допомогу): особливості юридичних складів кримінальних правопорушень.

Кримінальні правопорушення, що посягають на право інтелектуальної власності та авторські права (порушення авторського права і суміжних прав; порушення прав на об'єкти промислової власності): аналіз юридичних складів кримінальних правопорушень.

Кримінальні правопорушення, що посягають на свободу світогляду і віросповідання, порядок відправлення релігійних культів та порядок поведінки з культовими (релігійними) цінностями (пошкодження релігійних споруд чи культових будинків; незаконне утримування, осквернення або знищення релігійних святинь; перешкоджання здійсненню релігійного обряду; посягання на здоров'я людей під приводом проповідування релігійних віровчень чи виконання релігійних обрядів): особливості юридичних складів кримінальних правопорушень.

ТЕМА 8. Кримінальні правопорушення проти власності

Власність та право власності як об'єкти кримінально-правової охорони. Загальна характеристика кримінальних правопорушень проти власності. Систематизація юридичних складів кримінальних правопорушень проти власності за чинним кримінальним законодавством України.

Корисливі посягання на власність. Розкрадання чужого майна як родова юридична конструкція окремих корисливих посягань на власність. Ознаки, форми та види розкрадання. Крадіжка: тасмний спосіб викрадення майна як специфічна ознака крадіжки; кваліфіковані види крадіжки. Грабіж: відкритий спосіб викрадення майна як специфічна ознака грабежу; кваліфіковані види грабежу; характер насильства і погрози насильством при насильницькому грабежі. Розбій: особливості конструкції основного юридичного складу кримінального правопорушення; характер насильства і погрози насильством при розбої; кваліфіковані види розбою; розбій та інші кримінальні правопорушення – розмежування юридичних складів, кваліфікація за сукупністю кримінальних правопорушень. Викрадення шляхом демонтажу та іншим засобом електричних мереж, кабельних ліній зв'язку та їх обладнання: особливості предмета кримінального правопорушення та способів його вчинення. Вимагання: аналіз юридичних складів кримінального правопорушення; відмежування вимагання від насильницького грабежу та розбою, кваліфікація за сукупністю з іншими кримінальними правопорушеннями. Шахрайство: предмет та способи шахрайства як специфічні елементи його юридичних складів; шахрайство та інші кримінальні правопорушення – розмежування та кваліфікація за сукупністю кримінальних правопорушень. Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем: особливості юридичних складів кримінальних правопорушень, розмежування з іншими кримінальними правопорушеннями проти власності. Заподіяння майнової шкоди шляхом обману або зловживання довірою: особливості юридичних складів кримінальних правопорушень, відмежування від шахрайства, привласнення та розтрата майна. Привласнення особою знайденого або чужого майна, що випадково опинилося у неї: особливості юридичного складу кримінального правопорушення.

Некорисливі посягання на власність. Умисне знищення або пошкодження майна: особливості юридичних складів кримінального правопорушення, кваліфіковані види кримінального правопорушення. Необережне знищення або пошкодження майна: особливості конструкції об'єктивної сторони юридичного складу кримінального правопорушення. Порушення обов'язків щодо охорони майна: особливості юридичного складу кримінального правопорушення. Погроза знищення майна: аналіз юридичного складу кримінального правопорушення. Придбання або збут майна, завідомо здобутого кримінально протиправним шляхом: аналіз юридичного складу кримінального правопорушення.

ТЕМА 9. Кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності

Економічна діяльність, господарська діяльність та підприємницька діяльність як об'єкти кримінально-правової охорони. Загальна характеристика кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності. Систематизація юридичних складів кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності за КК України.

Кримінальні правопорушення у сфері кредитно-фінансової, банківської і бюджетної систем

України. Виготовлення, зберігання, придбання, перевезення, пересилання, ввезення в Україну з метою використання при продажу товарів, збуту або збут підроблених грошей, державних цінних паперів, білетів державної лотереї, марок акцизного податку чи голографічних захисних елементів. Незаконні дії з документами на переказ, платіжними картками та іншими засобами доступу до банківських рахунків, електронними грошима, обладнанням для їх виготовлення. Контрабанда. Переміщення через митний кордон України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю лісоматеріалів або пиломатеріалів цінних та рідкісних порід дерев, лісоматеріалів необроблених, а також інших лісоматеріалів, заборонених до вивозу за межі митної території України. Незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. Нецільове використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням. Видання нормативно-правових актів, що зменшують надходження бюджету або збільшують витрати бюджету всупереч закону. Ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів). Ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів). Ухилення від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування. Незаконне виготовлення, зберігання, збут або транспортування з метою збуту підакцизних товарів.

Кримінальні правопорушення у сфері підприємництва, конкурентних відносин та іншої діяльності суб'єктів господарювання. Кримінальні правопорушення у сфері підприємництва, конкурентних відносин та іншої діяльності суб'єктів господарювання. Незаконний обіг дисків для лазерних систем зчитування, матриць, обладнання та сировини для їх виробництва. Незаконна діяльність з організації або проведення азартних ігор, лотерей. Підроблення документів, які подаються для проведення державної реєстрації юридичної особи та фізичних осіб – підприємців. Протидія законній господарській діяльності. Протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації. Легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом. Умисне порушення вимог законодавства про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму. Порушення порядку здійснення операцій з металобрухтом. Незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару. Незаконне збирання з метою використання або використання відомостей, що становлять комерційну або банківську таємницю. Розголошення комерційної або банківської таємниці.

Кримінальні правопорушення у сфері банкрутства. Доведення банку до неплатоспроможності. Доведення до банкрутства. Порушення порядку ведення бази даних про вкладників або порядку формування звітності. Фальсифікація фінансових документів та звітності фінансової організації, приховування неплатоспроможності фінансової установи або підстав для відкликання (анулювання) ліцензії фінансової установи.

Кримінальні правопорушення у сфері використання фінансових ресурсів та обігу цінних паперів. Шахрайство з фінансовими ресурсами. Маніпулювання на організованих ринках. Маніпулювання на енергетичному ринку. Підроблення документів, які подаються для реєстрації випуску цінних паперів. Виготовлення, збут та використання підроблених цінних паперів (крім державних цінних паперів). Незаконне використання інсайдерської інформації. Приховування інформації про діяльність емітента. Незаконне використання інсайдерської інформації щодо оптових енергетичних продуктів.

Кримінальні правопорушення у сферах обслуговування споживачів та захисту їх прав, приватизації державного і комунального майна. Умисне введення в обіг на ринку України (випуск на ринок України) небезпечної продукції. Незаконна приватизація державного і комунального майна.

ТЕМА 10. Кримінальні правопорушення проти довкілля

Екологічна безпека навколишнього природного середовища як родовий об'єкт кримінальних правопорушень проти довкілля. Особливості безпосередніх об'єктів кримінальних правопорушень проти довкілля.

Кримінальні правопорушення проти екологічної безпеки (порушення правил екологічної безпеки; невжиття заходів щодо ліквідації наслідків екологічного забруднення; приховування або перекручення відомостей про екологічний стан або захворюваність населення; проектування чи експлуатація споруд без систем захисту довкілля): загальна характеристика, особливості юридичних складів кримінальних правопорушень.

Кримінальні правопорушення, що посягають на встановлений порядок використання землі, її надр (забруднення або псування земель; порушення правил охорони надр; безгосподарське використання земель): загальна характеристика, особливості юридичних складів кримінальних правопорушень.

Кримінальні правопорушення, що посягають на встановлений порядок використання водних ресурсів та атмосферного повітря (порушення правил охорони вод; забруднення моря; порушення законодавства про континентальний шельф України; забруднення атмосферного повітря): загальна характеристика, особливості юридичних складів кримінальних правопорушень.

Кримінальні правопорушення, що посягають на встановлений порядок використання об'єктів флори і фауни (знищення або пошкодження лісових масивів; незаконна порубка лісу; порушення законодавства про захист рослин; незаконне полювання; незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом; проведення вибухових робіт з порушенням правил охорони рибних запасів; порушення ветеринарних правил; умисне знищення або пошкодження територій, взятих під охорону держави, та об'єктів природно-заповідного фонду): загальна характеристика, особливості юридичних складів кримінальних правопорушень.

ТЕМА 11. Кримінальні правопорушення проти громадської безпеки

Громадська безпека як об'єкт кримінально-правової охорони. Загальна характеристика та види кримінальних правопорушень проти громадської безпеки.

Кримінальні правопорушення проти безпеки від соціальних джерел загальнопідвищеної небезпеки, а також терористична діяльність.

Створення та керівництво злочинною спільнотою або злочинною організацією, участь у них та кримінальні правопорушення, що вчинюються ними чи пов'язаних з ними: аналіз юридичного складу кримінального правопорушення; підстава звільнення від кримінальної відповідальності. Встановлення або поширення злочинного впливу. Поняття злочинного впливу та особи, яка перебуває у статусі суб'єкта підвищеного злочинного впливу, в тому числі «вора в законі». Організація сприяння у проведенні або участь у злочинному зібранні (сходці). Звернення за застосування злочинного впливу. Сприяння учасникам злочинних організацій та укриття їх злочинної діяльності: особливості юридичних складів кримінального правопорушення. Бандитизм: ознаки банди, форми бандитизму, особливості кваліфікації бандитизму, пов'язаного з вчиненням інших кримінальних правопорушень.

Терористичний акт: особливості юридичних складів кримінального правопорушення; підстава звільнення від кримінальної відповідальності. Створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань: особливості юридичних складів кримінального правопорушення; підстава звільнення від кримінальної відповідальності.

Кримінальні правопорушення проти безпеки від незаконного поводження зі зброєю та іншими предметами, що становлять загальнопідвищену небезпеку для оточення.

Незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами чи радіоактивними матеріалами. Викрадення, привласнення, вимагання вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин чи радіоактивних матеріалів або заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживанням службовим становищем: аналіз юридичних складів кримінального правопорушення, відмежування від інших кримінальних правопорушень, кваліфікація за сукупністю з іншими кримінальними правопорушеннями. Незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами: аналіз юридичних складів кримінального правопорушення, кваліфікація за сукупністю з іншими кримінальними правопорушеннями; підстава звільнення від кримінальної відповідальності.

Недбале зберігання вогнепальної зброї або бойових припасів: особливості об'єктивної та суб'єктивної сторін юридичного складу кримінального правопорушення. Незаконне поводження з радіоактивними матеріалами: особливості юридичних складів кримінального правопорушення.

Порушення правил, що забезпечують громадську безпеку. Порушення встановлених законодавством вимог пожежної безпеки: аналіз юридичних складів кримінального правопорушення.

Інші кримінальних правопорушень проти громадської безпеки. Завідомо неправдиве повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності: особливості юридичних складів кримінального правопорушення.

ТЕМА 12. Кримінальні правопорушення проти безпеки виробництва

Безпека виробництва як об'єкт кримінально-правової охорони. Загальна характеристика та види кримінальних правопорушень проти безпеки виробництва.

Кримінальні правопорушення у сфері безпеки праці. Порушення вимог законодавства про охорону праці: аналіз юридичних складів кримінального правопорушення, відмежування від інших кримінальних правопорушень. Порушення правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою: аналіз юридичних складів кримінального правопорушення.

Інші кримінальних правопорушень у сфері безпеки виробництва. Порушення правил безпеки на вибухонебезпечних підприємствах або у вибухонебезпечних цехах: особливості юридичних складів кримінального правопорушення. Порушення правил ядерної або радіаційної безпеки: особливості юридичних складів кримінального правопорушення. Порушення правил, що стосуються безпечного використання промислової продукції або безпечної експлуатації будівель і споруд: особливості юридичних складів кримінального правопорушення.

ТЕМА 13. Кримінальні правопорушення проти безпеки руху та експлуатації транспорту

Безпека руху та експлуатації транспорту як об'єкт кримінально-правової охорони. Загальна характеристика кримінальних правопорушень проти безпеки руху та експлуатації транспорту та проблеми систематизації їх юридичних складів.

Кримінальні правопорушення, що посягають на безпеку руху та експлуатацію всіх видів транспорту. Пошкодження шляхів сполучення і транспортних засобів: аналіз юридичних складів кримінального правопорушення. Примушування працівника транспорту до невиконання своїх службових обов'язків: аналіз юридичних складів кримінального правопорушення. Порушення чинних на транспорті правил: особливості юридичного складу кримінального правопорушення, відмежування від інших кримінальних правопорушень.

Кримінальні правопорушення, що посягають на безпеку руху та експлуатацію залізничного, повітряного, водного та магістрального трубопровідного транспорту. Порушення правил безпеки руху або експлуатації залізничного, водного чи повітряного транспорту аналіз юридичних складів кримінального правопорушення.

Кримінальні правопорушення, що посягають на безпеку руху та експлуатацію автомобільного та міського електричного транспорту. Порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами: аналіз юридичних складів кримінального правопорушення. Керування транспортними засобами в стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції. Незаконне заволодіння транспортним засобом: аналіз юридичних складів кримінального правопорушення, відмежування від інших кримінальних правопорушень, кваліфікація за сукупністю кримінальних правопорушень. Знищення, підrobка або заміна номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу: особливості юридичного складу кримінального правопорушення.

ТЕМА 14. Кримінальні правопорушення проти громадського порядку та моральності

Громадський порядок і моральність як об'єкти кримінально-правової охорони. Загальна характеристика кримінальних правопорушень проти громадського порядку і моральності.

Кримінальні правопорушення проти громадського порядку. Групове порушення громадського порядку: аналіз юридичних складів кримінального правопорушення, відмежування від суміжних кримінальних правопорушень. Масові заворушення: аналіз юридичних складів кримінального правопорушення. Заклики до вчинення дій, що загрожують громадському порядку: особливості об'єктивної та суб'єктивної сторін юридичного складу кримінального правопорушення. Хуліганство: аналіз юридичних складів кримінального правопорушення, відмежування від суміжних кримінальних правопорушень, кваліфікація за сукупністю з іншими кримінальними правопорушеннями.

Кримінальні правопорушення проти моральності. Наруга над могилою: аналіз юридичного складу кримінального правопорушення. Нищення, руйнування чи псування пам'яток історії або культури: особливості юридичних складів кримінального правопорушення. Жорстоке поводження з тваринами: особливості юридичних складів кримінального правопорушення. Ввезення, виготовлення або розповсюдження творів, що пропагують культ насильства і жорстокості: особливості юридичних складів кримінального правопорушення. Ввезення, виготовлення, збут і розповсюдження порнографічних предметів: особливості юридичних складів кримінального правопорушення. Створення або утримання місць розпусти і звідництво: особливості юридичних складів кримінального правопорушення. Проституція або примушування чи втягнення до заняття проституцією: аналіз юридичних складів кримінального правопорушення. Втягнення неповнолітніх у протиправну діяльність: аналіз юридичного складу кримінального правопорушення, кваліфікація за сукупністю з іншими кримінальними правопорушеннями.

ТЕМА 15. Кримінальні правопорушення у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші кримінальні правопорушення проти здоров'я населення

Здоров'я населення як об'єкт кримінально-правової охорони.

Кримінальні правопорушення, що посягають на встановлений порядок обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів. Контрабанда наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів: аналіз юридичних складів кримінального правопорушення. Незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів: аналіз юридичних складів кримінального правопорушення, відмежування від інших кримінальних правопорушень, кваліфікація за сукупністю з іншими кримінальними правопорушеннями. Викрадення, привласнення, вимагання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів чи заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем: аналіз юридичних складів кримінального правопорушення, відмежування від інших кримінальних правопорушень, кваліфікація за сукупністю з іншими кримінальними правопорушеннями. Незаконне введення в організм наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів: аналіз юридичних складів кримінального правопорушення, кваліфікація за сукупністю з іншими кримінальними правопорушеннями. Схиляння до вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів: особливості юридичних складів кримінального правопорушення, кваліфікація за сукупністю з іншими кримінальними правопорушеннями. Порушення встановлених правил обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів: особливості юридичних складів кримінального правопорушення, відмежування від інших кримінальних правопорушень. Незаконне публічне вживання наркотичних засобів: особливості юридичних складів кримінального правопорушення.

Інші кримінальні правопорушення, що порушують встановлений порядок обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів (незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів без мети збуту; посів або вирощування снотворного маку чи конопель; незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання,

перевезення чи пересилання прекурсорів; викрадення, привласнення, вимагання прекурсорів або заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем; викрадення, привласнення, вимагання обладнання, призначеного для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, чи заволодіння ним шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем та інші незаконні дії з таким обладнанням; організація або утримання місць для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів; незаконне виготовлення, підроблення, використання чи збут підроблених документів на отримання наркотичних засобів, психотропних речовин або прекурсорів; незаконна видача рецепта на право придбання наркотичних засобів або психотропних речовин), особливості їх юридичних складів.

Інші кримінальні правопорушення проти здоров'я населення. Використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів: аналіз юридичних складів кримінального правопорушення, кваліфікація за сукупністю з іншими кримінальними правопорушеннями. Незаконне виробництво, виготовлення, придбання, перевезення, пересилання, зберігання з метою збуту або збут отруйних і сильнодіючих речовин: особливості юридичних складів кримінального правопорушення. Незаконна організація або утримання місць для вживання одурманюючих засобів: особливості юридичного складу кримінального правопорушення. Спонукування неповнолітніх до застосування допінгу: особливості юридичних складів кримінального правопорушення. Схиляння неповнолітніх до вживання одурманюючих засобів: особливості юридичного складу кримінального правопорушення.

ТЕМА 16. Кримінальні правопорушення у сфері охорони державної таємниці, недоторканності державних кордонів, забезпечення призову та мобілізації

Зовнішня, внутрішня та інформаційна безпека як об'єкти кримінально-правової охорони. Загальна характеристика кримінальних правопорушень у сфері охорони державної таємниці, недоторканності державних кордонів, забезпечення призову та мобілізації.

Кримінальні правопорушення, що порушують правила охорони та зберігання державної чи службової таємниці. Розголошення державної таємниці: аналіз юридичних складів кримінального правопорушення. Втрата документів, що містять державну таємницю: особливості об'єктивної та суб'єктивної сторін юридичного складу кримінального правопорушення, відмежування від розголошення державної таємниці. Передача або збирання відомостей, що становлять конфіденційну інформацію, яка є власністю держави: особливості предмета кримінального правопорушення, відмежування від державної зради та шпигунства.

Кримінальні правопорушення, що порушують встановлений порядок перетинання державного кордону України та правила переміщення через її митний кордон окремих предметів. Незаконне перетинання державного кордону: аналіз юридичних складів кримінального правопорушення. Незаконне переправлення осіб через державний кордон України: особливості об'єктивної сторони та суб'єкта юридичного складу кримінального правопорушення.

Кримінальні правопорушення, що порушують встановлений порядок комплектування Збройних Сил України. Ухилення від призову на строкову військову службу: аналіз юридичного складу кримінального правопорушення. Ухилення від призову за мобілізацією: особливості об'єктивної сторони юридичного складу кримінального правопорушення. Ухилення від військового обліку або спеціальних зборів: аналіз юридичних складів кримінального правопорушення.

ТЕМА 17. Кримінальні правопорушення проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян та кримінальні правопорушення проти журналістів

Загальна характеристика кримінальних правопорушень проти порядку управління за чинним кримінальним законодавством України.

Кримінальні правопорушення, що посягають на загальні засади управлінської діяльності в державі. Наруга над державними символами: особливості юридичних складів кримінального правопорушення. Незаконне перешкоджання організації або проведенню зборів, мітингів, походів і демонстрацій: аналіз юридичного складу кримінального правопорушення. Захоплення державних або громадських будівель чи споруд: особливості об'єктивної та суб'єктивної сторін юридичного складу кримінального правопорушення. Самовільне присвоєння владних повноважень або звання службової особи: особливості юридичного складу кримінального правопорушення, кваліфікація за сукупністю з іншими кримінальними правопорушеннями. Одержання незаконної винагороди працівником державного підприємства, установи чи організації: аналіз юридичного складу кримінального правопорушення, відмежування від інших кримінальних правопорушень. Самоправство: особливості юридичного складу кримінального правопорушення. Примушування до виконання чи невиконання цивільно-правових зобов'язань: аналіз юридичних складів кримінального правопорушення, відмежування від інших кримінальних правопорушень, кваліфікація за сукупністю з іншими кримінальними правопорушеннями.

Кримінальні правопорушення, що посягають на окремі блага та інтереси фізичних осіб як суб'єктів управлінської діяльності. Опір представникові влади, працівникові правоохоронного органу, члену громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовцеві: аналіз юридичних складів кримінального правопорушення, відмежування від інших кримінальних правопорушень, кваліфікація за сукупністю з іншими кримінальними правопорушеннями. Погроза або насильство щодо працівника правоохоронного органу: особливості юридичних складів кримінального правопорушення, кваліфікація за сукупністю з іншими кримінальними правопорушеннями. Втручання в діяльність працівника правоохоронного органу: аналіз юридичних складів кримінального правопорушення, відмежування від інших кримінальних правопорушень. Умисне знищення або пошкодження майна працівника правоохоронного органу: особливості юридичних складів кримінального правопорушення. Посягання на життя працівника правоохоронного органу, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовця: аналіз юридичного складу кримінального правопорушення, відмежування від інших кримінальних правопорушень. Захоплення представника влади або працівника правоохоронного органу як заручника: аналіз юридичного складу кримінального правопорушення, відмежування від суміжних кримінальних правопорушень. Погроза або насильство щодо службової особи чи громадянина, який виконує громадський обов'язок: особливості юридичних складів кримінального правопорушення.

Погроза або насильство щодо журналіста. Умисне знищення або пошкодження майна журналіста. Посягання на життя журналіста. Захоплення журналіста як заручника.

Кримінальні правопорушення, що посягають на встановлений порядок функціонування матеріальних носіїв управлінської діяльності. Викрадення, привласнення, вимагання документів, штампів, печаток, заволодіння ними шляхом шахрайства чи зловживання службовим становищем або їх пошкодження: аналіз юридичних складів кримінального правопорушення, відмежування від інших кримінальних правопорушень. Підроблення документів, печаток, штампів та бланків, їх збут, використання підроблених документів: аналіз юридичних складів кримінального правопорушення, відмежування від інших кримінальних правопорушень, кваліфікація за сукупністю з іншими кримінальними правопорушеннями. Незаконне використання спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації: аналіз юридичних складів кримінального правопорушення, відмежування від суміжних кримінальних правопорушень.

ТЕМА 18. Кримінальні правопорушення у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж

Безпека комп'ютерної інформації як об'єкт кримінально-правової охорони. Загальна характеристика кримінальних правопорушень у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж.

Незаконне втручання в роботу електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж: аналіз юридичних складів кримінального правопорушення, кваліфікація за сукупністю з іншими кримінальними правопорушеннями. Викрадення, привласнення, вимагання комп'ютерної інформації або заволодіння нею шляхом шахрайства чи зловживання службовим становищем: особливості предмета та об'єктивної сторони юридичних складів кримінального правопорушення, відмежування від суміжних кримінальних правопорушень. Порушення правил експлуатації автоматизованих електронно-обчислювальних систем: особливості юридичних складів кримінального правопорушення.

ТЕМА 19. Кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг

Сфера службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг як об'єкт кримінально-правової охорони.

Поняття службової особи та службового кримінального правопорушення.

«Загальні» юридичні склади службових кримінальних правопорушень. Зловживання владою або службовим становищем: аналіз юридичних складів кримінального правопорушення, відмежування від інших кримінальних правопорушень, суб'єктом яких є службова особа. Зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги. Перевищення влади або службових повноважень працівником правоохоронного органу: особливості основного юридичного складу кримінального правопорушення; кваліфіковані види кримінального правопорушення; кваліфікація за сукупністю з іншими кримінальними правопорушеннями. Службова недбалість: особливості об'єктивної та суб'єктивної сторін юридичних складів кримінального правопорушення. Службове підроблення: особливості юридичних складів кримінального правопорушення, відмежування від інших кримінальних правопорушень, кваліфікація за сукупністю з іншими кримінальними правопорушеннями.

Декларування недостовірної інформації.

Неправомірна вигода як родове поняття окремої групи службових кримінальних правопорушень. Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою: аналіз юридичних складів кримінального правопорушення, кваліфікація за сукупністю з іншими кримінальними правопорушеннями. Пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди службовій особі: особливості юридичних складів кримінального правопорушення; підстави звільнення від кримінальної відповідальності особи, яка надала неправомірну вигоду. Провокація підкупу: особливості юридичних складів кримінального правопорушення. Підкуп службової особи юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми. Підкуп особи, яка надає публічні послуги.

ТЕМА 20. Кримінальні правопорушення проти правосуддя

Правосуддя як об'єкт кримінально-правової охорони. Загальна характеристика кримінальних правопорушень проти правосуддя за чинним кримінальним законодавством України.

Кримінальні правопорушення проти правосуддя, що вчинюються службовими особами, які здійснюють чи забезпечують здійснення правосуддя. Завідомо незаконні затримання, привід або арешт: особливості юридичних складів кримінального правопорушення. Притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності: аналіз юридичних складів кримінального правопорушення. Примушування давати показання: особливості юридичних складів кримінального правопорушення, кваліфікація за сукупністю з іншими кримінальними правопорушеннями. Постановлення суддею (суддями) завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови: особливості юридичних складів кримінального правопорушення, відмежування від інших кримінальних правопорушень. Невжиття заходів безпеки щодо осіб, взятих під захист; розголошення відомостей про заходи безпеки щодо особи, взятої під захист: аналіз юридичних складів кримінальних правопорушень.

Кримінальні правопорушення проти правосуддя, вчинювані особами, на яких покладено обов'язки зі сприяння у здійсненні правосуддя. Завідомо неправдиве показання: аналіз юридичних складів кримінального правопорушення. Відмова свідка від давання показань або

відмова експерта чи перекладача від виконання покладених на них обов'язків: особливості юридичного складу кримінального правопорушення. Розголошення даних оперативно-розшукової діяльності, досудового розслідування: особливості об'єктивної сторони та суб'єкта юридичного складу кримінального правопорушення.

Кримінальні правопорушення проти правосуддя, вчинювані засудженими або особами, які знаходяться під вартою. Ухилення від відбування покарання у виді обмеження волі та у виді позбавлення волі: особливості юридичних складів кримінального правопорушення. Невиконання обмежувальних заходів, обмежувальних приписів або не проходження програми для кривдників. Ухилення від покарання, не пов'язаного з позбавленням волі: особливості об'єктивної сторони та суб'єкта юридичних складів кримінального правопорушення. Умисне невиконання угоди про примирення або про визнання винуватості. Злісне ухилення особи від відбування адміністративного стягнення у виді суспільно корисних робіт. Злісна непокоря вимогам адміністрації установи виконання покарань: особливості юридичного складу кримінального правопорушення, відмежування від інших кримінальних правопорушень. Дії, що дезорганізують роботу установ виконання покарань: особливості об'єктивної сторони та суб'єкта юридичного складу кримінального правопорушення. Втеча з місця позбавлення волі або з-під варти: аналіз юридичних складів кримінального правопорушення, кваліфікація за сукупністю з іншими кримінальними правопорушеннями. Втеча із спеціалізованого лікувального закладу: особливості об'єктивної сторони юридичного складу кримінального правопорушення. Порушення правил адміністративного нагляду: аналіз юридичного складу кримінального правопорушення.

Кримінальні правопорушення проти правосуддя, вчинювані особами, які не мають безпосереднього відношення до здійснення правосуддя. Втручання в діяльність судових органів: аналіз юридичних складів кримінального правопорушення, відмежування від інших кримінальних правопорушень. Незаконне втручання в роботу автоматизованої системи документообігу суду. Погроза або насильство щодо судді, народного засідателя чи присяжного: особливості юридичних складів кримінального правопорушення. Умисне знищення або пошкодження майна судді, народного засідателя чи присяжного: аналіз юридичних складів кримінального правопорушення. Посягання на життя судді, народного засідателя чи присяжного у зв'язку з їх діяльністю, пов'язаною зі здійсненням правосуддя: особливості юридичного складу кримінального правопорушення. Невиконання судового рішення: особливості об'єктивної сторони юридичних складів кримінального правопорушення, відмежування від інших кримінальних правопорушень. Завідомо неправдиве повідомлення про вчинення кримінального правопорушення: аналіз юридичних складів кримінального правопорушення. Перешкоджання з'явленню свідка, потерпілого, експерта, примушування їх до відмови від давання показань чи висновку: особливості об'єктивної сторони юридичного складу кримінального правопорушення. Приховування кримінального правопорушення: аналіз юридичного складу кримінального правопорушення. Незаконні дії щодо майна, на яке накладено арешт, заставленого майна, яке описано чи підлягає конфіскації: особливості об'єктивної сторони та суб'єкта юридичного складу кримінального правопорушення.

Кримінальні правопорушення, що посягають на життя, здоров'я, особисту безпеку, інші блага та інтереси захисників чи представників особи у зв'язку з їх діяльністю з надання правової допомоги. Втручання в діяльність захисника чи представника особи: аналіз юридичних складів кримінального правопорушення. Погроза або насильство щодо захисника чи представника особи; умисне знищення або пошкодження майна захисника чи представника особи: особливості об'єктивної та суб'єктивної сторін юридичних складів кримінальних правопорушень. Посягання на життя захисника чи представника особи у зв'язку з діяльністю, пов'язаною з наданням правової допомоги: аналіз юридичного складу кримінального правопорушення.

ТЕМА 21. Кримінальні правопорушення проти встановленого порядку несення військової служби

Поняття військового кримінального правопорушення. Військовий кримінальне

правопорушення і військовий дисциплінарний проступок. Юридична природа застосування правил Дисциплінарного статуту Збройних Сил України за діяння, передбачені в деяких статтях розділу XIX КК України.

Кримінальні правопорушення, що посягають на порядок взаємовідносин між військовослужбовцями. Непоко́ра: аналіз юридичних складів кримінального правопорушення, відмежування від невиконання наказу. Опір начальникові або примушування його до порушення службових обов'язків: особливості юридичних складів кримінального правопорушення, кваліфікація за сукупністю з іншими кримінальними правопорушеннями. Погроза або насильство щодо начальника: особливості юридичних складів кримінального правопорушення. Порушення статутних правил взаємовідносин між військовослужбовцями за відсутності відносин підлеглості: особливості юридичних складів кримінального правопорушення.

Кримінальні правопорушення, що посягають на встановлений порядок проходження військової служби. Самовільне залишення військової частини або місця служби: аналіз юридичних складів кримінального правопорушення, відмежування від дезертирства та від самовільного залишення поля бою або відмови діяти зброєю. Ухилення від військової служби шляхом самокалічення або іншим способом: способи вчинення кримінального правопорушення, мотив і мета кримінального правопорушення.

Кримінальні правопорушення, що посягають на встановлений порядок користування військовим майном. Кримінальні правопорушення, що посягають на встановлений порядок поводження зі зброєю та порядок експлуатації військової техніки. Порушення правил поводження зі зброєю, а також із речовинами і предметами, що становлять підвищену небезпеку для оточення: аналіз юридичних складів кримінального правопорушення.

Кримінальні правопорушення, що посягають на встановлений порядок несення окремих видів військової служби.

Кримінальні правопорушення, що порушують правила охорони та зберігання військових відомостей. Розголошення відомостей військового характеру, що становлять державну таємницю, або втрата документів чи матеріалів, що містять такі відомості: особливості предмета, об'єктивної та суб'єктивної сторін юридичних складів кримінального правопорушення.

Військові службові кримінальні правопорушення. Поняття військової службової особи. Перевищення військовою службовою особою влади чи службових повноважень: особливості об'єктивної сторони юридичних складів кримінального правопорушення. Недбале ставлення до військової служби; бездіяльність військової влади: особливості юридичних складів кримінальних правопорушень.

Кримінальні правопорушення, вчинювані в умовах воєнного стану або в бойовій обстановці. Здача або залишення ворогові засобів ведення війни; самовільне залишення поля бою або відмова діяти зброєю; добровільна здача в полон; злочинні дії військовослужбовця, який перебуває в полоні; мародерство; насильство над населенням у районі воєнних дій; погане поводження з військовополоненими; незаконне використання символіки Червоного Хреста і Червоного Півмісяця та зловживання ними: загальна характеристика та особливості юридичних складів цих кримінальних правопорушень.

ТЕМА 22. Кримінальні правопорушення проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку

Загальна характеристика та види кримінальних правопорушень проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку. Міжнародні кримінальних правопорушень та кримінальних правопорушень міжнародного характеру.

Кримінальні правопорушення проти миру, безпеки людства. Пропаганда війни: аналіз юридичного складу кримінального правопорушення. Планування, підготовка, розв'язування та ведення агресивної війни: особливості юридичних складів кримінального правопорушення. Порушення законів та звичаїв війни: особливості юридичних складів кримінального правопорушення, зокрема, порушення, пов'язані з застосуванням засобів ведення війни, заборонених міжнародним правом, та інші порушення законів та звичаїв

війни, що передбачені міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Застосування зброї масового знищення: особливості юридичного складу кримінального правопорушення. Розроблення, виробництво, придбання, зберігання, збут, транспортування зброї масового знищення: особливості юридичного складу кримінального правопорушення. Екоцид: аналіз юридичного складу кримінального правопорушення. Геноцид: аналіз юридичного складу кримінального правопорушення. Виготовлення, поширення комуністичної, нацистської символіки та пропаганда комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів. Виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України, глорифікація її учасників. Кримінальні правопорушення проти міжнародного правопорядку. Посягання на життя представника іноземної держави: особливості юридичного складу кримінального правопорушення. Кримінальні правопорушення проти осіб та установ, що мають міжнародний захист: особливості юридичних складів кримінального правопорушення. Незаконне використання символіки Червоного Хреста і Червоного Півмісяця: особливості юридичного складу кримінального правопорушення, відмежування від кримінального правопорушення, передбаченого ст. 435 КК України. Піратство: особливості юридичних складів кримінального правопорушення. Найманство: аналіз юридичних складів кримінальних правопорушень, що охоплюються цим поняттям.

Рекомендована література

Основна

1. Берзін П. С. Кримінальне право: Загальна частина: підручник у 3-х т. Т. 1. Загальні засади. Київ: Дакор, 2018. 404 с.
2. Берзін П. С., Волинець Р. А., Птащенко Д. С. Кримінальне право. Загальна частина: практикум: навчальний посібник / за ред. П. С. Берзіна. Київ: Алерта, 2023. 608 с.
3. Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. Т. 17: Кримінальне право / редкол.: В. Я. Тацій (голова), В. І. Борисов (заст. голови) та ін.; Нац. Акад. прав. наук України; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків: Право, 2016. 1064 с.
4. Вереша Р. В. Кримінальне право України. Загальна частина. Вид. 10-те, перероб. та допов. Київ: Алерта, 2024. 604 с.
5. Вереша Р. В. Курс кримінального права України. Загальна частина. Том 1. Вчення про кримінальне правопорушення: підручник. Київ: Алерта, 2021. 434 с.
6. Вереша Р. В. Курс кримінального права України. Загальна частина. Том 2. Вчення про покарання: підручник. Київ: Алерта, 2021. 468 с.
7. Гацелюк В. Криміналізація суспільно небезпечних діянь протягом дії Кримінального кодексу України 2001 року: останні сюжети на фоні загальної палітри законодавчих рішень. Київ: ВАІТЕ, 2021. 228 с.
8. Закони воєнного часу (аналітичне дослідження) / упорядники О. О. Кот, А. Б. Гриняк, Л. В. Красицька. Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. 208 с.
9. Задачник з кримінального права України (Загальна та Особлива частини) : практикум / О. М. Литвинов, Ю. В. Орлов, А. М. Ященко та ін. ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. Ю. В. Орлова ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2023. 204 с.
10. Злочинна колаборація в умовах збройної агресії: практич. порадник з кримінально-правової оцінки та розмежування / за заг. ред. В. В. Малюка. Київ : Алерта, 2023. 312 с.
11. Європейська конвенція з прав людини та кримінальне право: науково-практичний посібник / Буняк В. С. К.: Юрінком Інтер, 2020. 156 с.
12. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР (дата оновлення: 01.01.2020) / База даних «Законодавство України». URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 10.01.2024).
13. Контрольний текст проекту нового Кримінального кодексу України. URL:<https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2024/01/11/kontrolnyj-tekst-proyektu->

kk-10-01-2024-1.pdf (дата звернення: 10.01.2024).

14. Концепція реформування кримінального законодавства України. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/concept> (дата звернення: 10.01.2024).
15. Кримінальне право України (у питаннях та відповідях): навч. посіб. / О. М. Литвинов, Ю. В. Орлов, В. П. Ємельянов та ін.; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. Ю. В. Орлова; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків: ХНУВС, 2023. 520 с
16. Кримінальне право України. Загальна частина: практикум / укладач Т. Д. Лисько. Київ: НАУ, 2021. 128 с.
17. Кримінальне право України. Особлива частина: практикум / укладач Т. Д. Лисько. Київ: НАУ, 2021. 64 с.
18. Кримінальне право України: Загальна частина : підручник / В. Я. Тацій, В. І. Тютюгін, В. І. Борисов та ін.; за ред. В. Я. Тація, В. І. Тютюгіна, В. І. Борисова. 6-те вид., перероб. і допов. Харків: Право, 2020. 584 с.
19. Кримінальне право України: Особлива частина: підручник / В. Я. Тацій, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін.; за ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 6-те вид., перероб. і допов. Харків: Право, 2020. 768 с.
20. Кримінальне право України. Особлива частина : навчальний посібник / Попович О. В., Томаш Л. В., Латковський П. П., Бабій А. Ю. Чернівці, 2022. 319 с.
21. Кримінальний кодекс України з постатейними матеріалами практики Європейського суду з прав людини / М. С. Туркот, А. В. Столітній, С. В. Шмареня, М. І. Снігар; за заг. ред. д.ю.н., проф. А. В. Столітнього. Київ: Норма права, 2022. 1104 с.
22. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III (дата оновлення: 28.04.2023)/ База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 30.10.2023).
23. Кузнецов В. В., Савченко А. В. Теорія кваліфікації злочинів: підручник / за заг. ред. д.ю.н. В. І. Шакуна. 5-е вид., перероб. Київ: Алерта, 2013. 316 с.
24. Міжнародне кримінальне право (співробітництво держав у протидії злочинності): підручник / В. А. Гринчак, І. В. Земан, І. І. Когутич, О. К. Марін. Харків: Право, 2019. 440 с.
25. Навроцький В. О. Наскрізні кримінально-правові поняття: навч. посібник. Київ: Юрінком Інтер, 2023. 376 с.
26. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / Д. С. Азаров, В. К. Гришук, А. В. Савченко та ін.; за заг. ред. О. М. Джужі, А. В. Савченка, В. В. Чернея. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ: Юрінком Інтер, 2018. 1104 с.
27. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. 11-те вид., переробл. та допов. Київ: Дакор, 2019. 1384 с.
28. Новели кримінального законодавства України, прийняті в умовах воєнного стану: наук.-практ. комент. / А. А. Вознюк, О. О. Дудоров, Р. О. Мовчан, С. С. Чернявський та ін.; за ред. А. А. Вознюка, Р. О. Мовчана, В. В. Чернея. Київ: Норма права, 2022. 278 с.
29. Основи кваліфікації кримінальних правопорушень : навч. посіб. / М. І. Панов , С. О. Харитонов, О. О. Володіна та ін.; за ред. М. І. Панова та С. О. Харитонова. Київ: Норма права, 2023. 460 с.
30. Панов М. І. Кримінальне правопорушення та його види: лекція / М. І. Панов. Харків: Право, 2019. 52 с.
31. Постанови Пленуму Верховного Суду в кримінальному судочинстві. 4-те вид., допов. і перероб / упор. Вереша Р. В. Київ: Алерта, 2021. 312 с.
32. Постанови Пленуму Верховного суду в кримінальному судочинстві. Київ: Центр учбової літератури, 2019. 400 с.
33. Правова доктрина України: у 5 т.: Т. 5: Кримінально-правові науки в Україні: стан, проблеми та шляхи розвитку / В. Я. Тацій, В. І. Борисов, В. С. Батиргареєва та ін.; за заг. ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова. Харків: Право, 2013. 1240 с.
34. Практика застосування Верховним Судом України положень Загальної частини Кримінального кодексу України / уклад. О. П. Горох; За заг. ред. А. А. Музики. К.: «Центр учбової літератури», 2017. 524 с.
35. Практика застосування Верховним Судом України положень Особливої частини

Кримінального кодексу України / уклад. О. П. Горох; За заг. ред. А. А. Музики. К.: «Центр учбової літератури», 2017. 915 с.

36. Савченко А. П. Практика Європейського суду з прав людини. Кримінальний аспект. Київ: Дакор, 2021. 208 с.

37. Словник основних кримінально-правових термінів / авт.-укл.: І. О. Кисельов, В. В. Шаблистий, В. О. Лисенко, О. В. Чорна, Л. Г. Якименко. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. 388 с.

38. Сухонос В. В. Кримінальне право України. Особлива частина: підручник / В. В. Сухонос, Р. М. Білокінь, В.В. Сухонос (мол.). Суми: Університетська книга, 2023. 672 с.

39. Тютюгін В. І. Кримінальне право України. Загальна частина : посіб. для підгот. до заліків та іспитів / В. І. Тютюгін, О. Д. Комаров, М. А. Рубашенко; відп. ред. В. І. Тютюгін. 5-те вид., перероб. і допов. Харків: Право, 2023. 242 с.

40. Тютюгін В. І. Кримінальне право України. Особлива частина : посіб. для підгот. до заліків та іспитів / В. І. Тютюгін, О. Д. Комаров, М. А. Рубашенко; відп. ред. В. І. Тютюгін. 5-те вид., перероб. і допов. Харків: Право, 2023. 188 с.

41. Тютюгін В. І. Кримінальне право України (Загальна та Особлива частини) : посіб. для підгот. до зовніш. незалеж. оцінювання / В. І. Тютюгін, М. А. Рубашенко ; відп. ред. В. І. Тютюгін. 4 те вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2023. 352 с.

42. Хавронюк М. І. Кримінальні проступки: науково-практичний коментар статей Кримінального кодексу України. Київ: Дакор, 2022. 266 с.

Допоміжна

1. Актуальні питання кримінального законодавства України та практики його застосування: монографія / В. Я. Тацій, В. І. Борисов, Л. М. Демидова та ін.; за заг. ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, Л. М. Демидової. Харків: Право, 2017. 400 с.

2. Антонюк Н. О. Концепції розуміння кримінальної відповідальності. Часопис Київ. ун-ту права. 2019. № 2. С. 170-174.

3. Берднік І. В. Кримінально-правова охорона водних ресурсів: теоретичні та прикладні засади; Чернігів. нац. технол. ун-т, Юрид. ф-т. Київ: Дакор, 2019. 532 с.

4. Берзін П. С. Механізм кримінально-правового регулювання: загальнотеоретичні аспекти. Право і громадянське суспільство. 2014. № 1. С. 45–66.

5. Богуцький П. П. Злочини проти основ національної безпеки України: науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / П. П. Богуцький. Київ; Одеса: Фенікс, 2023. 96 с.

6. Боровик А. В. Кіберзлочини в Україні (кримінально-правова характеристика): навч. посіб. для студентів, аспірантів, викл. юрид. ф-тів та вишів, працівників н.-д. установ, адвокатів, суддів, працівників правоохорон. органів / А. В. Боровик, І. М. Копотун; М-во освіти і науки України, Міжнар. екон.-гуманіт. ун-т ім. С. Дем'янчука. Луцьк: Волиньполіграф, 2019. 303 с.

7. Брайнін Я. М. Основні питання загального вчення про склад злочину. Київ: Вид-во Київського ун-ту, 1964. 189 с.

8. Буряк О. О. Колабораційна діяльність: загальні засади кримінально-правової кваліфікації : практич. порадник / О. О. Буряк, О. І. Букреєв, Д. О. Олейніков, М. В. Членов / за заг. ред. засл. юриста України А. З. Швеця. Харків: Право, 2022. 98 с.

9. В'юник М. В. Кримінально-правове регулювання в Україні: реалії та перспективи (аналітичні матеріали) / М. В. В'юник, М. В. Карчевський, О. Д. Арланова; упоряд. Ю. В. Баулін. Харків: Право, 2020. 212 с.

10. Вереша Р. В. Вчення про суб'єктивну сторону злочину: монографія. Київ: Алерта, 2018. 1106 с.

11. Вечерова Є. М. Нормативність кримінального права: теоретико-прикладне дослідження: монографія. Харків: Право, 2019. 460 с.

12. Військові злочини за законодавством України. Загальні поняття, відмежування понять військовий та воєнний злочин, кримінально-правова характеристика, нормативноправове забезпечення, особливості правозастосування під час воєнного стану, актуальна судова практика. / укл.: Коропатнік І. М., Микитюк М. А., Павлюк О. О., Петков С. В. Київ. ВД «Професіонал», 2023. 550 с.

13. Вознюк А., Дудоров О. Кримінальна відповідальність за злочини, вчинені злочинною

- спільнотою: аналіз законодавчих новел. Новітні кримінально-правові дослідження – 2021: Альманах наукових праць / за ред. проф. Є. Л. Стрельцова, проф. О. В. Козаченка, PhD О. М. Мусиченко. Миколаїв: МПП НУ ОЮА, 2021. С. 21–31.
14. Голубош В. В. Кримінальна відповідальність за злочини проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої (статті 262, 263, 263-1, 264 КК України) / Володимир Валентинович Голубош; М-во внутр. справ України, Нац. акад. внутр. справ, Київ. ін-т інтелект. власності та права Нац. ун-ту "Одес. юрид. акад.", Голов. упр. Нац. поліції в Івано-Франків. обл. Івано-Франківськ: Симфонія форте, 2020. 339 с.
  15. Горох О. П. Сучасні кримінально-правові проблеми звільнення від покарання та його відбування: монографія / О. П. Горох; наук. ред. А. А. Музика. Харків: Право, 2019. 76 с.
  16. Гутник В. Міжнародний кримінальний суд: навчальний посібник. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2023. 194 с
  17. Демидова Л. М. Кримінально-правова охорона національної безпеки України: кримінальна відповідальність за ухилення від проходження служби цивільного захисту в особливий період чи у разі проведення цільової мобілізації: монографія / Л. М. Демидова, В. В. Назарчук; за заг. ред. Л. М. Демидової. Харків: Право, 2019. 400 с.
  18. Денисова Т. А. Покарання: кримінально-правовий, кримінологічний та кримінально-виконавчий аналіз: монографія. Запоріжжя, КПУ, 2007. 288 с.
  19. Дудоров О. О. Злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи (основні положення кримінально-правової характеристики): практ. порадник; М-во внутр. справ України, Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е. О. Дідоренка. Сєверодонецьк: РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2018. 92 с.
  20. Жук І. В. Обмежувальні заходи у кримінальному праві України: правова природа та сутність. Наук. вісн. Ужгород. нац. ун-ту. Серія: Право. Ужгород, 2019. Вип. 55, т. 2. С. 82-86.
  21. Задоя К. П. Механізм кримінально-правового регулювання та модель «стадій» («вимірів») кримінального права: порівняння українського та англійського підходів щодо функціонування кримінального права. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Юридичні науки. 2022. № 1. Том 33 (72). С. 80-86.
  22. Зінченко І. О. Кваліфікація кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я особи: навч. посіб. / І. О. Зінченко, О. О. Володіна. Харків: Право, 2019. 248 с.
  23. Злочини проти правосуддя: навч. посібн. / за заг. ред. В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. Харків: Юридична академія України імені Ярослава Мудрого, 2011. 160 с.
  24. Злочинна колаборація в умовах збройної агресії: практич. порадник з кримінально-правової оцінки та розмежування / за заг. ред. В.В. Малюка. Київ: Алерта, 2023. 312 с.
  25. Золотарьов А. І. Звільнення від кримінальної відповідальності, від покарання та його відбування за кримінальне правопорушення у сфері господарської діяльності: автореф. дис.. Київ, 2008. 23 с.
  26. Клевцов А. О. Звільнення від відбування покарання з випробуванням неповнолітніх за кримінальним законодавством України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Дніпропетровськ, 2009. 20 с.
  27. Козич І. В. Кримінально-правова політика: функції та функціонування : монографія / Ігор Васильович Козич; наук. ред. Павло Л. Фріс; переднє слово Павло Л. Фріс. Івано-Франківськ: Супрун В. П., 2020. 296 с.
  28. Корабель М. Г. Конфіскація майна як вид кримінального покарання / М. Г. Корабель, Ю. В. Шинкарьов; М-во освіти і науки України, Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. Харків: Право, 2018. 173 с.
  29. Криміналізація суспільно небезпечних діянь протягом дії Кримінального кодексу України 2001 року: останні сюжети на фоні загальної палітри законодавчих рішень / В. Гацелюк. Київ: ВАІТЕ, 2021. 228 с.
  30. Кримінальна відповідальність за злочини, вчинені злочинною спільнотою (статті 255, 255-1, 255-2, 255-3, 256 Кримінального кодексу України): науково-практичний коментар / А. А. Вознюк, О. О. Дудоров, С. С. Чернявський. Київ: Норма права, 2021. 130 с.

31. Кримінальна політика у сфері покарань / Б. М. Головкін, В. О. Туляков, В. М. Бурдін, М. В. Романов, І. З. Сень, А. С. Хільченко (Макаренко); тех. ред. Ю. Д. Батан; за ред. Б. Головкіна, Г. Шмельцер. Одеса: Гельветика: 2022. 209 с.
32. Кримінальне право в умовах глобалізації суспільних процесів: традиції та новації: матеріали міжнар. наук. практ. круглого столу, м. Харків, 15 трав. 2020 р. / редкол.: В. Я. Тацій (голов. ред.), Л. М. Демидова, А. П. Гетьман та ін. Харків: Право, 2020. 776 с.
33. Куц В. М. Теорія кримінальної відповідальності: навч. посіб. Київ: Національна академія прокуратури України, 2012. 300 с.
34. Куц В. М., Кириченко О. В. Неправдиве повідомлення про загрозу громадській безпеці (кримінально-правова характеристика та заходи протидії): монографія. Харків: Харків юридичний, 2006. 212 с.
35. Куц В. М., Цховребов А. О. Кримінальна відповідальність за безпосереднє втручання у забезпечення правопорядку: монографія. Київ: Норма права, 2020. 184 с.
36. Макодзьоб А. В. Види предметів злочину. Наук. вісн. Ужгород. нац. ун-ту. Серія: Право. Ужгород, 2019. Вип. 55, т. 2. С. 87-92.
37. Меркулова В. О., Гритенко О. А. Теоретико-методологічні проблеми кримінального права та законодавства: навчальний посібник. Одеса: ОДУВС, 2022. 240 с.
38. Мовчан Р. О. «Воєнні» новели Кримінального кодексу України: правотворчі та правозастосовні проблеми: монографія. Київ: Норма права, 2022. 244 с.
39. Навроцький В. О. Основи кримінально-правової кваліфікації: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер, 2009. 512 с.
40. Острогляд О. Поняття та ознаки кримінально-правової політики. Jurnalul juridic national: teorie și practică. 2020. № 44 (4). С. 99-103.
41. Осадчий В. І. Злочини проти правосуддя: монографія. Київ: Маслаков, 2018. 200 с.
42. Павликівський В., Шалахіна В. Проблемні питання законодавчого визначення добровільної відмови від доведення кримінального правопорушення до кінця. Юридичний журнал. 2011. № 3. С. 39–43.
43. Панов М. І. Загальні засади кваліфікації злочинів: лекція. Харків: Право, 2016. 104 с.
44. Панов М. І. Понятійний апарат кримінального права та його наукове і практичне значення: наук. ст. / М. І. Панов. Харків: Право, 2018. 48 с.
45. Письменський Є. О. Інститут судимості в кримінальному праві України: автореф. дис. Київ, 2009. 20 с.
46. Романюк Б. В. Спеціальні види звільнення від кримінальної відповідальності в Україні: умови, порядок та перспективи розвитку цього субінституту / Богдан Васильович Романюк, О. Ф. Бантишев. Київ: Крок, 2019. 342 с.
47. Рябчинська О. П. Значення складу злочину для кримінально-правової кваліфікації. Вісник Академії адвокатури України. 2009. Число 1. С. 264-266.
48. Савченко А. В. Склад злочину: проблеми визначення конструктивних елементів та ознак. Вісник академії прокуратури України. 2009. № 1. С. 261-263.
49. Сердюк П. П. Теоретичні й методологічні проблеми сучасного кримінального права: монографія. Запоріжжя: Акцент Інвест–Трейд, 2012. 800 с.
50. Сухонос В. В. Склад злочину: закон, теорія та практика: монографія / В. В. Сухонос, В. В. Сухонос (мол.). Суми: Університетська книга, 2018. 200 с.
51. Теорія кримінального переслідування: монографія / В. А. Гринчак, І. Я. Заяць, В. І. Петлюк, Г. М. Федущак-Паславська. Харків: Право, 2019. 208 с.
52. Терлюк І. Я. Огляд історії кримінального права України: навчальний посібник. Львів: Ліга-Прес, 2007. 92 с.
53. Тимофеева Л. Ю. Гуманістична парадигма: досвід, виклики та перспективи кримінального права: монографія. Харків: право, 2020. 280 с.
54. Триньова Я. О. Біоетика кримінально-правового забезпечення протидії злочинності: монографія. Харків. Право, 2019. 536 с.
55. Триньова Я. О. Теоретичні засади та практика реалізації принципів біоетики в кримінальному праві України: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2021. 545 с.
56. Тростюк З. А. Понятійний апарат Особливої частини кримінального кодексу України:

монографія. Київ: Атіка, 2003. 144 с.

57. Ус О. В. Теорія та практика кримінально-правової кваліфікації: лекції. Харків: Право, 2018. 368 с.

58. Фундаментальні проблеми кримінальної відповідальності: матеріали наук. полілогу, м. Харків, 7 верес. 2018 р. / упоряд: Ю. В. Баулін, Ю. А. Пономаренко. Харків: Право, 2018. 208 с.

59. Харитонов С. О. Кримінальна відповідальність за військові злочини за кримінальним правом України: монографія. Харків: Право, 2018. 328 с

60. Шапченко С. Д. Механізм кримінально-правового регулювання в правовій системі України: поняття та структура. Вісник Київського національного університету. Серія: Юридичні науки. 2000. Вип. 40. С. 63–67.

61. Шевчук А. В. Стадії вчинення злочину: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2002. 20 с.

Електронні джерела та адреси з мережі Internet:

1. Офіційний веб-портал Верховної Ради України: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws>.

2. Офіційне інтернет-представництво Президента України: <http://www.president.gov.ua/>.

3. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України: <http://www.kmu.gov.ua/>.

4. Офіційний сайт Офіс Генерального прокурора: <http://www.gp.gov.ua/>.

5. Офіційний веб-портал судової влади України: <http://court.gov.ua/>.

6. Офіційний сайт Національної академії внутрішніх справ: <https://www.naiu.kiev.ua/>.

7. Офіційний сайт Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого: <http://nlu.edu.ua/>.

8. Офіційний сайт юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка: <https://www.law.univ.kiev.ua/ua/>.

9. Офіційний сайт «Вісника Кримінологічної асоціації України»: <http://www.visnikkau.org/>.

10. Офіційний сайт «Вісника асоціації кримінального права України»: <http://nauka.nlu.edu.ua/?p=600>.

11. Офіційний сайт Науково-дослідного інституту вивчення злочинності імені академіка В. В. Сташиса Національної академії правових наук України: <http://ivpz.org/>.

12. Офіційний сайт Академії правових наук України: <http://www.aprnu.kharkiv.org/>.

13. Офіційний сайт «Вісника академії правових наук України»: <http://visnyk.kh.ua/en>.

КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ПРАВО УКРАЇНИ

ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА

1. Кримінальний процес: поняття, суть і завдання та історичні витоки

Поняття, суть і завдання кримінального процесу. Кримінальне процесуальне право і його місце в системі інших галузей права. Історичні форми кримінального процесу. Кримінальний процес як навчальна дисципліна, її роль у підготовці фахівців-правознавців.

Поняття стадії кримінального процесу. Система стадій кримінального процесу, їх загальна характеристика, завдання та особливості. Кримінально-процесуальні функції, їх види і значення.

Поняття, структура і особливості кримінально-процесуальних правовідносин.

Кримінально-процесуальна форма. Особливості кримінально-процесуальної форми. Уніфікація і диференціація процесуальної форми, сучасні проблеми удосконалення кримінально-процесуальної форми.

Гарантії у кримінальному судочинстві, їх характеристика. Кримінально-процесуальні акти, їх види і значення. Фіксування кримінального провадження.

2. Кримінальне процесуальне законодавство України та сфера його дії

Кримінальне процесуальне право – самостійна галузь права. Джерела кримінального процесуального права України. Поняття кримінального процесуального закону та його значення. Структура Кримінального процесуального кодексу України.

Поняття, структура і види кримінальних процесуальних норм.

Чинність кримінального процесуального закону у просторі, часі і щодо осіб.

Значення рішень Конституційного Суду України, рішень Верховного Суду України, відомчих нормативних актів МВС і Офісу Генерального прокурора для кримінального судочинства. Умови застосування кримінального процесуального закону за аналогією.

3. Засади кримінального провадження

Поняття та значення засад кримінального провадження. Класифікація засад кримінального провадження. Система засад кримінального судочинства і правові гарантії їх реалізації.

Суть та значення окремих засад кримінального процесу: верховенство права; законність; рівність перед законом і судом; повага до людської гідності; забезпечення права на свободу та особисту недоторканність; недоторканність житла чи іншого володіння особи; таємниця спілкування; невтручання у приватне життя; недоторканність права власності; презумпція невинуватості; свобода від самовикриття та право не свідчити проти близьких родичів та членів сім'ї; заборона двічі притягувати до кримінальної відповідальності за одне і те саме правопорушення; забезпечення права на захист; доступ до правосуддя; змагальність; безпосередність дослідження показань, речей і документів; забезпечення права на оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності; публічність; диспозитивність; гласність і відкритість судового розгляду; розумність строків; мова, якою здійснюється кримінальне судочинство.

4. Суд та суддя як суб'єкти кримінального провадження

Поняття суб'єктів кримінального провадження, їх місце і роль у кримінальному судочинстві. Класифікація суб'єктів у теорії кримінального процесу.

Суд, суддя в кримінальному процесі. Функції та повноваження суду (судді). Слідчий суддя у досудовому провадженні.

Присяжний як суб'єкт кримінального провадження. Статус, функції та повноваження присяжного.

5. Сторони та учасники кримінального провадження, захист учасників кримінального провадження

Сторони та інші учасники кримінального провадження.

Прокурор у кримінальному процесі та його процесуальне становище у різних стадіях кримінального провадження.

Органи досудового розслідування та їх компетенція. Керівник органу досудового розслідування. Керівник органу дзнання. Процесуальне становище органу дзнання та слідчого органу досудового слідства під час кримінального провадження.

Процесуальна самостійність і незалежність слідчого та дзнавача.

Підозрюваний, обвинувачений, підсудний та засуджений, їх права та обов'язки.

Потерпілий як учасник кримінального провадження.

Захисник і його процесуальне становище. Залучення захисника до кримінального провадження.

Представники та законні представники потерпілого, їх права та обов'язки.

Експерт і спеціаліст у кримінальному провадженні, відмінність в їхньому процесуальному становищі.

Свідок, його права та обов'язки. Особи, які не можуть бути допитані як свідки.

Процесуальне становище перекладача в кримінальному провадженні.

Цивільний позивач та відповідач, їх представники. Секретар судового засідання та судовий розпорядник.

Обставини, що виключають можливість участі в кримінальному провадженні. Відводи, самовідводи і порядок їх вирішення.

Державний захист працівників суду і правоохоронних органів. Забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні.

6. Докази і доказування у кримінальному провадженні

Поняття, сутність і значення кримінально-процесуального доказування. Доказове право.

Елементи кримінально-процесуального доказування. Предмет, межі і суб'єкти доказування у кримінальному провадженні. Обов'язок доказування у кримінальному процесі. Особливості доказування в окремих стадіях кримінального провадження.

Поняття доказів та їх класифікація. Поняття джерел доказів та їх види. Способи збирання доказів та їх процесуальних джерел. Перевірка і оцінка доказів та їх джерел. Належність, достовірність і допустимість доказів. Умови визнання доказів недопустимими. Достатність доказів для прийняття рішення у кримінальному провадженні.

Показання свідків і потерпілих. Показання з чужих слів. Речові докази, строки і порядок їх зберігання. Документи, як джерела доказів. Вирішення питання про речові докази і документи. Висновок експерта і його доказове значення.

7. Відшкодування шкоди у кримінальному провадженні

Поняття шкоди завданої кримінальним правопорушенням. Відшкодування (компенсація) шкоди потерпілому.

Поняття і значення цивільного позову у кримінальному провадженні. Переваги спільного розгляду цивільного позову і матеріалів кримінального провадження. Форма і зміст позовної заяви. Підстави і порядок пред'явлення цивільного позову. Доказування цивільного позову. Особливості досудового провадження, у якому заявлено цивільний позов. Процесуальні засоби забезпечення відшкодування, завданої кримінальним правопорушенням, шкоди та можливої конфіскації майна.

Відшкодування (компенсація) шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органу, що здійснює оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, прокуратури та суду.

8. Процесуальні строки і витрати

Процесуальні строки і їх правова природа. Поняття, значення, види і правила обчислення процесуальних строків. Обов'язковість додержання процесуальних строків. Порушення процесуальних строків і їх наслідки. Порядок продовження, зупинення і відновлення процесуальних строків.

Процесуальні витрати, їх поняття, види і значення. Визначення розміру та розподіл процесуальних витрат. Зменшення розміру процесуальних витрат. Звільнення від оплати, відстрочення та розстрочення процесуальних витрат. Витрати, що покладаються на державу. Рішення щодо процесуальних витрат.

9. Заходи забезпечення кримінального провадження

Поняття заходів забезпечення кримінального провадження та їх види. Правила застосування заходів забезпечення кримінального провадження.

Виклик слідчим, прокурором, судовий виклик і привід. Порядок здійснення виклику. Повістка про виклик. Привід та порядок його виконання. Накладення грошового стягнення. Порядок вирішення питання про накладення грошового стягнення. Тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом. Порядок та строки тимчасового обмеження у користуванні спеціальним правом. Відсторонення від посади: порядок застосування та строки. Тимчасовий доступ до речей і документів. Речі і документи, до яких заборонено доступ. Виконання ухвали суду про тимчасовий доступ до речей і документів. Тимчасове вилучення майна: підстави та процесуальний порядок проведення. Арешт майна. Підстави для арешту майна. Клопотання про арешт майна та його розгляд.

Поняття, підстави та мета застосування запобіжних заходів. Місце запобіжних заходів серед інших заходів процесуального примусу. Види запобіжних заходів. Обставини, що враховуються при обранні запобіжного заходу. Клопотання про застосування запобіжного заходу. Особисте зобов'язання. Особиста порука. Домашній арешт. Застава, визначення її розміру та порядок внесення. Підстави і процедура звернення застави у доход держави. Застосування електронних засобів контролю. Тримання під вартою як запобіжний захід. Підстави та процесуальний порядок тримання особи під вартою. Строки тримання під вартою і порядок їх продовження. Затримання з метою приводу. Затримання особи без ухвали слідчого судді, суду. Строки затримання. Застосування запобіжних заходів щодо неповнолітніх. Підстави і процесуальний порядок скасування чи зміни запобіжного заходу.

ОСОБЛИВА ЧАСТИНА

10. Загальні положення досудового розслідування

Поняття, значення і завдання стадії досудового розслідування. Етапи досудового

розслідування. Дізнання і досудове слідство, як форми досудового розслідування. Єдиний реєстр досудових розслідувань. Особливості розслідування кримінальних проступків. Поняття і значення загальних положень досудового розслідування. Підслідність та її види. Початок та місце провадження досудового розслідування. Строки дізнання і досудового слідства, порядок їх продовження. Розгляд клопотань під час досудового розслідування. Недопустимість розголошення відомостей досудового розслідування. Об'єднання і виділення матеріалів досудового розслідування. Ознайомлення з матеріалами досудового розслідування до його завершення. Взаємодія слідчого і оперативних підрозділів. Доручення слідчого. Використання науково-технічних засобів при проведенні досудового розслідування. Розслідування кримінальних правопорушень слідчою групою. Складання кримінально-процесуальних документів під час досудового розслідування. Здійснення прокурорського нагляду, відомчого і судового контролю за законністю в діяльності органів розслідування.

11. Провадження слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) дій

Поняття, види та система слідчих (розшукових) дій. Класифікація слідчих (розшукових) дій. Загальні процесуальні вимоги до проведення та оформлення слідчих (розшукових) дій. Допит та його процесуальне оформлення. Пред'явлення для впізнання та його види. Процесуальний порядок пред'явлення для впізнання. Особливості впізнання особи при забезпеченні безпеки учасників кримінального судочинства. Проведення допиту та пред'явлення для впізнання в режимі відеоконференції. Обшук та його види. Підстави і процесуальний порядок проведення обшуку. Особливості проведення окремих видів обшуку. Процесуальний порядок оформлення результатів обшуку. Огляд і його види. Процесуальний порядок проведення окремих видів огляду. Особливості проведення огляду трупа. Ексгумація трупа, підстави і процесуальний порядок її проведення. Слідчий експеримент. Освідування і його види. Порядок проведення і оформлення окремих видів освідування. Експертиза та підстави її проведення. Отримання зразків для проведення експертизи. Негласні слідчі (розшукові) дії: поняття, підстави проведення. Види негласних слідчих (розшукових) дій. Фіксація ходу і результатів негласних слідчих (розшукових) дій. Використання результатів негласних слідчих (розшукових) дій у доказуванні та в інших цілях. Загальні положення про втручання у приватне спілкування.

12. Фіксація кримінального провадження на стадії досудового розслідування

Форми фіксування кримінального провадження. Протокол. Додатки до протоколу. Підготовка протоколу та додатка. Інформаційно-телекомунікаційна система досудового розслідування. Застосування технічних засобів фіксування кримінального провадження. Журнал судового засідання. Реєстр матеріалів досудового розслідування. Процесуальні рішення.

13. Повідомлення про підозру

Поняття, підстави та значення повідомлення про підозру. Випадки повідомлення про підозру. Етапи повідомлення про підозру. Складання повідомлення про підозру. Зміст письмового повідомлення про підозру. Порядок повідомлення про підозру. Права підозрюваного та їх роз'яснення. Вручення письмового повідомлення про підозру. Зміна повідомлення про підозру. Особливості повідомлення про підозру окремій категорії осіб.

14. Зупинення і закінчення досудового розслідування

Поняття, підстави і умови, процесуальний порядок зупинення досудового розслідування. Розшук підозрюваного. Підстави і процесуальний порядок відновлення досудового розслідування.

Загальні положення закінчення досудового розслідування. Форми закінчення досудового розслідування.

Закриття кримінального провадження: підстави та процесуальний порядок.

Підстави та процесуальний порядок звільнення особи від кримінальної відповідальності. Клопотання прокурора про звільнення особи від кримінальної відповідальності.

Відкриття матеріалів кримінального провадження іншій стороні. Ознайомлення з матеріалами кримінального провадження.

Обвинувальний акт та його значення. Структура та зміст обвинувального акту. Додатки до

обвинувального акту. Клопотання про застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру та його зміст. Вручення копій обвинувального акту, клопотання про застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру та реєстру матеріалів досудового розслідування.

Систематизація і технічне оформлення матеріалів кримінального провадження.

15. Оскарження рішень, дій чи бездіяльності під час досудового розслідування

Поняття та значення інституту оскарження рішень, дій чи бездіяльності під час досудового розслідування. Право на оскарження. Рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора, які можуть бути оскаржені під час досудового розслідування. Строк подання скарги на рішення, дії чи бездіяльність слідчого чи прокурора, її повернення або відмова у відкритті провадження. Правові наслідки подання скарги на рішення, дії чи бездіяльність слідчого чи прокурора під час досудового розслідування. Рішення слідчого судді за результатами розгляду скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого чи прокурора під час досудового розслідування. Оскарження ухвал слідчого судді під час досудового розслідування. Ухвали слідчого судді, які підлягають оскарженню під час досудового розслідування. Порядок оскарження ухвал слідчого судді. Оскарження слідчим рішення, дій чи бездіяльності прокурора. Рішення, дії чи бездіяльність прокурора, які можуть оскаржуватися слідчим. Порядок оскарження рішень, дій чи бездіяльності прокурора. Порядок вирішення скарги на рішення, дії чи бездіяльність прокурора. Види рішень за результатами розгляду скарги на рішення, дії чи бездіяльність прокурора.

16. Підсудність та підготовче судове провадження

Поняття і значення підсудності у кримінальному процесі. Види підсудності. Підстави та порядок передачі справ з одного суду до іншого. Автоматизована система документообігу суду.

Поняття, сутність і завдання підготовчого судового провадження. Порядок і строки підготовчого судового провадження. Порядок підготовчого судового провадження. Питання, які з'ясовуються суддею при підготовчому судовому провадженні. Рішення, які приймаються за результатами підготовчого судового провадження. Закриття кримінального провадження. Підстави і процесуальний порядок повернення обвинувального акту, клопотань про застосування примусових заходів виховного чи медичного характеру прокурору або за підсудністю. Призначення судового розгляду. Дії судді, пов'язані з підготовкою до судового розгляду. Закінчення підготовчого судового провадження. Ознайомлення з матеріалами кримінального провадження.

17. Судовий розгляд

Сутність і значення стадії судового розгляду. Загальні положення судового розгляду кримінальної справи. Безпосередність, усність, безперервність судового розгляду. Незмінність складу суду і рівність прав сторін у судовому розгляді. Учасники судового розгляду та наслідки їх неявки до суду. Підстави і порядок відкладення судового засідання, зупинення судового провадження. Розпорядок судового засідання. Заходи, які застосовуються до його порушників. Застосування заходів забезпечення кримінального провадження, проведення слідчих (розшукових) дій під час судового розгляду. Проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції. Межі судового розгляду. Етапи судового розгляду, їх зміст.

Суть, структура і завдання підготовчої частини судового засідання. Поняття і завдання судового слідства. Порядок дослідження доказів в судовому засіданні. Спрощений порядок судового слідства. Порядок судових дебатів. Промови і репліки сторін. Останнє слово обвинуваченого. Процесуальний порядок постановлення судового рішення. Види судових рішень. Законність, обґрунтованість і вмотивованість судового рішення. Поняття і значення вироку. Види вироків та їх зміст. Питання, що вирішуються судом при постановленні вироку. Ухвалення судового рішення і окрема думка судді. Проголошення судового рішення. Роз'яснення судового рішення. Вручення копії судового рішення. Журнал судового засідання. Технічна фіксація перебігу судового засідання.

18. Особливі порядки провадження в суді першої інстанції

Особливі порядки провадження в суді першої інстанції.

Спрощене судове провадження щодо кримінальних проступків. Загальні положення спрощеного провадження щодо кримінальних проступків.

Провадження у суді присяжних. Підстави та порядок провадження в суді присяжних.

19. Провадження з перегляду судових рішень: апеляційної, касаційної інстанції та за нововиявленими або виключними обставинами

Види перегляду судових рішень у кримінального провадження. Правова природа, сутність і завдання перевірки судових рішень в апеляційному порядку.

Право на апеляційне оскарження. Судові рішення, які можуть бути оскаржені в апеляційному порядку. Суди, які розглядають справи в апеляційному порядку, їх повноваження. Порядок і строки апеляційного оскарження. Апеляція, її форма та зміст. Прийняття апеляційної скарги судом апеляційної інстанції. Залишення апеляційної скарги без руху, її повернення або відмова відкриття провадження. Підготовка до апеляційного розгляду. Межі перегляду судом апеляційної інстанції. Процесуальний порядок апеляційного провадження.

Суть і завдання касаційного провадження. Право на касаційне оскарження. Рішення, які можуть бути оскаржені в касаційному порядку. Порядок і строки касаційного оскарження. Касаційна скарга та її зміст. Відкриття касаційного провадження. Підготовка касаційного розгляду. Межі перегляду судом касаційної інстанції. Процесуальний порядок касаційного розгляду. Повноваження суду касаційної інстанції за наслідками розгляду касаційної скарги. Підстави для скасування або зміни судового рішення судом касаційної інстанції. Судові рішення суду касаційної інстанції.

Підстави для здійснення кримінального провадження за нововиявленими обставинами. Характеристика нововиявлених обставин. Особи, які мають право порушити питання про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами. Органи перегляду судових рішень, що набрали законної сили, та межі їх повноважень. Строки перегляду судових рішень за нововиявленими обставинами. Відкриття кримінального провадження за нововиявленими обставинами. Порядок перегляду судового рішення за нововиявленими обставинами. Види судових рішень за наслідками кримінального провадження за нововиявленими обставинами.

20. Виконання судових рішень

Поняття, значення та завдання стадії виконання судових рішень. Набрання судовим рішенням законної сили. Наслідки набрання законної сили судовим рішенням. Обов'язковість рішень суду. Порядок та строки звернення судового рішення до виконання. Порядок виконання судових рішень у кримінальному провадженні. Органи і служби, які виконують вирок і забезпечують виконання кримінальних покарань. Відстрочка виконання вироку. Питання, які вирішуються судом під час виконання вироків. Процесуальний порядок розгляду та вирішення питань, які виникають під час виконання вироку. Підстави для звільнення від відбування кримінального покарання. Умовно-дострокове звільнення від покарання і заміна невідбутої частини покарання більш м'яким. Застосування до засуджених примусового лікування та його припинення. Тимчасове залишення засудженого у слідчому ізоляторі. Умови утримання осіб, засуджених до позбавлення волі. Розгляд судом клопотання про зняття судимості. Нагляд за дотриманням законів під час виконання судових рішень.

21. Міжнародне співробітництво під час кримінального провадження

Загальні засади міжнародного співробітництва у кримінальному судочинстві. Законодавство, що регулює міжнародне співробітництво під час кримінального провадження. Обсяг та види міжнародного співробітництва під час кримінального провадження. Центральні органи України що забезпечують міжнародне співробітництво у кримінальному провадженні.

Міжнародна правова допомога при проведенні процесуальних дій. Зміст та форма запиту про міжнародну правову допомогу. Виконання запиту в іноземній державі. Розгляд запиту іноземного компетентного органу про міжнародну правову допомогу. Порядок виконання запиту (доручення) про міжнародну правову допомогу на території України. Виклик особи, яка перебуває за межами України. Допит за запитом компетентного органу іноземної держави шляхом проведення відео- або телефонної конференції. Створення і діяльність спільних слідчих груп. Видача осіб, які вчинили кримінальне правопорушення (екстрадиція).

Порядок підготовки документів та направлення запитів про видачу особи (екстрадицію). Межі кримінальної відповідальності виданої особи. Центральні органи України щодо видачі особи (екстрадиції). Особливості затримання особи, яка вчинила кримінальне правопорушення за межами України. Екстрадиційний арешт. Проведення екстрадиційної перевірки. Відмова у видачі особи (екстрадиції). Рішення за запитом про видачу особи (екстрадицію) та їх оскарження.

Порядок і умови перейняття кримінального провадження від іноземних держав. Порядок кримінального провадження, що перейняте від іншої держави. Порядок і умови передання кримінального провадження компетентному органу іншої держави. Наслідки передання кримінального провадження компетентному органу іншої держави.

Визнання та виконання вироків судів іноземних держав та передача засуджених осіб. Підстави і порядок виконання вироків судів іноземних держав. Виконання вироку суду іноземної держави. Розгляд судом питання про приведення вироку суду іноземної держави у відповідність із законодавством України. Умови передачі засуджених осіб і їх прийняття для відбування покарання. Визнання та виконання вироків міжнародних судових установ.

22. Особливі порядки кримінального провадження

Види особливих проваджень у кримінальному процесі.

Кримінальне провадження на підставі угод. Види угод, їх ініціювання та умови укладання. Зміст угоди про примирення. Зміст угоди про визнання винуватості. Загальний порядок судового провадження на підставі угоди. Вирок на підставі угоди. Наслідки невиконання угоди.

Кримінального провадження у формі приватного обвинувачення. Початок кримінального провадження у формі приватного обвинувачення. Відшкодування шкоди потерпілому у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення.

Кримінальне провадження щодо окремої категорії осіб. Особи, щодо яких здійснюється особливий порядок кримінального провадження. Особливості притягнення до кримінальної відповідальності окремої категорії осіб, їх затримання і обрання запобіжного заходу.

Кримінальне провадження щодо неповнолітніх. Обставини, що підлягають встановленню у кримінальному провадженні щодо неповнолітніх. Порядок кримінального провадження щодо неповнолітніх. Особливості проведення процесуальних дій та застосування заходів примусу щодо неповнолітніх підозрюваних, обвинувачених. Порядок застосування до неповнолітнього обвинуваченого примусових заходів виховного характеру. Застосування примусових заходів виховного характеру до неповнолітніх, які не досягли віку кримінальної відповідальності. Особливості досудового розслідування у кримінальному провадженні щодо застосування примусових заходів виховного характеру.

Кримінальне провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру. Підстави для здійснення кримінального провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру. Особливості досудового та судового кримінального провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру та щодо обмежено осудних осіб. Проведення психіатричної експертизи. Обставини що підлягають встановленню у кримінальному провадженні щодо застосування примусових заходів медичного характеру. Продовження, зміна або припинення застосування примусових заходів медичного характеру. Особливості кримінального провадження, яке містить відомості, що становлять державну таємницю. Кримінальне провадження на території дипломатичних представництв, консульських установ України, на повітряному, морському чи річковому судні, що перебуває за межами України під прапором або з розпізнавальним знаком України, якщо це судно приписано до порту, розташованого в Україні. Місце проведення досудового розслідування кримінальних правопорушень, вчинених на території дипломатичних представництв, консульських установ, суден України. Відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження.

23. Прецедентна практика міжнародних судів та ЄСПЛ

Прецедентна практика Європейського суду з прав людини, її вплив на відчизняне законодавство, порядок звернення до ЄСПЛ та рішення стосовно України.

Рекомендована література

Основна

1. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення 31.08.2022).
2. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text (дата звернення 31.08.2022).
3. Європейська конвенція з прав людини (Конвенція про захист прав і основних свобод людини від 4 листопада 1950 року). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення 31.08.2022).
4. Конституція України від 28 червня 1996 року. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення 31.08.2022).
5. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/print> (дата звернення 31.08.2022).
6. Кримінальний процесуальний кодекс України з постатейними матеріалами практики Європейського суду з прав людини / упоряд. С. Г. Туманов. Харків: Право, 2019. 952 с.
7. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення 31.08.2022).
8. Інструкція про порядок розгляду звернень і запитів та особистого прийому громадян в органах прокуратури України, затверджена наказом Генерального прокурора № 357. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0065-18> (дата звернення 31.08.2022).
9. Інструкція «Про організаційно-протокольне забезпечення заходів міжнародного співробітництва в органах прокуратури України»: Наказ Генеральної прокуратури України №223 від 18.09.2015 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0223900-15#Text> (дата звернення 31.08.2022).
10. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05 липня 2012 року. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=43306 (дата звернення 31.08.2022).
11. 9. Про виконавче провадження: Закон України від 02.06.2016 р. № 1404-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19#Text> (дата звернення: 31.08.2022).
12. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 22 лютого 2006 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15> (дата звернення 31.08.2022).
13. 11. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів: Закон України від 23 грудня 1993 року. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3781-12> (дата звернення 31.08.2022).
14. Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві: Закон України від 23 грудня 1993 року. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3782-12> (дата звернення 31.08.2022).
15. Про затвердження Інструкції про порядок здійснення міжнародного співробітництва з питань взаємної правової допомоги, видачі правопорушників (екстрадиції), передачі (прийняття) засуджених осіб, виконання вироків та інших питань міжнародного судового співробітництва у кримінальному провадженні під час судового провадження: Наказ Міністерства юстиції України від 19.08.2019 р. № 2599/5 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0956-19#Text> (дата звернення: 31.08.2022).
16. Про звернення громадян: Закон України від 2 жовтня 1996 року. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення 31.08.2022).
17. Про Національну поліцію: Закон України від 02 липня 2015 року. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=55082 (дата звернення 31.08.2022).
18. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18 лютого 1992 року. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12> (дата звернення 31.08.2022).
19. Про Державне бюро розслідувань : Закон України від 12 листопада 2015 року. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19> (дата звернення 31.08.2022).

20. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю: Закон України від 30 червня 1993 року. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3341-12> (дата звернення 31.08.2022).
21. Про прокуратуру: Закон України від 14 жовтня 2014 року. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18> (дата звернення 31.08.2022).
22. Про Службу безпеки України: Закон України від 25 березня 1992 року. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12> (дата звернення 31.08.2022).
23. Про судову експертизу: Закон України від 25 лютого 1994 року. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12> (дата звернення 31.08.2022).
24. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 7 липня 2010 року. Відомості Верховної Ради України. 2010. №41–45. Ст.529.
25. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 року URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19> (дата звернення 31.08.2022).
26. Про затвердження Інструкції з організації обліку та руху кримінальних проваджень в органах досудового розслідування Національної поліції України: Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 14 квітня 2016 року № 296.
27. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 22 лютого 2006 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15> (дата звернення 31.08.2022).
28. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень: Наказ Міністерства юстиції України від 08.10.1998 року № 53/5.
29. Про затвердження Інструкції про особливості здійснення судово-експертної діяльності атестованими судовими експертами, що не працюють у державних спеціалізованих експертних установах: Наказ Міністерства юстиції України від 12.12.2011 року № 3505/5.
30. Баулін О.В. Кримінальне процесуальне право України: Навч. посіб. / О.В. Баулін.- 3-тє вид., допов. і перероб. Київ: Правова Єдність, 2018. 152 с.
31. Кримінальний процес : навч. посібник / О. В. Капліна, М. О. Карпенко, В. І. Маринів та ін. Харків : Право, 2017. 288 с.
32. Кримінальний процес в питаннях і відповідях. / Л.Д. Удалова, В.В. Рожнова, Д.О. Савицький, О.Ю. Хабло, О.В. Римарчук. 4-тє вид. Київ : КНТ, 2016. 269 с.
33. Лобойко Л.И., Банчук О.А. Кримінальний процес: навч. посіб. Київ: Ваіте, 2014. 280 с.
34. Практикум з кримінального процесу України: навч. посіб. / за ред. проф. М.А. Погорецького та доц. Н.П. Сизої. Київ: Алерта, 2015. 226 с.
35. Тertiшник В.М. Кримінальний процес України. Загальна частина: підручник. Академ. видання. Київ: Алерта, 2014. 440 с.
36. Тertiшник В.М. Кримінальний процес України. Особлива частина: підручник. Академ. видання. Київ: Алерта, 2014. 420 с.

Допоміжна

1. Азаров Ю. І., Письменний Д. П., Хабло О. Ю. Відшкодування шкоди потерпілому у кримінальному провадженні за рахунок держави. Юридична наука. 2014. № 5. С. 49–56.
2. Актуальні питання кримінального законодавства України та практики його застосування : Монографія / В. Я. Тацій, В. І. Борисов, Л. М. Демидова. Київ: Право, 2017. 400 с.
3. Антонов К. В., Сачко О. В., Тertiшник В. М., Уваров В. Г. Теорія доказів: підручник для слухачів магістратури юридичних вузів. Київ: Алерта, 2015. 294 с.
4. Бобечко Н. Р. Апеляційне та касаційне провадження у кримінальному судочинстві України: правове регулювання, доктрина, практика : монографія / Н. Р. Бобечко ; за ред. академіка НАПрН України, д-ра юрид. наук, проф. В. Т. Нора. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2016. 686 с.
5. Вакулік О. А. Початок досудового розслідування у кримінальному провадженні:

навчальний посібник / О. А. Вакулік, Ю. І. Азаров. Київ : ЦУЛ, 2016. 184 с.

6. Вегера-Іжевська І. В. Забезпечення права на недоторканність житла чи іншого володіння особи в кримінальному провадженні : монографія / І. В. Вегера-Іжевська ; наук. кер. роботи О. Г. Шило ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків: Право, 2019. 232 с. URL: http://nauka.nlu.edu.ua/download/diss/Vegera/d_Vegera.pdf (дата звернення 31.08.2022).

7. Волоско І. Р. Суд присяжних в Україні: особливості формування та діяльності : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. Львів, 2017. 244 с.

8. Волохова К. В. Особливості судового провадження у суді присяжних : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / К. В. Волохова ; кер. роботи Г. П. Власова ; Європ. ун-т. Київ, 2018. 16 с.

9. Волошанівська Т. В. Засада забезпечення права на захист у кримінальному провадженні в контексті європейських стандартів справедливого судового розгляду : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Т. В. Волошанівська; наук. кер. В. Г. Пожар; Одес. юрид. акад. Одеса, 2019. 21 с. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/11289> (дата звернення 31.08.2022).

10. Воруш А. О Інститут підозри в кримінальному провадженні: поняття, ознаки та значення / А. О Воруш // Науковий вісник Херсонськ. держ. ун-ту. - 2017. - Вип. 6-1. - Том 4. - С. 29-33.

11. Гаєвий В.Ф. Участь прокурора у судовому кримінальному провадженні про застосування примусових заходів медичного характеру: навчально-практичний посібник / В.Ф. Гаєвий. – Київ: Національна академія прокуратури України, 2013. 48 с.

12. Гандзюк В.П. Формування матеріалів кримінального провадження (кримінальної справи) судом першої інстанції. Наше право. 2015. № 3. С. 117–124.

13. Гладун О., Зелінський О. Повідомлення про підозру: кримінальна процесуальна дихотомія. Вісник Національної академії прокуратури України. 2018. № 2 (54). С. 58–72.

14. Гловюк І. В. Використання практики Європейського суду з прав людини у кримінальному провадженні : навч.-метод. посіб. / І. В. Гловюк, М. М. Стоянов, В. А. Завтур. Одеса: Юрид. літ., 2017. 224 с.

15. Гринюк В. О. Окремі питання вдосконалення процесуального порядку повідомлення про підозру. Сучасні проблеми криміналістики: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 100-річчю з дня народження доктора юридичних наук, проф. В. П. Колмакова (м. Одеса, 27-28 верес. 2018 р.) / упоряд. : В. В. Тіщенко, О. П. Ващук. Одеса: Юрид. л-ра, 2018. С. 93-96.

16. Гринюк В. О. Окремі питання повідомлення особи про підозру як початок реалізації функції обвинувачення / В. Гринюк // Право України. 2018, № 11. С. 120-126.

17. Грошевий Ю. М., Шило О. Г. Підстави обрання запобіжних заходів за новим КПК України. Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. 2013. № 1 (5). С. 220–226.

18. Гумін О. М. Тимчасовий доступ до речей і документів як один із заходів забезпечення кримінального провадження. Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. 2013. № 1 (5). С. 227–231.

19. Дроздов О. Кримінальне провадження за новоявленими або виключними обставинами: нові виміри за європейськими стандартами. Право України. 1/2018. С. 196-213.

20. Звід судових рішень та практики у кримінальному процесі України : у 5 кн. / ред: А. В. Столітній, А. О. Смирнов. Харків: Право, 2019. Кн. 3 : Аналізи, узагальнення, листи Верховного Суду України. 604 с.

21. Здійснення прокурором процесуального керівництва досудовим розслідуванням: Монографія/ М. В. Черноусько. Київ: Алерта, 2017. 294 с.

22. Зеленський С. М., Назаренко С. П., Письменний Д. П. Провадження у справах дітей, які не досягли віку кримінальної відповідальності : навч. посібник. Київ : КНТ, 2012. 160 с.

23. Кастарнов Д.Б., Азаров Ю.І. Доказування обставин, які характеризують особу обвинуваченого (підозрюваного), у кримінальному провадженні : монографія. Київ : Кафедра, 2017. 176 с.

24. Кокошко М. Предмет доказування у кримінальному провадженні щодо неповнолітніх / М. Кокошко / Науковий часопис Національної академії прокуратури України – 2016. – № 2. – С.10-18.
25. Кононенко В. Презумпція невинуватості / В. Кононенко, А. Чирва. Київ: Арт Економі, 2019. 576 с.
26. Корнієнко М. Особливості кримінального провадження на підставі угоди про визнання винуватості: український і зарубіжний досвід. 2017. № 4. С.159-165.
27. Короп І.В. Право на захист в кримінальному процесі. «Молодий вчений» №5(57)/2018 року.
28. Кримінальний процесуальний кодекс України з постатейними матеріалами практики Європейського суду з прав людини: довідкове видання / уклад.: Севрук Ю.Г., Столітній А.В., Сапін О.В., Мала О.Р., Снігар М.І. та інші; за ред. Ю.Г. Севрука, А.В. Столітнього. Київ: Національна академія прокуратури України, 2018. 924 с.
29. Кримінальний процес в питаннях і відповідях. / Л.Д. Удалова, В.В. Рожнова, Д.О. Савицький, О.Ю. Хабло, О.В. Римарчук. 4-ге вид. Київ : КНТ, 2016. 269 с.
30. Кримінальний процес України: Лекції. Процесуальні документи. Молдован В.В., Молдован А.В., Кравець Р.С. 2-ге вид., із змін. та доповн. Київ : Алерта, 2016. 360 с.
31. Кримінальний процес : навч. посіб. для підгот. до іспиту / О. В. Капліна, М. О. Карпенко, В. І. Маринів та ін. Харків : Право, 2019. 298 с.
32. Кримінальний процес : навч. посібник / О. В. Капліна, М. О. Карпенко, В. І. Маринів та ін. Харків : Право, 2017. 288 с.
33. Кримінальний процес : підруч. / Бойко О.П., Гаркуша А.Г., Захарко А.В., Литвинов В.В., Рогальська В.В., Сербін М.М., Солдатенко О.А., Федченко В.М., Черняк Н.П./ кер. авт. кол. д-р юрид. наук, доц. О.Ф. Кобзар. У 2-х ч. Ч. 1. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ; Ліра ЛТД, 2017. 337 с.
34. Лушпійенко В. Особливості допиту свідка на стадії судового розгляду в кримінальному процесі. Підприємство, господарство і право. 2017. № 3. С. 263–267.
35. Любавіна В. П. Презумпція невинуватості та забезпечення доведеності вини як засада кримінального провадження : автореф. дис.канд. юрид. наук : 12.00.09 / В. П. Любавіна ; кер. роботи В. В. Топчій ; Ун-т Держ. фіскал. служби України. Ірпінь, 2018. 20 с.
36. Макаров М. А. Судовий контроль у кримінальному провадженні: монографія. Київ: Центр учбової літ., 2016. 339 с.
37. Малахова О.В. Межі активності суду у доказуванні під час судового розгляду в суді першої інстанції та сприяння захисту // Інформаційне та науково-методологічне забезпечення досудового розслідування й судового провадження : матеріали круглого столу, 21 квітня 2016 р. / за ред. В. М. Огаренка та ін. – Запоріжжя : КПУ, 2016. – С. 104-106
38. Малахова О.В. Процесуальні особливості проведення огляду захисником // Теоретичні аспекти організації досудового розслідування: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції, – м. Харків, 4 грудня 2015 р. Харків : ХНУВС, 2015. С. 426-428.
39. Мамка Г.М. Засади кримінального провадження: наукові та правові основи: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09 / Г. М. Мамка; наук. кер. Л. Д. Удалова; Ун-т Держ. фіскал. служби України. Ірпінь, 2019. 39 с.
40. Молдован В.В., Молдован А.В. Слідчі (розшукові) дії: Навчально-практичний посіб./ В.В. Молдован, А.В. Молдован. Київ: Алерта, 2019. 310 с.
41. Нор В. Т. Реалізація засади змагальності під час розгляду скарг слідчим суддею / В. Т. Нор, Д. Є. Крикливець ; М-во освіти і науки України, Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. Юрид. фак-т. – Львів: Колір ПРО, 2017. 376 с.
42. Осадча О. С., Юхно О. О. Повноваження прокурора при застосуванні запобіжних заходів: монографія. / заг. ред. О. О. Юхна. Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : Панов А. М., 2016. 223 с.
43. Панасюк О. А. Процесуальні передумови організації проведення судового слідства судом першої інстанції в кримінальному провадженні / О. А. Панасюк // Актуальні проблеми удосконалення кримінального процесуального законодавства : матер. Всеукр. наук.-практ. конфер., присвяч. до 70-річчя д. ю. н., професора Ю. П. Аленіна (21 квітня 2017

- р., м. Одеса) / за ред. Г. О. Ульянової, І. В. Гловюк ; відп. за вип. І. В. Гловюк ; уклад. В. А. Завту ; Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.». – Одеса : Юрид. л-ра, 2017. С. 253–256.
44. Панова А.В. Визнання доказів недопустимими у кримінальному провадженні: монографія. Харків : Право, 2017. 256 с.
45. Перепелиця С. І. Гарантії прав і законних інтересів потерпілого та підозрюваного в кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення / С. І. Перепелиця, В. Колодчин // Вісник прокуратури. – 2016. – № 4. – С. 41–53.
46. Правнича допомога та захист у кримінальному процесі: Підручник / За заг. ред. д.ю.н., академіка Національної академії наук України Ю. С. Шемшученко. Київ: Алерта, 2018. 446 с.
47. Про стан забезпечення незалежності суддів в Україні : щоріч. доп. за 2017 р. / Вища рада правосуддя. Київ : 2018. 227 с.
48. Процесуальна діяльність слідчого щодо відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушенням: метод. рек. / [С. С. Чернявський, В. І. Фаринник, Л. Д. Удалова та ін.] ; МВС України ; НАВС. Київ, 2014. 91 с.
49. Процесуальний порядок забезпечення прав учасників кримінального провадження під час закінчення досудового розслідування: монографія / С. А. Паршак; за заг. ред. д-ра юрид наук, проф. О. О. Юхна; Харків. нац. ун-т внутр. справ. - Харків: Панов, 2016. - 199 с. - (Серія "Бібліотечка слідчого і детектива: учасники кримінального провадження"). - Бібліогр.: с. 163-188. Кримінальний процес: навч. посібник / О. В. Капліна, М. О. Карпенко, В. І. Маринів та ін. Харків: Право, 2017. 288 с.
50. Ромасєв О. В. Оскарження рішень, дій, бездіяльності слідчого, прокурора під час досудового розслідування : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / О. В. Ромасєв ; наук. кер. О. Ю. Татаров ; Ун-т Держ. фіскал. служби України. Ірпінь, 2019. 20 с.
51. Самодін А. В. Невтручання у приватне життя як засада кримінального провадження. Юридична наука. 2015. № 5. С. 148-155.
52. Севрук Ю.Г., Столітній Л.В., Мала О.Р., Місюра Л.Ю. та ін. Кримінальне провадження на підставі угод: навч.-наоч. посіб. Київ: Нац. академія прокуратури України, 2018. 204 с.
53. Сиза Н. П. Завдання суду в стадії підготовчого провадження у кримінальному процесі України. Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». 2014. № 2(10). С. 1–10.
54. Сиза Н. П. Межі повноважень суду щодо здійснення функції правосуддя в кримінальному провадженні. Актуальні проблеми удосконалення кримінального процесуального законодавства: матер. Всеукр. наук.-практ. конфер., присвяч. до 70-річчя д. ю. н., професора Ю. П. Аленіна (21 квітня 2017 р., м. Одеса) / за ред. Г. О. Ульянової, І. В. Гловюк ; відп. за вип. І. В. Гловюк ; уклад. В. А. Завтур ; Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.». – Одеса: Юрид. л-ра, 2017. – С. 241–243.
55. Слідчі (розшукові) дії у кримінальному провадженні: теорія та механізм реалізації: монографія / А. П. Лазарєв; Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. Харків : Панов А. М. [вид.], 2019. 210 с.
56. Слідчі та негласні слідчі (розшукові) дії як криміналістичні засоби діяльності слідчого в досудовому розслідуванні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Колесник Юрій Валерійович ; Акад. адвокатури України. Київ, 2016. 20 с.
57. Соколов О. В. Виконання оперативними підрозділами доручень слідчого, прокурора про проведення негласних слідчих (розшукових) дій : монографія / О. В. Соколов ; наук. ред. О. Г. Шило ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків : Оберіг, 2019. 256 с.
58. Судовий контроль під час досудового розслідування у кримінальному провадженні: навч. посіб. для підгот. до заліку. Харків : Право, 2016. - 95 с.
59. Судовий розгляд справ про правопорушення, пов'язані з корупцією:практ. посіб. / кол. авт.; за ред. доктора юрид. наук, проф. О.М. Костенка. Київ: Національна академія прокуратури України, 2018. 346 с.
60. Тацій В. Я., Борисов В. І., Демидова Л. М. Актуальні питання кримінального законодавства України та практики його застосування: Монографія. Київ: Право, 2017. 400 с.

61. Удалова Л. Д., Письменний Д. П., Азаров Ю. І. та ін. Теорія судових доказів в питаннях та відповідях: навч. посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2015. 104 с.
62. Фаринник В.І. Застосування заходів забезпечення кримінального провадження: теорія та практика: монографія. Київ: Алерта, 2017. 548 с.
63. Фігурський В. Окремі проблемні питання перегляду судових рішень за нововиявленими обставинами у кримінальному процесі. Підприємництво, господарство і право. 2016. № 8. С.185-190.
64. Чернявський С.С., Вознюк А.А., Патик А.А., Аксенко В.Д. та ін. Досудове розслідування в кримінальних провадженнях щодо застосування примусових заходів медичного характеру: метод. рек. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2016. 48 с.

Рішення Європейського суду з прав людини

1. у справі «Сінькова проти України» (заява № 39496/11, рішення від 27.02.2018), URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_c77#Text(дата звернення 31.01.2023).
2. у справі «Бондаренко та інші проти України» (заява № 27052/09 та 11 інших заяв, рішення від 28.06.2018) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_c76#Text(дата звернення 31.01.2023).
3. у справі «Шишкіна та інші проти України» (заява № 27273/09 та 2 інші заяви, рішення від 28.06.2018) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_d79#Text(дата звернення 31.01.2023).
4. у справі «Майстренко проти України» (заява № 45811/16, рішення від 28.06.2018), URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_c85#Text(дата звернення 31.01.2023).
5. у справі «Скидан та Зінковський проти України» (заява № 52321/14 та № 34951/17, рішення від 28.06.2018), URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_d76#Text(дата звернення 31.01.2023).
6. у справі «Аніфер проти України» (заява № 48479/13, рішення від 26.07.2018), URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_c88#Text(дата звернення 31.01.2023).
7. у справі «Денісов проти України» (заява № 76639/11, рішення від 25.09.2018), URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_c96#Text(дата звернення 31.01.2023).
8. у справі Асенов та інші проти Болгарії: Рішення Європейського суду з прав людини (Заява № 24760/94) від 28 жовтня 1998 р. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-58261> (дата звернення 31.01.2023).
9. у справі Броуган та інші проти Сполученого Королівства: Рішення Європейського суду з прав людини (Заяви №№ 11209/84; 11234/84; 11266/84; 11386/85) від 29 листопада 1988 р. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-57450> (дата звернення 31.01.2023).
10. у справі В. проти Швейцарії: Рішення Європейського суду з прав людини (Заява № 14379/88) від 26 січня 1993 р. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-57817> (дата звернення 31.01.2023).
11. у справі Ван дер Слуйса, Зейдервельда і Клаппе проти Нідерландів: Рішення Європейського суду з прав людини (Заяви №№ 9362/81; 9363/81; 9387/81) від 22 травня 1984 р. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-57592> (дата звернення 31.01.2023).
12. у справі Дікме проти Туреччини: Рішення Європейського суду з прав людини (Заява № 20869/92) від 11 липня 2000 р. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-58751> (дата звернення 31.01.2023).
13. у справі Енгель та інші проти Нідерландів: Рішення Європейського суду з прав людини (Заяви №№ 5100/71; 5101/71; 5102/71; 5354/72; 5370/72) від 8 червня 1976 р. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-57479> (дата звернення 31.01.2023).
14. у справі Ердагоз проти Туреччини: Рішення Європейського суду з прав людини (Заява № 127/1996/945/746) від 22 жовтня 1997 р. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-58108> (дата звернення 31.01.2023).
15. у справі Слоєв проти України: Рішення Європейського суду з прав людини (Заява № 17283/02) від 6 лютого 2009 р. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-89452> (дата звернення 31.01.2023).

16. у справі І.А. проти Франції: Рішення Європейського суду з прав людини (Заява № 28213/95) від 23 вересня 1998 р. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-58237> (дата звернення 31.01.2023).
17. у справі Клоот проти Бельгії: Рішення Європейського суду з прав людини (Заява № 12718/87) від 12 грудня 1991 р. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-57699> (дата звернення 31.01.2023).
18. у справі Корнев і Карпенко проти України: Рішення Європейського суду з прав людини (Заява № 17444/04) від 21 січня 2011 р. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i001-101187>(дата звернення 31.01.2023).
19. у справі Костер проти Нідерландів: Рішення Європейського суду з прав людини (Заява № 12843/87) від 28 листопада 1991 р. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-57703> (дата звернення 31.01.2023).
20. у справі Курт проти Туреччини: Рішення Європейського суду з прав людини (Заява № 24276/94) від 25 травня 1998 р. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-62758> (дата звернення 31.01.2023).
21. у справі Лабіта проти Італії: Рішення Європейського суду з прав людини (Заява № 26772/95) від 6 квітня 2000 р. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-58559> (дата звернення 31.01.2023).
22. у справі Летельє проти Франції: Рішення Європейського суду з прав людини (Заява № 12369/86) від 26 червня 1991 р. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-57678> (дата звернення 31.01.2023).
23. у справі Войкін та інші проти України: Рішення Європейського суду з прав людини (Заява № 47889/08) від 27 березня 2018 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_d20 (дата звернення 31.01.2023).
24. у справі Сінькова проти України: Рішення Європейського суду з прав людини (Заява №39496/11) від 27 лютого 2018 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_c77 (дата звернення 31.01.2023).
25. у справі Левченко та інші проти України: Рішення Європейського суду з прав людини (Заява № 46993/13 та 2 інші заяви) від 11 квітня 2019 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_d58 (дата звернення 31.01.2023).
26. у справі Бекетов проти України: Рішення Європейського суду з прав людини (Заява № 44436/09) від 19 лютого 2019 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_d19 (дата звернення 31.01.2023).
27. у справі Якуба проти України: Рішення Європейського суду з прав людини (Заява № 1452/09) від 12 травня 2019 р. URL: <https://www.echr.com.ua/translation/sprava-yakuba-proti-ukra%D1%97ni-tekst-rishennya/> (дата звернення 31.01.2023).
28. у справі Скляр та Єкушенко проти України: Рішення Європейського суду з прав людини (Заява № 28513/10 та № 47646/10) від 21 лютого 2019 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_d99 (дата звернення 31.01.2023).
29. у справі Гарумов проти України: Рішення Європейського суду з прав людини (Заява № 70043/17) від 06 червня 2019 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_e27 (дата звернення 31.01.2023).
30. у справі Єр'оміна та інші проти України: Рішення Європейського суду з прав людини (Заява № 30510/18 та 2 інші заяви) від 27 червня 2019 р. URL:https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/eromina_protuy_Ukr_143_30_07_2019.pdf (дата звернення 31.01.2023).
31. у справі Бондар проти України: Рішення Європейського суду з прав людини (Заява № 18895/08) від 16 липня 2019 р. URL: <http://khpg.org/index.php?id=1557476251> (дата звернення 31.01.2023).
32. у справі Ченчевік проти України: Рішення Європейського суду з прав людини (Заява № 56920/10) від 18 липня 2019 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_e04 (дата звернення 31.01.2023).
33. у справі Скоморохов проти України: Рішення Європейського суду з прав людини (Заява № 58662/11) від 26 вересня 2019 р. URL: <http://khpg.org/index.php?id=1570524881> (дата

звернення 31.01.2023).

34. у справі Нестеренко та інші проти України: Рішення Європейського суду з прав людини (Заява № 26256/11) від 03 жовтня 2019 р. URL: <http://khp.org/index.php?id=1571208687> (дата звернення 31.01.2023).

35. у справі Самоїленко проти України: Рішення Європейського суду з прав людини (Заява № 45050/10) від 24 жовтня 2019 р. URL: <http://khp.org/index.php?id=1572431459> (дата звернення 31.01.2023).

36. у справі Мазур проти України: Рішення Європейського суду з прав людини (Заява № 59550/11) від 31 жовтня 2019 р. URL: <http://khp.org/index.php?id=1574237072> (дата звернення 31.01.2023).

37. у справі Сverdlyk та Сіліверстов проти України: Рішення Європейського суду з прав людини (Заява № 57088/12 та № 1354/15) від 14 листопада 2019 року URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/Sverdlyk_prot_Ukr_245_20_12_2019.pdf (дата звернення 31.01.2023).

38. у справі Сіренко та інші проти України: Рішення Європейського суду з прав людини (Заява № 50441/13) від 24 жовтня 2019 р. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/SOO01207.html м(дата звернення) 31.01.2023).

Інформаційні ресурси

1. Бібліотека ім. В.І. Вернадського: веб-сайт. URL: <http://www.nbuv.gov.ua> (дата звернення 31.01.2023).

2. Верховна Рада України: веб-сайт. URL: <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення 31.01.2023).

3. Верховний Суд: веб-сайт. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/> ((дата звернення 31.01.2023).

4. Видавництво юридичної літератури: веб-сайт. URL: <http://www.yurincom.com> (дата звернення 31.01.2023).

5. Вищої кваліфікаційної комісії адвокатури: офіційний сайт. URL: <https://vkdk.org/> (дата звернення 31.01.2023).

6. Державна кримінально-виконавча служба України: веб-сайт. URL: <https://www.kvs.gov.ua/peniten/control/main/uk/index> (дата звернення) 31.01.2023).

7. Державна фіскальна служба України: веб-сайт. URL: <http://sfs.gov.ua/> (дата звернення 31.01.2023).

8. Державне бюро розслідувань: веб-сайт. URL: <https://dbr.gov.ua/> (дата звернення 31.01.2023).

9. Електронна бібліотека юридичної літератури «Правознавець»: веб-сайт. URL: <http://www.pravoznavec.com.ua/> (дата звернення 31.01.2023).

10. Європейський Суд з прав людини: веб-сайт. URL: http://www.coe.int/t/r/human_rights_court (дата звернення 31.01.2023).

11. Єдиний державний реєстр судових рішень: веб-сайт. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Page/2> (дата звернення 31.01.2023).

12. Інформаційно-пошукова система по законодавству: веб-сайт. URL: <http://legal.com.ua> (дата звернення 31.01.2023).

13. Кабінет Міністрів України: веб-сайт. URL: <http://www.kmu.gov.ua> (дата звернення 31.01.2023).

14. Конституційний Суд України: веб-сайт. URL: <http://www.ccu.gov.ua> (дата звернення 31.01.2023).

15. Міністерство внутрішніх справ України: веб-сайт. URL: <https://mvs.gov.ua/> (дата звернення 31.01.2023).

16. Міністерство юстиції України: веб-сайт. URL: <http://www.minjust.gov.ua> (дата звернення 31.01.2023).

17. Національна бібліотека України ім. Ярослава Мудрого: веб-сайт. URL: <http://www.catalogue.nplu.org> (дата звернення 31.01.2023).

18. Національна поліція України: веб-сайт. URL: <https://www.npu.gov.ua/> (дата звернення 31.01.2023).

19. Національне антикорупційне бюро України: веб-сайт. URL: <https://nabu.gov.ua/> (дата звернення 31.01.2023).
20. Офіс Генерального прокурора України: веб-сайт. URL: <http://www.gp.gov.ua> (дата звернення 31.01.2023).
21. Президент України: веб-сайт. URL: <http://www.president.gov.ua> (дата звернення 31.01.2023).
22. Служба безпеки України: веб-сайт. URL: <https://ssu.gov.ua/> (дата звернення 31.01.2023).
23. Судова влада України: веб-сайт. URL: <http://www.scourt.gov.ua> (дата звернення 31.01.2023).

МІЖНАРОДНЕ ПУБЛІЧНЕ ПРАВО

1. Поняття та особливості міжнародного права

Поняття та значення міжнародного права. Зміст та риси міжнародних відносин.. Предмет, метод, суб'єкти та об'єкти міжнародного права. Особливості міжнародного права. Міжнародне публічне право та міжнародна система. Основні риси сучасного міжнародного права. Основні риси міжнародного публічного права. Особливості міжнародного приватного права. Положення Конституції України, які стосуються міжнародних відносин та міжнародного права.

2. Норми, джерела та принципи міжнародного права

Поняття норм міжнародного права. Структура норм міжнародного права. Види міжнародних правових норм. Міжнародних договір як джерело міжнародного права. Міжнародний звичай як джерело міжнародного права. Характеристика допоміжних джерел міжнародного права. Держава Україна, як суб'єкт міжнародно-правових відносин та міжнародного права. Завдання, функції Міністерства зовнішніх справ України. Зміст принципів міжнародного права. Види принципів міжнародного права.

3. Відповідальність у міжнародному праві

Поняття і підстави міжнародно-правової відповідальності. Поняття та ознаки міжнародних правопорушень. Склад міжнародних правопорушень. Міжнародний злочини. Злочини міжнародного характеру. Інші міжнародні правопорушення (міжнародні делікти). Види відповідальності у міжнародному праві. Форми відповідальності у міжнародному праві. Обставини, що виключають відповідальність держав

4. Право міжнародних договорів

Кодифікація права міжнародних договорів. Поняття міжнародного договору. Види міжнародних договорів. Порядок укладання міжнародних договорів. Стадії укладання міжнародних договорів. Законодавство України про міжнародні договори.

5. Право міжнародних організацій

Історичні аспекти створення міжнародних організацій. Поняття і види міжнародних організацій. Правосуб'єктність міжнародних організацій. Організація Об'єднаних Націй: історія створення, правовий статус, головні органи. Спеціалізовані установи Організації Об'єднаних Націй. Регіональні міжнародні організації. Міжнародні конференції.

6. Територія у міжнародному праві

Поняття і види територій. Державна територія. Способи придбання державної території. Державні кордони. Міжнародна (недержавна) територія. Правовий режим Дунаю. Міжнародно-правовий статус Антарктики. Міжнародно-правовий статус Арктичних територій. Юридична природа та склад державної території. Правові підстави зміни державної території. Правовий режим використання міжнародних рік.

7. Міжнародне гуманітарне право

Міжнародне публічне право в період збройних конфліктів - галузь міжнародного права. Види збройних конфліктів. Початок війни і його правові наслідки. Театр війни. Учасники збройних конфліктів. Обмеження засобів і методів ведення війни. Ведення морської війни. Режим воєнної окупації. Захист цивільних об'єктів і культурних цінностей під час збройних

конфліктів. Нейтралітет у війні. Закінчення війни і його міжнародно-правові наслідки.

8. Мирне вирішення спорів

Поняття міжнародного спору. Засоби вирішення міжнародних спорів. Безпосередні переговори, посередництво, добрі послуги. Міжнародна процедура з примирення. Міжнародний арбітраж (третейський суд). Розв'язання спорів у міжнародних організаціях.

9. Право міжнародної безпеки

Поняття та предмет права міжнародної безпеки. Джерела права міжнародної безпеки. Заходи системи загальної колективної безпеки. Загальна процедура застосування заходів колективної безпеки. Мета та особливості миротворчих операцій ООН. Типи миротворчих операцій ООН. Ознаки регіональних систем колективної безпеки. Мета, структура Організації з безпеки та співробітництва у Європі (ОБСЄ). Основні завдання та структура Організації Північноатлантичного договору (НАТО). Міжнародно-правове регулювання роззброєння та скорочення озброєнь. Заходи посилення довіри.

Рекомендована література

Основна

1. Войціховський А.В. Міжнародне право: підруч. Харків, 2020. 544 с.
2. Когутич І. І., Конюшин Ю.І. Практикум із курсу «Міжнародне публічне право». Львів, 2020. 115 с.
3. Тетарчук І. В., Дяків Т. Є. Міжнародне право: навч. посіб. Київ: Центр навчальної літератури, 2020. 208 с.
4. Мицик В. В. Міжнародне публічне право. Том 1. Основи теорії: підруч.. Київ: Право, 2019. 416 с.
5. Сироїд Т. Л. Міжнародне публічне право: підручник. Одеса. Фенікс, 2018. 744 с.
6. Килимник І. І. Конспект лекцій із навчальної дисципліни «Міжнародне право». Харків, 2018. 64 с.
7. Кононенко В. П. Вирішення територіальних спорів Міжнародним Судом ООН: теорія і практика : монографія. Київ-Одеса : Фенікс, 2018. 438 с.
8. Буткевич О. Історія міжнародного права: підруч. Київ: Ліра-К, 2018. 412 с.
9. Міжнародне гуманітарне право: посіб. / за ред. Т.Р. Короткого. Київ-Одеса.: Українська гельсінська спілка з прав людини, Фенікс. 2017. 145с.
10. Актуальні проблеми сучасного міжнародного права : / редкол.: А. П. Гетьман, І. В. Яковюк, В. І. Самощенко та ін. Харків: 2016. Ч. 2. 490 с.
11. Міжнародне право: навч.-метод. пос. / уклад. К. Ю. Фіщенко, В. Х. Ярமாகі, М. К. Гопич. Одеса: ОДУВС, 2015. 286 с.

Допоміжна

1. Декларація принципів міжнародного права, які стосуються дружніх відносин та співробітництва держав відповідно до Статуту ООН 1970 р. ООН. Нью-Йорк, 1970. 145 с.
2. Європейська конвенція про захист прав і основних свобод людини. Київ: Право, 1999. 29с.
3. Конвенція про захист цивільного населення під час війни: міжнародний документ від 12.08.1949 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/> (дата звернення: 12.05.2022)
4. Конвенція про поліпшення долі поранених на полі бою: міжнародний документ від 22.08.1949 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/> (дата звернення: 12.05.2022)
5. Конвенція про поліпшення долі поранених, хворих і осіб, що постраждали в корабельних аваріях, зі складу збройних сил на морі: міжнародний документ від 12.08.1949 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/> (дата звернення: 12.05.2022)
6. Конвенція про поводження з військовополоненими: міжнародний документ від 12.08.1949 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/> (дата звернення: 12.05.2022)
7. Загальна декларація прав людини: міжнародний документ від. 10.12.1948р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/> (дата звернення: 10.05.2022)
8. Про міжнародні договори України: Закон України від 29.06.2004 № 1906-IV Відомості Верховної Ради України. 2004, № 50, Ст. 540.
9. Статут Організації Об'єднаних Націй. Нью-Йорк, ООН, 1996.
10. Буроменський М.В. Міжнародне право в документах. Харків: Видавництво

Національного ун-ту внутрішніх справ, 2003. 376 с.

11. Ржевська В.С. Право держави на самооборону і міжнародна безпека. Київ: Промінь, 2005. 251 с.

12. Конвенція про закони і звичаї війни на суходолі: ; міжнародний документ від 18.10.1907 р. Офіційний вісник України. 2017. № 2. Ст. 605.

13. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України: Закон України від 15.04.2014 р. № 1207-VII. Офіційний вісник України. 2014. №36. Ст. 957.

МІЖНАРОДНИЙ ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ

1. Міжнародно-правова характеристика прав людини і громадянина

Поняття прав людини. Генеза прав людини. Зміст та співвідношення термінів «права людини», «свободи людини». Поняття та види обов'язків.

Види прав людини. Основні, невід'ємні права. Конституційні права і свободи. Класифікація прав людини. «Покоління» прав людини. Права індивіда та колективні права. Особисті (громадянські) права і свободи. Політичні права і свободи. Економічні і соціальні права і свободи. Культурні права і свободи. Екологічні права і свободи.

Поняття правового статусу людини і громадянина. Елементи правового статусу людини і громадянина. Принципи правового статусу людини і громадянина та їх закріплення в нормативних документах.

Поняття громадянства. Принципи громадянства. Набуття та припинення громадянства. Біпатриди та апатриди, особливості їх правового статусу в Україні. Правовий статус біженців.

2. Міжнародно-правовий механізм забезпечення захисту прав та свобод людини і громадянина

Поняття механізму забезпечення прав та свобод людини і громадянина. Елементи механізму забезпечення прав людини. Механізм реалізації прав та свобод людини і громадянина. Юридичний, психологічний і соціальний механізм реалізації прав та свобод людини і громадянина. Юридичні елементи механізму реалізації прав і свобод людини і громадянина.

Механізм захисту прав людини і громадянина. Форми правового захисту громадян. Самозахист прав і свобод людини і громадянина. Механізм охорони прав і свобод людини. Види юридичних засобів охорони прав людини і громадянина.

Поняття гарантій реалізації прав і свобод людини та громадянина. Загальні гарантії прав і свобод: політичні, економічні, соціальні, ідеологічні. Спеціальні (юридичні) гарантії прав і свобод людини і громадянина.

3. ООН у міжнародно-правовому механізмі захисту прав людини

Міжнародні стандарти як елемент міжнародного механізму реалізації прав, свобод та обов'язків людини і громадянина. Механізм реалізації прав, свобод та обов'язків людини і громадянина у міжнародних документах. Загальна декларація прав людини. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права. Міжнародний пакт з економічних, соціальних та культурних прав. Декларація основних принципів правосуддя для жертв злочинів і зловживання владою.

Міжнародний Суд ООН. Універсальна судова система захисту прав людини. Статут ООН про права людини. Функції Генеральної Асамблеї та Економічної і соціальної ради ООН. Рада ООН з прав людини. Імплементация механізму захисту прав і свобод людини і громадянина в національне право України.

4. Конвенції ООН з прав людини та контроль за їх реалізацією

Класифікації міжнародних документів у галузі прав людини. Основні права людини, закріплені в документах ООН: громадські, політичні, економічні, соціальні, культурні. Поділ міжнародних документів відповідно до змісту прав і свобод людини. Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації. Конвенція про права дитини. Конвенція про

права осіб з інвалідністю. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання. Система міжнародного контролю за здійсненням прав людини. Підкомітет по запобіганню дискримінації та захисту прав меншин. Органи, створені згідно з міжнародними угодами, укладеними під егідою ООН. Спеціалізовані установи ООН.

5. Європейська інституційна система захисту прав людини

Інститути ЄС: Європейська Рада, Європейська комісія, Європейський парламент, Суд ЄС. Установчі договори ЄС щодо захисту прав людини. Позасудовий захист прав людини: Омбудсмен Європейського Союзу, Комісія, Європейський контролер із захисту даних, Загальний контрольний орган у межах Європолу.

Рада Європи у системі європейського механізму захисту прав людини. Комітет міністрів. Парламентська асамблея. Європейський суд з прав людини. Правовий статус та повноваження Комісара з прав людини Ради Європи.

Роль Організації безпеки і співробітництва в Європі у сфері захисту прав людини. Мадридська зустріч (1983 р.). Віденська зустріч (1989 р.) Копенгагенська нарада (1990 р.). Верховний комісар ОБСЄ у справах національних меншин.

6. Міжамериканська, Африканська та Міжарабська системи захисту прав

Організація Африканської Єдності – регіональна система права захисту права людини. Африканська хартія прав людини і народів. Основні права людини зазначені в Хартії та механізм їх захисту. Африканська комісія з прав людини і народів.

Міжамериканська система захисту прав людини. Основні регіональні міжнародні нормативно-правові акти у сфері захисту прав людини. Декларація про права та обов'язки людини. Американська конвенція про права людини. Міжамериканська комісія з прав людини, її статус та повноваження у сфері захисту прав людини. Міжамериканський суд з прав людини.

Основні нормативно-правові акти регіону у сфері захисту прав людини. Арабська хартія прав людини. Каїрська декларація прав людини в ісламі. Загальна ісламська декларація прав людини. Специфіка конфлікту доктрин пріоритету світських норм та норм шариату. Права людини за загальними принципами ісламського права. Організація ісламського співробітництва, її структура, завдання.

7. Імплементация міжнародного захисту прав людини в правову систему України

Поняття «імплементация», її значення для правотворчості в Україні. Особливості тлумачення поняття «імплементация». Способи імплементации міжнародних стандартів прав людини. Рецепція, її мотиви. Загальна рецепція. Індивідуальна рецепція. Інкорпорація. Трансформація. Відсилання.

Національні засоби імплементации міжнародних стандартів з прав людини. Ратифікація положень Загальної декларації прав людини в законодавство України. Імплементация Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод у національну систему України. Вплив рішень Європейського суду з прав людини на українське законодавство. Проблеми імплементации міжнародних стандартів про працю в законодавство України.

8. Заборона катувань та інших дій, що посягають на гідність людини

Загальні положення і основні засади права на заборону катування або нелюдського чи такого, що принижує гідність, поводження або покарання. Загальна декларація з прав людини (1948 р.) у механізмі захисту прав людини та права заборони катування. Конвенція ООН проти катувань або нелюдського чи такого, що принижує гідність, поводження або покарання (1984 р.). Міжнародно-правові заходи з викорінення тортур: у галузі міжнародного права; у сфері національного законодавства; у практичній сфері.

Факультативний протокол до Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження та покарання (2002 р.). Національний превентивний механізм. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини. Департамент з питань реалізації національного превентивного механізму: права, структура, завдання. Директор Департаменту з питань реалізації національного превентивного механізму.

Рекомендована література

Основна

1. Європейська соціальна хартія (переглянута): міжнародний документ від 03.05.1996. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_062.
2. Загальна декларація прав людини. Київ: Право. 1995. 56 с.
3. Конвенція про захист прав людини й основоположних свобод: міжнародний документ від 04.11.1950. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004
4. Конвенція про права дитини: міжнародний документ від 20.11.1989. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021
5. Конвенція про права осіб з інвалідністю: міжнародний документ від 13.12.2006. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71
6. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання: міжнародний документ від 10.12.1984. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_085.
7. Конституція України: станом на 1 верес. 2016 р.: відповідає офіц. тексту. Харків: Право, 2016. 82 с.
8. Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації: міжнародний документ від 07.03.1966. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_105
9. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права: міжнародний документ від 16.12.1966. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043
10. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права: міжнародний документ від 16.12.1966. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042
11. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23.02.2006 № 3477-IV. *Офіційний вісник України*. 2006. № 12. Ст. 792.
12. Про міжнародні договори України: Закон України від 29.06.2004 № 1906-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 50. Ст. 540.
13. Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції: Закон України від 17.07.1997 № 475/97-ВР. *Офіційний вісник України*. 1997. №29. Ст. 11.
14. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини: Закон України від 23.12.1997 № 776/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 20. Ст. 99.
15. Статут Організації Об'єднаних Націй, Статут Устав Міжнародного Суду від 26.06.1945. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010.
16. Американська конвенція з прав людини: міжнародний документ від 1969р. URL: <http://hrlibrary.umn.edu/russian/instree/Rzoas3con.html>
17. Африканська хартія прав людини і народів: міжнародний документ від 1986р. URL: <http://hrlibrary.umn.edu/russian/instree/Rz1afchar.html>
18. Арабська хартія прав людини: міжнародний документ від 2004р. URL: https://bstudy.net/691855/pravo/arabskaya_hartiya_prav_cheloveka
19. Мицик В. В. Права людини в міжнародному праві. Міжнародно-правові механізми захисту Підручник. Київ : Фенікс, 2010. 722с.
20. Опольська Н.М., Бабой А.М., Бабой В.С. Міжнародний захист прав людини: навч. посіб. Вінниця: Твори. 2021. 408 с. <http://repository.vsau.org/getfile.php/28982.pdf>
21. Сироїд Т. Л. Фоміна Л. О. Міжнародний захист прав людини : навч. посіб. К.: Право, 2019. 310 с.
22. Шуміло І. А. Міжнародна система захисту прав людини : навч. посіб. Київ: ФОП Голембовська О.О. 168 с. https://nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/05/msc_1_copy-1.pdf
23. Основи міжнародно-правових стандартів прав людини : навч.-метод. посібник / за ред. О. В. Бігняка. Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2019. 168 с.
24. Європейська конвенція про запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню: міжнародний документ від 26.11.1987. URL: <https://rm.coe.int/16806dbaca>
25. Факультативний протокол до Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження та покарання: міжнародний документ

від 18.12.2002 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_f48#Text

26. Про внесення змін до Закону України "Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини" щодо національного превентивного механізму: Закон України від 02.10.2012 р. № 5409-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5409-17#Text>

27. Про затвердження Національної стратегії у сфері прав людини: указ Президента України від 25.08.2015 р. №501/2015 URL: <https://www.president.gov.ua/documents/5012015-19364>

28. Стратегії протидії катуванням у системі кримінальної юстиції та затвердження плану заходів з її реалізації: розпорядження КМУ від 28.10.2021 р. № 1344-р. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/500929_682137

29. Сердюк О.В., Щокін Ю.В., Яковюк І.В. та ін. Теорія та практика застосування Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод : компендіум. Харків: Право, 2018. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/POSIBNIKI_2020/pz_EKPL_2020.pdf

Допоміжна

1. Антонович М. М. Україна в міжнародній системі захисту прав людини: Теорія і практика. Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2007. 384 с.

2. Антонович М. Міжнародна система захисту прав людини: крізь призму України. *Український часопис міжнародного права*. 2004. № 3. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/2742/Antonovych_Mizhnarodna_systema_zakhystu.pdf(дата звернення: 02.09.2020).

3. Асірян С. Р. Створення та діяльність Комісії ООН з прав людини (1946–2006 р.). *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2013. Вип. 4. Т. 2. С. 174–176.

4. Бакуменко Н. В. Виконання рішень Європейського суду в країнах-учасницях ЄС. *Порівняльно-аналітичне право*. № 5. 2017. С. 365–367.

5. Беяневич О. А. Про застосування практики Європейського суду з прав людини. *Вісник КНУ ім. Тараса Шевченка. Сер. Юридичні науки*. 2009. № 81. С. 32-38.

6. Войченко С. В. Поняття та форми імплементації в сучасному міжнародному праві. *Актуальні проблеми держави і права* : зб. наук. пр. 2009. № 46. С. 363–369.

7. Горобець Н. Г. Деякі доктринальні підходи щодо механізму захисту права власності в сучасному міжнародному праві. *Часопис Київського університету права*. 2015. № 4. С. 365–370.

8. Горобець Н. Г. Огляд стану виконання рішень Європейського Суду з прав людини в контексті захисту права власності. *Часопис Київського університету права*. 2015. № 1. С. 293–299.

9. Дідковська І. О. Омбудсман у системі інститутів правової держави: порівняльно-політологічний аналіз: автореф. дис ... канд. політ. Наук. Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. Київ, 2007. 19 с.

10. Дмитрієв А.І., Муравйов В.І. Міжнародне публічне право : навч. посіб. К.: Юрінком Інтер, 2000. 640 с.

11. Європейська конвенція з прав людини: основні положення, практика застосування, український контекст / уклад. і наук. ред. О. Л. Жуковська. Київ : ЗАТ «ВПІОЛ», 2004. 960 с.

12. Законодавство України проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання. Науково-практичний коментар. Хавронюк М.І., Гацелюк В.О. Київ: ВАІТЕ, 2014. 320 с.

13. Зубарева А. Є. Доповіді держав-учасниць Міжнародного Пакту про громадянські та політичні права 1966 р. як елемент моніторингового механізму Комітету ООН з прав людини. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Юриспруденція*. 2013. Вип. 6- 1(2). С. 227–230.

14. Зубарева А. Є. Міжнародно-правовий статус Комітету ООН з прав людини : дис. дис. ... канд. юрид. наук. . Одеса, 2015. 211 с.

15. Іванків І. Б. Відмінні ознаки прав людини третього покоління. *Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки*. 2016. Т. 181. С. 54-57.

16. Литвиненко І.Л. Міжнародно-правові механізми захисту прав людини. *Університетські наукові записки*. 2005. № 4 (16). С. 271-279.

17. Максимович Р. О. Співвідношення понять «охорона» та «захист» соціальних і економічних прав і свобод людини: теоретико-правові засади. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». 2014. Вип. 5. № 1. С. 101–106.
18. Наливайко Л.Р., Степаненко К.В., Щербина Є.М. Міжнародний захист прав людини: навчальний посібник. Дніпро: ДДУВС, 2016. 221 с.
19. ОЕА // URL: <http://www.oas.org/es/cidh/expresion/index.asp> 2. Романюк К.А. Організація американських держав 65 років діяльності // URL: <http://vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc6-3-2/42.pdf>
20. Сіваш О. М. Африканська хартія прав людини і прав народів та її контрольний механізм. URL: <http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/7986/1/Sivash>
21. Дж. М. Непр проти Мінесоти // URL: http://en.wikipedia.org/wiki/Near_v._Minnesota
22. Юридична енциклопедія: В 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. Київ: «Укр. енцикл.», 1998.
23. Рішення у справі Афанасьєва: URL: http://www.minjust.gov.ua/?do=d&did=164&sid=about_int_2_1. В Києві пройшла акція в підтримку жертв катувань. URL: <http://helsinki.org.ua/index.php?id=1340715353>
24. Донна Гомиенс. Путеводитель по Европейской конвенции о правах человека. Совет Европы, 1991, 1998. URL: <http://www.frpc.ru/files/07.pdf>
25. Сосницька К., Ворошилова Д. Заборона катування крізь призму рішень ЄСПЛ. *Право. 2021*. № 1. С. 161-67. URL: <http://dx.doi.org/10.32782/law.ua.2021.1.25>
26. Посібник зі статті 1 Європейської конвенції з прав людини. Європи/Європейський суд з прав людини. Страсбург: 2018. URL: https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_1_UKR.pdf